

Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumas dienos centro veikloje

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

JANINA KARPINSKIENĖ

Edukologijos magistrantūros vaiko teisių specializacijos studentė

**SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMOSE AUGANČIŲ VAIKŲ UŽIMTUMAS
DIENOS CENTRO VEIKLOJE**

Magistro darbas

Darbo vadovė
Soc. m. dr. B. Šilėnienė

Šiauliai, 2014

Darbas originalus Janina Karinskienė
(studento parašas)

SANTRAUKA

Lietuva, viena iš daugelio pasaulio šalių, kurios nuolat susiduria su socialinėmis ir ekonominėmis permainomis, dėl šių priežasčių socialinės rizikos šeimų skaičius didėja. Siekiant užtikrinti kokybiškesnį darbą su socialinės rizikos šeimomis bei jose augančiais vaikais svarbu ieškoti naujų, efektyvesnių darbo formų ir metodų ar bent juos tobulinti. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumas dienos centrų veikloje.

Tyrimo objektas. Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo paslaugų poreikius dienos centrų veikloje.

Magistro darbe atlikta JT Vaiko teisių konvencijos, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, turinčių įtakos socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo dienos centro veiklai, analizė. Remiantis Lietuvos ir užsienio autorių teorine analize buvo parengta Mažeikių ir Kelmės vaikų dienos centro socialiniams darbuotojams ir pedagogams (informantams) struktūrizuota interviu anketa bei Mažeikių ir Kelmės vaikų dienos centro socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams (respondentams) uždaro ir atviro pobūdžio klausimų anketa, atliekamas rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo dienos centro veikloje vertinimo tyrimas. Magistro darbe aptariamos Lietuvoje vykdomos programos, užsiėmimai prisidedantys prie augančios asmenybės tobulėjimo bei socialinių įgūdžių lavinimo. Atliktos interviu ir anketinės apklausos dėka išryškėjo vaikų dienos centro veiklos efektyvumas ir trūkūmai, atskleistas ne tik darbuotojų, bet ir įstaigas lankančių vaikų dienos centro veiklos vertinimas, poreikiai ir galimybės. Lentelių ir paveikslų pagalba sugrupuoti teiginiai bei susisteminta surinkta informacija.

Tyrimas atskleidė informantų požiūrį į socialinės rizikos šeimas, juos lankančius vaikus ir darbą su jais, dienos centro naudingumą jį lankantiems vaikams, vykdomas programas, organizuojamus užsiėmimus bei dienos centro paslaugų kokybę. Taip pat atsiskleidė sunkumai su kuriais tenka susidurti norint užtikrinti užimtumą dienos centro veikloje. Respondentų išsakyta nuomonė atskleidė realios veiklos užimtumo spektrą, parodė darbuotojų savybes, lankančių vaikų tėvų/globėjų susidomėjimą dienos centre vykdoma veikla, pačių vaikų elgesio ir charakterio teigiamus pokyčius bei dienos centro naudą pačiam vaikui.

Patvirtinta autoriaus iškelta hipotezė, kad veiksmingai organizuojant vaikų dienos centrų veiklą, vykdant programas vaikams, ugdant asmenybės tobulėjimą bei socialinius įgūdžius yra užtikrinama socialinės rizikos šeimų vaikų užimtumo poreikų galimybė.

Raktiniai žodžiai: socialinės rizikos šeima, socialinė atskirtis, vaikų dienos centras, užimtumas.

SUMMARY

Lithuania is one of many world countries which are struggling against social and economic changes. Permanent changes generate new risk factors that have an influence on tendencies of social exclusion of social risk families. In order to ensure higher quality of work with social risk families it is important to search for new, more effective forms and methods of work or at least to improve them. Therefore, the Master's Degree Thesis deals with assessment of involvement of children from social risk families in the activities of a day care centre.

Subject-matter of the research. Occupation of children from social risk families.

Objective of the research – to analyze the needs of children from social risk families for occupation and involvement in the activities of day care centres.

The analysis of laws and other legal acts of the Republic of Lithuania, the UN Convention on the Rights of the Child that have an influence on involvement of children from social risk families in the activities of a day care centre has been carried out in the Master's Degree Thesis. On the basis of theoretical analysis of Lithuanian and foreign researchers a structured questionnaire has been prepared for social workers and pedagogues (informants) of Mažeikiai and Kelmė children's day care centres and a questionnaire containing closed and open questions has been prepared for children from social risk families who attend Mažeikiai and Kelmė children's day care centre (respondents) in order to implement the research on assessment of involvement of children from social risk families in the activities of a day care centre. The Master's Degree Thesis reveals programmes being implemented, classes for development of personality and social skills. Interview and questionnaire based research has showed risks in the family of a child and possibilities to eliminate them with the help of activities of the children's day care centre, children's education, training and development. Statements have been grouped and information collected has been systemized using tables and pictures.

The research revealed the attitude of informants towards social risk families, children who attend centres and work with them as well as benefits which children get from a day care centre, programmes being implemented, classes organized and the quality of services rendered by a day care centre. The difficulties faced in order to ensure the involvement in the activities of a day care centre have also been revealed. The opinion expressed by respondents showed the occupation level of a child who attends a day care centre and is involved in developed activities, also revealed characteristics of employees. The research revealed that parents/guardians of children who attend the centre show interest, children themselves are changing and getting benefits from a day care centre.

A hypothesis raised by the author which is that effective organization of activities of children's day care centres, implementation of programmes for children, development of personality and social skills ensure the possibility to satisfy the needs of children from social risk families for occupation, has been approved.

Key words: social risk family, social exclusion, children's day care centre, occupation.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
I. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ FUNKCIONAVIMAS	10
1. Socialinės rizikos šeima, kaip socialinė problema	10
1.1. Socialinės rizikos šeimų atsiradimo veiksniai	12
1.1.1. Socialinės rizikos šeima kaip socialinė atskirtis	18
1.1.2. Socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų bruožai.....	21
1.2. Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikiai.....	26
1.2.1. Humanistiniai užimtumo problemos sprendimai	29
1.2.2. Nevyriausybinų organizacijų galimybės ugdant įgūdžius socialinės rizikos grupės vaikams: vaikų dienos centrai.....	31
1.2.3. Vaikų teisių apsaugos reglamentavimas dienos centruose	35
2. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMOSE AUGANČIŲ VAIKŲ UŽIMTUMO DIENOS CENTRO VEIKOJE EMPIRINIS TYRIMAS.....	43
2.1. Mažeikių bei Kelmės dienos centrų ypatybės	43
2.2. Tyrimo metodika, organizavimas ir imties charakteristika	44
2.3. Vaikų dienos centrų veiklos tyrimo vaikų užimtumo atžvilgiu rezultatų analizė.....	47
2.3.1. Mažeikių bei Kelmės dienos centrų socialinių darbuotojų nuomonės apie vaikų užimtumą ekspertinis vertinimas	47
2.3.2. Mažeikių bei Kelmės dienos centrą lankančių vaikų nuomonės apie užimtumą ir veiklas dienos centre rezultatų analizė	67
IŠVADOS.....	79
REKOMENDACIJOS	81
LITERATŪRA	83
PRIEDAI	91
1 priedas. Informantų apklausos klausimynas	
2 priedas. Anketa dienos centro lankytojams	
3 priedas. Informantų apklausos klausimyno protokolai	

IVADAS

Temos aktualumas. „Socialinės rizikos šeimų tematika yra aktuali daugelyje pasaulio valstybių, ypač tų, kurios išgyveno ir tebeišgyvena esmines socialines permainas. Vaikai – būsimieji socialinio veiksmo dalyviai ir nuo jiems skiriamo dėmesio priklausys ateities visuomenė, tautos ir jos valstybės perspektyva“ (Kondrotaitė, 2006, p. 55). Vaiko raida, jo poreikiai neatsiejami nuo šeimos, kurioje jis auga. Vadinasi, socialinės rizikos šeimos darys neigiamą įtaką vystymuisi, o vaiko poreikiai bus menkai tenkinami, jis patirs socialinę atskirtį.

Įvairūs moksliniai tyrimai atskleidžia, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikiams yra skiriama per mažai dėmesio (Prakapas, 2002; Kviessienė, 2005; Targamadžė, Vaitkevičius, 2009). Tuo tarpu humanistinės ugdymo krypties atstovai pabrėžia, kad žmogaus poreikiai ir jų patenkinimas yra itin svarbūs. Valstybinės ir nevyriausybines institucijos dažniausiai pasirūpina tokių vaikų fiziologiniais, saugumo poreikiais, tačiau nemažiau svarbus yra ir vaiko užimtumas, kurio nebuvimas skatina didesnių socialinių, psichologinių problemų bangą. Rizikos grupės šeimoje augančio vaiko aplinkoje turėtų būti veikiančios sveikatos, švietimo, sporto, kultūros ir kitos ugdymo bei laisvalaikio organizavimo institucijos, užtikrintas jų prieinamumas ir lankomumas.

Socialinės rizikos šeimų problema yra aktuali ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Analizuojant šias šeimas atkreipiamas dėmesys, kad jos tampa ryškiu neigiamu socialiniu reiškiniu visuomenėje. Statistikos departamento duomenimis (2012), Lietuvoje matomas nežymus socialinės rizikos šeimų skaičiaus mažėjimas. 2008 metais jų buvo 11 350, 2009 m. – 11 121, 2010 m. – 10 904, o 2011 m. – 10 608 šeima. „Lietuvoje išlieka didelis socialinės rizikos šeimų skaičius, todėl šių šeimų ir jose augančių vaikų socialinių problemų sprendimas vis dar yra aktuali pedagoginė, socialinė, psichologinė bei teisinė visuomenės problema. Vaikų dienos centras yra svarbi socialinė institucija, kurioje socialinis darbuotojas, siekdamas efektyviai padėti vaikams iš socialinės rizikos šeimų, turi organizuoti įvairiapusią pagalbą, tikslingai taikyti socialinio darbo metodus bei gebėti naudotis socialinio darbo teoriniais modeliais“ (Privonienė, Abeciūnaitė, 2010, p. 42)

Lietuva, viena iš daugelio pasaulio šalių, kurios kovoja su socialinėmis ir ekonominėmis permainomis. Nuolatinės permainos sukelia naujus rizikos veiksnius, kurie įtakoja socialinės rizikos šeimų socialinės atskirties tendencijas. Socialinės rizikos šeimos ir jose augantys vaikai yra veikiami įvairių rizikų: skurdo, nedarbo, alkoholizmo, nusikalstamumo, vaikų nepriežiūros ir t. t. Todėl siekiant užtikrinti kokybiškesnę darbą su socialinės rizikos šeimomis svarbu ieškoti naujų, efektyvesnių darbo formų ir metodų ar bent jas tobulinti. Dienos centrai bei jų veikla turi

tapti svarbia tobulėjimo ir pažangos priemone socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumui užtikrinti. Šios temos pasirinkimą būtent ir apsprendė poreikis apžvelgti ir įvertinti esamą socialinės rizikos šeimose augančių vaikų situaciją, atskirties problemas, aptarti vaikų dienos centrų užimtumo veiklą. Kad geriau išanalizuoti šią temą, remiamasi įvairių užsienio ir Lietuvos autorių įžvalgomis, moksline literatūra, reikalingais dokumentais, įsakymais, įstatymais, moksliniais straipsniais, sudarytas interviu apie socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumą dienos centruose.

„Mokslinėje literatūroje socialinės rizikos šeimos yra mažai nagrinėjamos sociologiniu aspektu. Edukologai ir psichologai atlieka įvairius tyrimus, kurių objektas yra socialinės rizikos grupės ir rizikos grupės vaikai. Tai atsispindi daugelio mokslininkų atliktuose tyrimuose (Smith, Carlson 1997; Garnezy 1993; Motore 1995; Motore, Vandivere, Trends, Ehrle 2000; Leliūgienė 2003, 2005 ir kt.).

Sociologų darbuose plačiai analizuojami socialinės atskirties aspektai, kurie atsispindi Grigo (1998, 2003), Zaleckienės (1998), Taljūnaitės (2004), Brazienės, Guščinskienės (2004), Žalimienės (2004), Mikulionienės (2005) ir kt. darbuose“ (Kondrotaitė, 2006).

Socialinės rizikos šeimų bei jų vaikų, priklausančių socialinės rizikos grupei, probleminius aspektus nagrinėjo bei pasiūlymus savo darbuose teikė G. Kvieskienė (2003, 2005). Įvairiais aspektais šeimos problemas tyrinėjo: J. Guščinskienė, J. V. Uzdila (1993, 2001), G. Kondrotaitė (2006), R. L. Repetti, S. E. Taylor, T. E. Seeman (2002), L. Rupšienė (2001), R. Žukauskienė (2002), K. Miškinis (2003), Z. Bajoriūnas (2002, 2004), J. Litvinienė (2002) bei kt.

Apie socialinės pedagoginės pagalbos galimybes šeimai rašė: I. Leliūgienė (1997, 2002), C. Sutton (1997), L. Johnson (2001), I. Kalnins (2002) ir kt.

Moksliniuose tiriamuosiuose darbuose didelis dėmesys kreipiamas į vaikų, augančių rizikos grupių šeimose socializaciją, jos galimybes ir problematiką – G. Kondrotaitės ir T. Butvilo (2007), L. Dromantienės ir R. Šalaševičiūtės (2006), N. Kubilienės (2004) ir kt.

Metodinės pedagoginės literatūros, analizuojančios vaikų dienos centrų veiklą, jos organizavimą bei funkcionavimą, išleista nedaug. Šiuo aspektu rašė bei vaikų užimtumo ir pagalbos centrums metodines rekomendacijas parengė D. Ruika ir S. Zaivej (2003).

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įvertindama tai, kad ekonominės krizės sąlygomis žymiai išaugo socialinės rizikos šeimų skaičius, pabrėžia ir vaikų dienos centrų pagalbos poreikį. Todėl šiame magistro darbe problemai išspręsti iškelti šie probleminiai klausimai: Kokia pagalba socialinės rizikos šeimų vaikams vaikų dienos centruose išplėta labiausiai? Koks yra teikiamas užimtumas socialinės rizikos šeimų vaikams?

Tyrimo objektas. Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumas dienos centruose.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumą dienos centrų veikloje.

Šiam tikslui pasiekti formuojami šie **uždaviniai**:

- 1) Apžvelgti socialinės rizikos šeimos sampratą;
- 2) Nurodyti socialinės rizikos šeimų atsiradimo priežastis ir pagrindines problemas.
- 3) Nustatyti socialinio darbo pobūdį užimtumo srityje socialinės rizikos šeimų vaikams;
- 4) Išanalizuoti dienos centrų vykdomas veiklas;
- 5) Atskleisti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, užimtumą ir veiklas dienos centruose.

Hipotezė: Tikėtina, jog tinkamai organizuojant vaikų dienos centrų veiklą, vykdant programas vaikams, ugdant jų socialinius įgūdžius ir padedant jiems tobulėti, vaikai iš socialinės rizikos šeimų lankantys dienos centrus, taps socialiai atsakingesni, pagerės jų santykiai su šeimos nariais ir bendraamžiais, vaikų elgesyje bus pastebimi teigiami pokyčiai.

Tyrimo metodologija. Tyrimui buvo pasirinktas „pusiau struktūruoto interviu metodas, kuris apibrėžiamas kaip pokalbis pagal iš anksto paruoštus klausimus, pasiruošus išplėsti esamas pasakojimo temas. Kokybinis tyrimas – tai giluminis vienos nedidelės socialinės realybės pjūvis, kai išsamiai, nestruktūruotai, sistemingai renkamos žinios apie reiškinį ar individą“ (Girdzijauskienė, 2006). Kitas tyrimui pasirinktas apklausos būdas - anketos. „Anketavimo procedūros metu respondentui pateikiamas fiksuotas klausimų rinkinys. Kiekvienas atrinktas asmuo vienodu būdu atsako į tuos pačius klausimus. Anketavimo tikslas nėra sužinoti atskiro asmens nuomonę, tačiau sudaryti bendrą visos populiacijos apibūdinimą“ (Virvilaitė, Jefimov, 2007).

Darbe taikyti tokie **metodai**: mokslinės literatūros analizė, interviu metodas, anketinės apklausos metodas, turinio (content) analizė ir empirinių faktų verifikacija.

Imtis. Tyrime dalyvavo 38 tiriamieji: 5 Mažeikių ir 4 Kelmės dienos centro socialiniai darbuotojai (iš viso 9) bei 14 Mažeikių ir 15 Kelmės dienos centrą lankantys socialinės rizikos šeimose augantys vaikai (iš viso 29).

Darbo praktinis reikšmingumas. Šis darbas yra pirmasis tokio pobūdžio tyrimas Mažeikių ir Kelmės dienos centruose. Darbe pateikta medžiaga gali būti naudinga dienos centrų veiklai, socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, bei kitoms organizacijoms veiksmingai plėtojant socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumą. Remiantis surinkta ir susisteminta informacija yra parengtos išvados.

Temos praktinis reikšmingumas yra svarbus ir aktualus socialinis, pedagoginis ir psichologinis reiškinys koreguojantis ugdymo praktiką. Atskleidžiamos darbo su socialinės

rizikos grupės vaikais vaikų dienos centruose užimtumo koregavimo galimybės. Pateikiamos išvados leidžiančios mažinti ar bent iš dalies šalinti rizikos grupės vaikų delinkventinį elgesį.

Darbo struktūra. Darbą sudaro: įvadas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, teorinė ir praktinė dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (101 šaltinis) bei priedai. Magistro darbo apimtis 83 puslapiai, darbą iliustruoja 28 lentelės ir 7 paveikslai. Darbo apimtis - 87 puslapiai.

I. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ FUNKCIONAVIMAS

1. Socialinės rizikos šeima, kaip socialinė problema

Šeima yra pagrindinis visuomenės elementas ir jai tenka labai didelė atsakomybė už mūsų visuomenės ateitį, nes ji turi savo pareigas ir atsakomybę. Juk šeimoje atliekamos funkcijos, apimančios visas gyvenimo sritis, joje formuojami žmogaus charakterio bruožai, požiūris į gyvenimą, į dorovines, kultūrinės vertybes.

Šeimoje, kaip mažutėje valstybėje, tėvai pirmieji tampa savo vaikų auklėtojais. Jie saugo ir gina savo atžalas, perduoda jiems šeimos bei tautos tradicijas, skiepia žmoniškąsias vertybes. Vaikai, nuo pirmųjų dienų patyrę savo šeimos šilumos meilę, vieni kitų pagarbą, išmoksta gerbti ir mylėti kiekvieną žmogų, bendrauti ir bendradarbiauti su kitais (Petruškevičienė, 2012).

Pasak I. Leliūgienės (2003, p. 94), „šeima – pirmasis vaiko socializacijos institutas“. Visoje Lietuvoje nedarnios, asocialaus elgesio, rizikos grupės šeimos yra viena skaudžiausių socialinių problemų, nes tokiose šeimose auga vaikai, kuriems reikalinga ypatinga apsauga ir priežiūra.

„Socialinės rizikos šeimų tematika yra aktuali daugelyje pasaulio valstybių, ypač tų, kurios išgyveno ir tebeišgyvena (pavyzdžiui, Lietuva) esmines socialines permainas. Vaikai – būsimieji socialinio veiksmo dalyviai ir nuo jiems skiriamo dėmesio priklausys ateities visuomenė, tautos ir jos valstybės perspektyva“ (Kondrotaitė, 2006, p. 55). Vaiko raida, jo poreikiai neatsiejami nuo šeimos, kurioje jis auga. Vadinasi socialinės rizikos šeimos, be abejo, darys neigiamą įtaką vystymuisi, o vaiko poreikiai bus menkai tenkinami (Kondrotaitė, Butvilas, 2007), jis patirs socialinę atskirtį. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas; tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis (LR Konstitucija).

Visais laikais darnūs santykiai šeimoje, atvira tėvų ir vaikų komunikacija padėdavo ir padeda spręsti iškylančias problemas ir užtikrina neigiamų socialinių reiškinių prevenciją. Tačiau, esant blogai šalies ekonominei situacijai, plintant bedarbystei, alkoholizmui, daugėja šeimų, kurios vaikų auklėjime neatlieka socialinės funkcijos bei veda amoralių gyvenimo būdą. Nesveika šeima - priklausomybės svaigalams kamuojama šeima arba šeima, atsidūrusi krizinėje situacijoje (Leliūgienė, 2002). Tokios šeimos kitaip paprastai vadinamos socialinės rizikos šeimomis. Lietuvoje socialinės rizikos šeimos kartais dar vadinamos disfunkcinėmis, o iki 2002 m. jos buvo vadinamos asocialiomis (Prokopavičiūtė, 2009).

Socialinė rizika – įvairios visuomeninio gyvenimo aplinkybės, sudarančios sąlygas socialinei asmens atskirčiai atsirasti (Pėžaitė, Brazienė 2004).

Daugelis autorių socialinės rizikos šeimos sąvoką suformuluoja vis kitaip (žr. 1 lentelę). Išnagrinėjus visą lentelę bus lengviau suvokti socialinės rizikos šeimos apibrėžimą.

1 lentelė

Socialinės rizikos šeimos apibrėžtis (sudarytas darbo autorės)

Autorius	Socialinės rizikos šeimos sąvoka
Burton, 1990, p. 14	„šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja psichoaktyviosiomis medžiagomis; yra priklausomi nuo azartinių lošimų; neprižiūri savo vaikų, leidžia jiems valkatauti, elgetauti; dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų; naudoja psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą; gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams“.
Sutton, 1999, p.78	tai „pakrikusios šeimos, apniktos tokių bėdų, kaip sutuoktinių išėjimas iš namų, separacija, skyrybos, nesutarimai dėl vaikų priežiūros, smurtas, nepriežiūra ir paauglių maištavimas“.
Socialinės apsaugos ir darbo ministro (2003) įsakymas	šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko bei produktyvaus asmenybės augimo ir vystimosi. Tokios šeimos nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių, be to, bendravimo būdas tokiose šeimose gerokai apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus. Vaikai, augantys tokiose šeimose, labai žemai save vertina, nesitiki, kad jų poreikiai yra svarbūs ir gali būti patenkinti, neturi tinkamų socialinių įgūdžių.
Leliūgienė, I. 2003	šeima, kurios socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių sutrikdytas. Jos neišvengiamai yra nevisavertiškumo būsenos. Tai pabėgėlių šeimos, daugiavaikės, neįgalius vaikus auginančios, nepilnos šeimos. Potenciali socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, kylant šeimos narių konfliktams, girtuokliaujant, dėl priklausomybės nuo narkotikų, žiauraus elgesio šeimoje, pirmiausia – vaikų atžvilgiu.
Socialinio darbo pradžiamokslis, 2004	šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja psichoaktyviomis medžiagomis (alkoholiu, narkotikais, narkotinėmis medžiagomis ir kt.) arba (ir) yra priklausomas nuo azartinių lošimų, arba (ir) neprižiūri savo vaikų (globotinių) ir leidžia jiems valkatauti, elgetauti, arba (ir) dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų (globotinių), arba (ir) naudoja psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą, arba (ir) gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams.
Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006, p. 17	„tai šeimos kaip socialinio instituto ir kaip mažos pirminės socialinės grupės tipas, kuris dėl savo ypatybių neatitinka savo paskirties ir nevisiškai vykdo savo funkcijas, yra labiau veikiamą neigiamų socialinių veiksnių ir koreliuoja su socialinės rizikos grupėmis, kurios kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimui“.
Socialinių paslaugų įstatymas, 2006	Remiantis socialinės rizikos šeima apibrėžiama, kaip šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis arba toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka arba negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl kyla pavojus vaikų fiziniams, protiniams, dvasiniams, doroviniams vystymuisi ir saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir tokia šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka nustatyta laikinoji globa (rūpyba).
Leliūgienė, M. 2006	tai šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystymosi. Šiose šeimose dažnai netenkinami vaikų fiziniai ir emociniai poreikiai, tai lemia labai žemą vaikų savęs vertinimą, skurdžius socialinius įgūdžius ir menką adaptaciją.
Kasnauskienė, Račkauskienė, 2008, p. 54	„šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai naudoja fizinę, seksualinę ar psichologinę prievartą. Prievartos rizika yra padidėjusi dėl piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotinėmis medžiagomis, skurdo, socialinių ar tėvystės įgūdžių stokos. Šiose šeimose vaikui skirtos išmokos naudojamos ne pagal paskirtį, neatliekamos arba netinkamai atliekamos tėvų pareigos auklėti ir prižiūrėti vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, sudaryti sąlygas jų vystymuisi ir socializacijai, aprūpinti gyvenamuju

	būstu“.
Johnson, 2001, p. 146	Socialinės rizikos šeimos yra „socialinio darbo klientai, nes turi įvairių rūpesčių, nepatenkintų poreikių ir socialinio funkcionavimo problemų“.

Išnagrinėjus Lietuvos ir užsienio autorių pateiktus apibrėžimus apie socialinės rizikos šeimas galima teigti, kad tai tokios šeimos, kuriose vyrauja krizinės situacijos, vienas iš šeimos narių neretai piktnaudžiauja psichoaktyviomis medžiagomis, sutrikęs šeimos narių bendravimas, tėvai neatlieka savo pareigos rūpintis vaikais, arba daro tai netinkamomis priemonėmis ir būsais. Tokios šeimos nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių. Vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, neturi tinkamų socialinių įgūdžių, linkę save nuvertinti.

Liobikienė, T. N., Šinkūnienė, J. R. (2010, p. 298) teigia, kad rizikos šeimoje augantys vaikai paprastai „patiria vaidmenų sumaištį: kartais iš jų reikalaujama atlikti vaikų vaidmenį, bet dažniausiai – suaugusiųjų: stengtis, kad šeimoje būtų maisto, prižiūrėti mažesnius brolius ar seseris. Kai kada vaikai nelanko mokyklos todėl, kad nori apsaugoti tėvus nuo girtavimo arba rūpinasi broliukais ir sesutėmis. Dažnai vaiko problemos slepia jo stipriąsias savybes, kurios lieka neįvertintos“.

Apibendrinimas. Socialinės rizikos šeimų problema yra aktuali daugelyje pasaulio valstybių, ypač tose, kurios išgyveno ir tebeišgyvena esmines socialines, ekonomines ir politines permainas. Pastaraisiais metais socialinės rizikos šeimos tapo ypač ryškiu neigiamu socialiniu reiškiniu, kuris nagrinėjamas daugiausia valstybės lygmeniu. Todėl apibendrinant socialinės rizikos šeimos sąvoką galima teigti, kad tai – šeimos, kuriose narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikęs, jų gyvenimo būdas dažnai prasilenkia su visuomenės požiūriu į šeimos vertybes, beveik nedalyvauja visuomeninėje veikloje. Šeima, kuriai poveikį daro skirtingos socialinės priežastys, formuojančios šios šeimos atskirtį nuo likusios visuomenės dalies. Tokios šeimos materialinė padėtis yra sunki, skurdi, dažniausiai tokia šeima yra nepilna arba joje tėvai gyvena nesusituokę. Vaikai tokiose šeimose yra emociškai, teisiškai pažeidžiami, turi labai žemą savęs vertinimą, nesitiki, kad jų poreikiai yra svarbūs ir gali būti patenkinti, taip pat yra sutrikę vaikų komunikaciniai ryšiai, nėra minimalių sąlygų jiems tinkamai socializuotis šeimoje.

1.1. Socialinės rizikos šeimų atsiradimo veiksniai

Kiekvienoje šeimoje vaiko gimimas gali stipriai pakeisti visos šeimos aplinką, nusistovėjusią tvarką. „Šeima yra gyvybingas paguodos ir ramybės, meilės ir draugiškumo šaltinis. Tačiau ji taip pat gali būti vienatvės, smurto ir begalinės neteisybės vieta“ (Kasnauskienė, Račkauskienė, 2008, p. 52).

Analizuojant socialinės rizikos šeimoms pastebima, kad pastaraisiais metais jos tapo ypač ryškiu neigiamu socialiniu reiškiniu. Norint užkirsti socialinės rizikos šeimų plitimą, būtina išanalizuoti tokių šeimų atsiradimo priežastis ir problemas.

„Užsienio šalių mokslininkų (Berns, 2007; Kovachevikj, Bijedikj, Kuralikj-Kjishikj, Muftikj, 2009 ir kt.) darbuose nurodoma, kad socialinės rizikos/daugiaproblemių šeimų atsiradimas nulemtas konkrečių krizinių situacijų (gyvenamosios vietos pakeitimo, finansinių sunkumų, bedarbystės, turto netekimo ir kt.) ir/ar patirtų traumų (vaiko prievarta, liga, vieno iš šeimos narių mirtis, kriminaliniai nusikaltimai ir kt.)“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 95).

Todėl pirmiausia reikia išsiaiškinti socialinės rizikos šeimų tipus, nes dirbant su jomis, kiekvienoje šeimoje yra daroma skirtingų auklėjimo klaidų ir susiklosto nepalankios vystymosi sąlygos.

Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinėse rekomendacijose (2003) išskiriami šie „socialinės rizikos šeimų tipai:

- vienas arba abu tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų (neįveikiamų potraukių) – vartoja kvaišalus, demonstruoja palaidą seksualinį elgesį, lošia azartinius žaidimus, serga bulimija ar anoreksija, per daug laiko praleidžia darbe;
- vienas ar abu tėvai grasina ar naudoja fizines bausmes, kaip pagrindinę disciplinos priemonę. Vaikai gali būti fizinio smurto liudininkais arba priversti dalyvauti baudžiant brolius ir seseris, arba gyvena baimėje dėl galimų agresijos protrūkių;
- vienas arba abu tėvai naudoja vaikus kaip savo nuosavybę, kurios pagrindinis tikslas tenkinti tėvų fizinius ir emocinius poreikius (pvz., depresiška mama niekur neleidžia vaiko, nes jai liūdna vienai);
- vienas arba abu tėvai netenkina arba grasina netenkinti vaiko gyvybiškai svarbių poreikių (aprūpinti valgiu, drabužiais, neleisti ilsėtis);
- vienas arba abu tėvai naudoja stiprią autoritarinę kontrolę, kaip auklėjimo priemonę;
- šeima fanatiškai seka tam tikrais tikėjimais ar stereotipais (religiniais, finansiniais, politiniais ir pan.), besąlygiškai reikalaujama vaiko paklusimo“.

„Pagalbos socialinės rizikos šeimai, išgyvenančiai socialinę psichologinę krizę ir esančiai rizikos grupėje dėl netinkamo elgesio su vaikas, problema turėtų būti sprendžiama iš karto dviem paralelinėmis kryptimis – prevencijos ir intervencijos“ (Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos).

S. Račkauskienė, J. Kasnauskienė (2007), nurodo, kad dažna socialinės rizikos šeimų problema yra socialinių bei tėvystės įgūdžių stoka. Tėvystės įgūdžių stoką socialinės rizikos šeimose dažnai nulemia iš kartos į kartą perduodami nepalankūs vaikui faktoriai; dažnai dėl tėvų

piktnaudžiavimo alkoholiu, smurtu šeimoje, nepakankamos priežiūros ar narkotinių medžiagų vartojimo, menkos motyvacijos ką nors keisti.

G. Kondrotaitė, (2006, p. 56) savo knygoje pakartoja M. Leliūgienės ištirtą teiginį, jog, „nemaža rizikos veiksnių, kurie lemia socialinės rizikos šeimų atsiradimą, sąlygiškai galima suskirstyti į dvi dideles grupes:

- šeimos struktūros ypatumai (nepilnos, menkai aprūpintos šeimos; šeimos, kuriose yra neįgalių arba lėtinėmis ligomis sergančių asmenų, kuriems būtina nuolatinė priežiūra; šeimos, kurių narys / nariai yra įkalinimo vietose arba ką tik grįžo iš jų ir yra socialinės adaptacijos procese; taip pat asmenys, priklausantys kokiam nors socialinės rizikos grupei);
- šeimos narių tarpusavio sąveikų iškreiptas pobūdis: bendrų visuomeninio gyvenimo ir buities interesų ir tikslų nebuvimas, nepatikimumas ir nepasitikėjimas vienas kitu, tarpusavio supratimo bei palaikymo nebuvimas, grubūs ir žiaurūs santykiai su artimaisiais“ (Kondrotaitė, 2006, p. 56).

„Praktika rodo, kad vieną socialinės rizikos šeimą gali paveikti abiejų minėtų grupių rizikos veiksniai. Pavyzdžiui, šeima tam tikru savo gyvavimo laikotarpiu gali būti nepilna ir menkai finansiškai aprūpinta (tai šeimos struktūros ypatumai) bei jos nariai gali neturėti bendrų interesų ir nepasitikėti vieni kitais (tai šeimos narių tarpusavio sąveikos iškreiptas pobūdis)“ (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006, p. 18).

Pagal L. C. Johnson (2001, p 148), „socialinės rizikos šeima tampa klientu dėl šių priežasčių:

- per menki materialiniai ištekliai (nedarbas, skurdas šeimoje);
- tėvų nesugebėjimas suprasti savo vaikų poreikių;
- išsiskyrusios šeimos, kuriose nėra vieno iš tėvų;
- problemos auginant vaikus (mokyklos nelankymas, bendravimo problemos, valkatavimas, įsitraukimas į nusikaltimus, girtavimas);
- asmeninių gebėjimų atlikti užduotis trūkumas, norint įveikti situacijų problemas (ne visi šeimos nariai sugeba išlaikyti šeimą ar pramaitinti ją);
- žinių trūkumas (nežinojimas kaip pasirūpinti vaiku, kur kreiptis dėl pašalpų ir pan.);
- aplinkos ir asmeninių poreikių neatitikimo problemos (susserga vieniša mama, jos vaikai prižiūri vieni kitus, nelanko mokyklos);
- smurtas, girtuokliavimas šeimoje;
- vaikų nusikalstamumams, polinkis į savižudybę;
- daugiavaikės šeimos piktnaudžiavimas pašalpomis;

- teisiniu keliu šeimai paskiriami socialiniai darbuotojai“.

Dažniausiai visi šie „socialinės aplinkos aspektai tarpusavyje yra susipynę: skurdas, nedarbas veda šeimą prie alkoholizmo ir narkotikų vartojimo, prie gyvenamosios vietos netekimo ir nebesugebėjimo reikiamai pasirūpinti savo vaikais“ (Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999, p. 19).

„Vaikai tokiose šeimose tampa socialiai pažeidžiami dėl nesaugios namų aplinkos, pozityvių santykių šeimoje trūkumo, nepriežiūros, netinkamo auklėjimo. Dėl to vystosi elgesio, emocinės, mokymosi, bendravimo su bendraamžiais problemos, stokoja socialinių įgūdžių, vaikai jaučiasi vieniši, emociškai jautresni“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 95).

Pagrindinėmis socialinės rizikos šeimų priežastimis užsienyje nurodomas alkoholizmas, narkomanija, nepilnamečių nėštumas (Mccubin et al., 1999; Shoen et al., 2007). Rizikos grupėms taip pat priskiriamos šeimos su emociškai pažeistais vaikais (Corliss, ir kt. 2008). Todėl pravartu išsiaiškinti Lietuvoje socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičių.

2 lentelė

Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius (Lietuvos statistikos departamentas)

Metų pabaigoje							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso:	36535	31351	27881	25483	24222	23335	22073
Palyginti su bendru vaikų skaičiumi, %							
	4,89	4,36	4	3,78	3,7	3,66	3,6

Pasak G. Kondrotaitę, J. Guščinskienę (2006, p. 19), šiuo metu „Lietuvoje dažniausiai šeima į socialinės rizikos šeimų įskaitą įrašoma dėl tam tikrų pagrindinių priežasčių:

- Sutuoktiniai girtauja ir gautą valstybės paramą panaudoja ne vaiko interesams tenkinti, smurtauja prieš savo nepilnamečius vaikus, t. y. tėvai nesugeba atlikti savo vaidmens, nesudaro palankių sąlygų nepilnamečiams vaikams atlikti savo vaidmenis;
- Lietuvoje per menkai išstobulinta socialinių paslaugų teikimo šeimai sistema. Dažniausiai apsiribojama tik finansinės paramos teikimu ir jos naudojimo priežiūra. Reikia pabrėžti, kad skirtinga padėtis šiuo metu yra susiklosčiusi mieste ir kaime. Miestuose veikia daugiau nevyriausybinų organizacijų, teikiančių konsultavimo, mokymo ir kitas panašaus pobūdžio paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams. Minėtų paslaugų teikėjams dažnai tenka atlikti tuos vaidmenis, kuriuos normaliomis sąlygomis privalo atlikti tėvai ir globėjai. Kaimuose gyvenančioms šeimoms tokios paslaugos beveik neprieinamos;
- Netinkamas valstybės teikiamos finansinės (piniginės) paramos vaikui naudojimas yra viena iš priežasčių, dėl kurių šeima įtraukiama į socialinės rizikos šeimų apskaitą“.

3 lentelė

Šeimų ir jose augančių vaikų skaičius pagal įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą, prižastys (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pažyma, p. 5)

Metų pabaigoje	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Šeimos iš viso	16361	13496	11958	11350	11121	10904	10608
Iš jų dėl:							
Tėvų girtavimo, psichotropinių medžiagų vartojimo	9943	8276	7321	6697	6245	5896	5439
Įgūdžių stokos	3122	2711	2918	3527	3661	3746	3890
Vaikų nustatytos laikinosios globos	–	584	360	180	220	282	289
Netinkamo paramos naudojimo	537	274	258	80	70	77	76
Prievartos prieš vaikus	761	412	258	206	215	219	215
Tėvų valdžios apribojimo ir vaikų nustatytos nuolatinės globos	283	245	109	123	100	93	113
Tėvų piktnaudžiavimo azartiniais žaidimais	3	15	3	-	-	1	1
Kitų priežasčių	1712	979	731	537	610	590	585
Vaikai iš viso	36535	31351	27881	25483	24222	23335	22073
Iš jų dėl:							
Tėvų girtavimo, psichotropinių medžiagų vartojimo	23008	18941	16724	14778	13431	12496	11171
Įgūdžių stokos	7392	6951	7440	8459	8477	8605	8752
Vaikų nustatytos laikinosios globos	-	1133	740	273	344	366	329
Netinkamo paramos naudojimo	1291	819	682	235	186	186	176
Prievartos prieš vaikus	1266	931	613	463	492	484	463
Tėvų valdžios apribojimo ir vaikų nustatytos nuolatinės globos	468	398	231	226	152	127	127
Tėvų piktnaudžiavimo azartiniais žaidimais	6	26	6	-	-	1	1
Kitų priežasčių	3104	2152	1444	1049	1140	1071	1054

Valickas, G. (1997) pažymi, kad socialinės rizikos šeimoms būdingas nepakankamas ar visiškai nerodomas dėmesys vaikui, kuris pasireiškia tuomet, kai tėvai neskiria laiko vaikams, nesidomi jų veikla mokykloje, namuose, būnant su draugais, jų interesais, nebendruoja, nesirūpina jų poreikiais. Socialinės rizikos šeimose tėvų ir vaikų ryšiai būna labai silpni, tėvai beveik nesidomi, kokie sunkumai ir problemos slegia vaikus, kokie jų džiaugsmai ir nusivylimai. Šių šeimų problemos yra didelės, jų buitis menka, o apie vaikų moralinį ir dvasinį gyvenimą dažniausiai visai pamirštama.

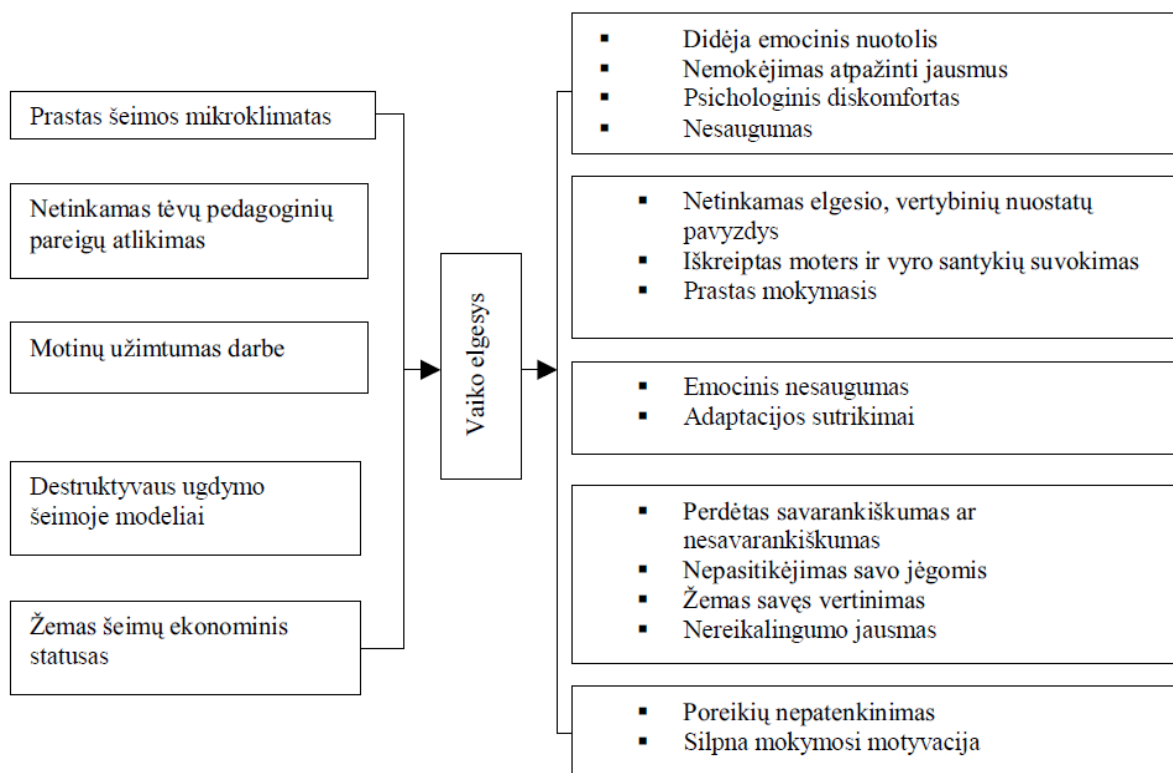
„Vaikai socialinės rizikos šeimose dažnai jaučia kaltę, nerimą, pyktį, būna sutrikę, nesugeba išlaikyti artimų santykių su aplinkiniais, serga depresija. Alkoholikų vaikams būdingas delinkventinis elgesys, nesėkmės mokykloje, draugų atstūmimas, įvairūs fiziniai skausmai, alkoholio ir kitų narkotikų vartojimas, agresija, depresija bei suicidinės mintys ir

elgesys, žema savivertė arba elgesys su kitais lyg su daiktais, kaip buvo elgiamasi su jais pačiais“ (Kubilienė, 2004, p. 51-62).

Jakavičiaus, V. (1998) nuomone, esama Lietuvos padėtis tiesiogiai veikia šeimą, kuri yra pirmoji žmogaus auginimo institucija.

„Lietuvos Respublikos teisinių dokumentų turinio (content) analizė taip pat leido identifikuoti tokias pagrindines kategorijas, kuriomis apibūdinamos esminės negatyvios tėvų elgsenos pasekmės socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams: neužtikrinamas vaikų fizinis, protinis, dvasinis, dorovinis vystymasis ir saugumas; sukuriama aplinka, neskatinanti sveiko ir produktyvaus vaiko augimo ir vystymosi; sutrikęs šeimos narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas apriboja vaiko galimybes išreikšti p reikius ir jausmus; vaikai turi žemą savęs vertinimą; vaikai neturi tinkamų socialinių įgūdžių; neužtikrinamos pagrindinės vaikų teisės (priežiūra, ugdymas, laisvalaikis ir kt.); ribojamos vaikų galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 96).

Tai, ką šeimos nariai patiria ir ko išmoksta savo artimiausioje aplinkoje (šeimoje), turi didelę reikšmę jų visų tolesnei socializacijai, integruojantis į ugdymo institucijas, darbo rinką. Kadangi socialių rizikos vaikų elgesys labai priklauso ir nuo jo šeimos, I. Kvedaravičiūtė (2007) sudarė asmenybės formavimosi procesą (žr. 1 pav.).

1 pav. Su šeima susiję rizikos veiksniai, formuojantys asocialų vaiko elgesį (pagal Kvedaravičiūtę, 2007, p. 132)

Kaip teigia G. Kondrotaitė (2006, p. 58) „daugelis vaikų iš normalių šeimų nugali savo asmeninius rizikos veiksnius, tuo tarpu socialinės rizikos šeimų vaikai susiduria su keliomis rizikomis ir kartu yra labiau linkę į asocialią elgseną“. Pasak D. D. Gasparavičiūtės (2001), vaikai, kurie auga socialinės rizikos šeimose dažnai neigiama įtaka daro žodiniai įžeidimai, žeminantys žmogiškąjį orumą. G. Navaitis (2002) pabrėžia jog, vaikas, gyvenantis namuose, kur vyrauja jėga, nesijaučia saugus. Namų teroras nebūtinai turi būti nukreiptas prieš vaiką (tai gali vykti tarp vaiko tėvų), bet prie to reikia prisitaikyti, ir tai formuoja baimę, emocinį ir fizinį atšalimą ir pan. Taigi galima teigti, kad tokioje šeimoje nėra palankių sąlygų vaiko, patyrusio fizinį smurtą, socializacijai, o smurto pasekmės gali būti jaučiamos visą gyvenimą.

Amerikiečių tyrėjai Repetti R. L., Taylor S. E., Seeman T. E. (2002) teigia, jog rizikos šeimų atsiradimą lemia ne tik socialiniai bet ir genetiniai faktoriai. Vaikas, augęs rizikos grupės šeimos aplinkoje vėliau dažniausiai pats sukuria šeimą, kuri anksčiau ar vėliau pakliūna į rizikos grupę. Priežasčių atsirasti rizikos šeimoms kaupimasis tokių šeimų aplinkoje nulemia joje gyvenančių asmenų socializaciją. Yra išskirti išoriniai ir vidiniai veiksniai, kurie turi įtakos asmenybės vystymuisi socialinės rizikos aplinkoje. Nuolatinis stresas, smurtas, prievarta ir skurdas vyraujantis rizikos šeimų aplinkoje neigiami veikia vaiko asmenybės formavimąsi. Rizikos grupės šeimų palikuonys yra agresyvesni, dažniau turi fizinės ir psichinės sveikatos problemų. Vaikai, augantys rizikos grupės šeimose dar vaikystėje pradeda rūkyti, vartoti alkoholį ar narkotikus, taip pat neigiamas pasekmes vaikams (ypač mergaitėms) turi ankstyvas seksualinis aktyvumas. Taip pat nustatyta, jog rizikos grupių šeimose augantys vaikai dažniau serga depresija, chroniškais ligomis, tokiomis, kaip hipertenzija ir kardiovaskuliariniai sutrikimai, jų gyvenimo trukmė yra trumpesnė (Repetti ir kt., 2002).

Apibendrinimas. Yra daugybė priežasčių, dėl kurių šeima yra įtraukiama į socialinės rizikos šeimų apskaitą. Išnagrinėjus eilės autorių tyrimų duomenis teigtina, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždarą ratą, nes vaikas elgesio manieras perima iš aplinkos, o artimiausia jo aplinka – jo paties šeima, kurioje jis auga. Taigi, jei vaikas neturės galimybių pamatyti kitokio gyvenimo, kur galima gyventi ir kitaip, tai labai tikėtina, kad jis daugiau ar mažiau atkartos savo tėvų gyvenimo būdą. Socialinės rizikos šeimų formavimosi pagrindinės priežastys yra socialinė atskirtis, alkoholizmas, skurdas, vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose negatyvi patirtis, nusikalstamumas, tėvų netinkami pavyzdžiai, nepakankamas dėmesys šeimos nariams, emocinė ar fizinė prievarta bei kt... Šios priežastys yra glaudžiai susijusios ir dažnai išplaukia viena iš kitos. Todėl šie reiškiniai laikytini svarbiomis socialinės rizikos šeimų atsiradimo ir formavimosi priežastimis Lietuvoje.

1.1.1. Socialinės rizikos šeima kaip socialinė atskirtis

Kiekvienas žmogus turi savo poreikių. Pasak amerikiečių psichologo A. Maslow (1943), visi žmogaus poreikiai yra išsidėstę tam tikra tvarka ir sudaro savitą piramidę. Pirmiausia tai fiziologiniai poreikiai: maitinimasis, miegas ir pan. Vėliau žmogus pradeda mąstyti apie savo socialinį saugumą. Kai visiškai ar bent iš dalies patenkina šiuos poreikius, pradeda trokšti meilės ir priklausomybės (bendravimo) poreikio. Pagrindiniu prioritetu šiame poreikių tenkinimo etape yra bendravimas, priklausymas kokiam nors žmogui, bendruomenei, kokiai nors grupei. To nepasiekę, jaučia didelius vienatvės išgyvenimus, kuriuos sukelia kitų žmonių abejingumas, nedraugiškumas. Su šiuo poreikių patenkinimu susijusi ir socialinės atskirties problema.

Socialinė atskirtis – tai pilietinių teisių, įskaitant politines, ekonomines, socialines ir kultūrinės, netolygaus pasiskirstymo ir paskirstymo išraiška (Dahrendorf, 1996).

Socialinė atskirtis yra traktuojama kaip negatyvi ateities perspektyvų atžvilgiu, pasak Mayes D. G., Berghman J. and Salais R. (2001, p. 36), „socialinė atskirtis – tai atsidūrimas situacijoje, iš kurios be išorinės pagalbos išeiti yra sunku ... – tai galimybių trūkumas“.

Socialinė atskirtis Lietuvoje suformuluota taip – „visomenės atsisakymas savo narių (pavyzdžiui: benamių, narkomanų), jeigu jų gyvenimo būdas neatitinka visuomenės nuostatų arba jie negali palaikyti įprastos socialinės sąveikos neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo ir pan.“ (Socialinės apsaugos terminų žodynas, 1999, p. 75-76).

„Socialinė atskirtis – nevienareikšmiškai apibrėžiama sąvoka. Dauguma tyrėjų apsiriboja tikslinių grupių klasifikavimu pabrėždami atskirties pavojingumą, atsirandantį dėl tam tikrų veiksnių, pavyzdžiui, ekonominių, fizinių, geografinių, kurie sukelia keblumą. Tuo tarpu sąvoka „skurdas“ suprantama kaip pajamų trūkumas, sąvoka „socialinė atskirtis“ apima daugiadimensinę atskirties proceso prigimtį, kuri turi polinkį plėstis“ (Kondrotaitė, 2006, p. 56).

„Socialinė atskirtis yra platesnė sąvoka nei skurdas, apimanti ne tik prastas materialines sąlygas, bet ir nesugebėjimą produktyviai dalyvauti ekonominiame, socialiniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime, o kartais reiškianti ir nutolinimą nuo visos bendruomenės“ (Duffy, 1995, p. 33).

M. Taljūnaitės (2004, p. 47) nuomone, socialinę atskirtį galima nusakyti remiantis įvairiais aspektais:

- socialiniu demografiniu aspektu - tokioms grupėms priklausytų: pensininkai, vaikai našlaičiai, studentai, dirbančios motinos, vaikai su negalia;
- teritoriniu aspektu – mažų kaimelių gyventojai arba labai nutolusių gyvenviečių žmonės;
- socialiniu profesiniu požiūriu – mažai apmokami darbininkai, kai kurių profesijų atstovai.

R. Brazienė, J. Guščinskienė (2004, p. 55), teigia, jog dažniausiai įvardijamų „socialinės atskirties priežasčių yra skurdas, nedarbas, nepakankamas išsilavinimas, nedalyvavimas socialiniame gyvenime ir kt.“.

L. Žalimienės (2004, p. 55) nuomone, „jei socialinės grupės (pavyzdžiui, probleminės šeimos) ilgesnį laiką gyvena materialiniame nepritekliaje, patenka į socialinę atskirtį, kuri formuojasi palengva, asmenys praranda galimybę tinkamai dalyvauti visuomenės gyvenime. Autorės nuomone, tinkamai vykdant valstybės programas tam tikroms socialinėms grupėms, būtų galima sumažinti socialinę atskirtį ir skurdo kultūros plitimą“.

Pagrindiniai veiksniai, lemiantys socialinės atskirties buvimą, yra trijų kategorijų – politiniai, socialiniai - ekonominiai ir kultūriniai - psichologiniai.

4 lentelė

Socialinės atskirties kriterijai (Misiūnas, 2009)

Kriterijai	Politiniai	Socialiniai - ekonominiai	Kultūriniai - psichologiniai
Raiška	Fundamentalių politinių, socialinių ekonominių teisių ribojimas	Mažos pajamos, paslėptoji bei dalinis nedarbas, didelis socialinio mobilumo mastas	Stigmatizmas, bejėgiškumas, menkinimas, ignoravimas
Priežastys	Nedemokratiška politinė sankloda; (neveiksni) liberali demokratija	Radikali socialinė kaita; (neveiksni) socialinė politika; socialinė laisvosios rinkos diskriminacija	(senos ir naujos) diskriminacinės nuostatos ir (neveiksni) kultūros politika

Socialinė atskirtis – „tai pilietinių teisių, įskaitant politines, ekonomines, socialines ir kultūrinės, netolygaus pasiskirstymo ir paskirstymo išraiška“ (Ulčinskaitė, 2000, p. 46-48).

Vaikų socialinė atskirtis - tai „atskirtis nuo gyvenimo būdo, kurį dažniausiai gyvena kiti vaikai“ (Micklewright, 2002, p. 46).

Socialinės atskirties pasireiškimo priežastys skirstomos į dvi rūšis: aktyvią ir pasyvią socialinę atskirtį. „Aktyvi, kai individas ar jų grupė yra sąmoningai atskiriama ir pasyvi, kai ji atsiranda to nesiekiant“ (Mayes, Berghman, Salais 2001, p. 28). Tai akivaizdžiai pasireiškia rizikos šeimose augantiems vaikams.

J. Micklewright (2002, p. 21) teigia, kad socialinė rizika „atsiranda vaikystėje, auginant vaikus ir senatvėje“. Vaikai socialinėje atskirtyje dažniausiai būna dėl skirtingų socialinių, ekonominių pasiekimų: tėvų, valstybės. Taip pat didelę reikšmę turi pačių vaikų ir jų bendraamžių ar draugų interesai. Pasak J. Bradshaw (2007, p. 135), „jauni vaikai stipriai priklauso nuo auklėjimo ir juos supančios palankios aplinkos, bei tinkamų ekonominių ir fizinių išteklių. Vyresni vaikai vis labiau vysto jų pačių strategijas, kaip sugyventi su jų aplinkos poreikiais labiau tampant nepriklausomais nuo jų šeimos ir vis labiau sąveikaujant su kitomis socialinėmis sistemomis“.

Kaip teigia Mayes, Bergman ir Salais (2001, p. 42), „siekiant išeiti iš socialinės atskirties yra būtina išorinė pagalba“.

Apibendrinimas. Socialinės atskirties priežastys yra glaudžiai susijusios su socialine šalies politika. Vaikas socialinėje atskirtyje atsiranda nesąmoningai, tai nulemia vaiko tėvų elgesys arba valsybės, kurioje jis auga ekonominė ir socialinė padėtis. Galima teigti, kad vaikų socialinė atskirtis lemia pagrindines problemas: jų pačių išsilavinimą, sveikatą ir gyvenimo būdą. Vaikų nevisavertis gyvenimas vaikystėje ar paauglystėje turi didelės įtakos jų išsilavinimui, savęs vertinimui, tolimesnei karjerai, savo šeimos kūrimui, kuriamoms vertybėms ir gyvenimo būdai.

Siekiant mažinti tokių šeimų ir jose augančių vaikų socialinę atskirtį, būtina sistemingai dirbti socialinį darbą, ugdyti į socialinę atskirtį patekusių žmonių socialinius, kultūrinius bei bendruosius įgūdžius, taikant aktyvias bei lanksčias priemones.

1.1.2. Socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų bruožai

Visas žmogaus gyvenimas nuo gimimo iki mirties yra sąlygojamas šeimoje vyravusių santykių. Taigi, šeimoje kuriama socialinė aplinka – svarbiausias veiksnys, lemiantis vaiko asmenybės tapsmą. Vaiko psichologiniai sunkumai dažnai taip pat priklauso nuo santykių šeimoje. „Šiandienos visuomenės socialinių, moralinių, ekonominių bei kitų problemų atspindys – agresyviai besielgiantys, nesaugūs, menkų socialinių gebėjimų, emociškai pažeisti vaikai“ (Vaitkevičienė, Jozėnaitė, 2008, p. 236). Jau atskleista, kad socialinės rizikos šeimos nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių, be to, bendravimo būdas tokiose šeimose žymiai apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus.

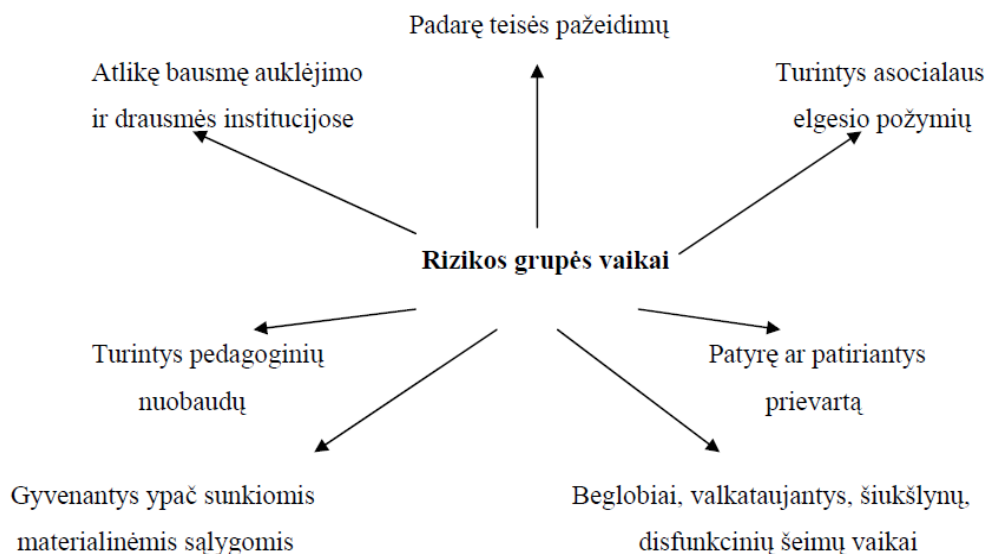
„Socialinės rizikos grupei priskiriamus vaikus sieja du esminiai bruožai – šių vaikų elgesys neatitinka visuomenės priimtų normų ir jie dėl to išgyvena nuolatinę riziką. Be to, tokie vaikai neretai linkę į antisocialų, delinkventišką elgesį“ (Kondrotaitė, Butvilas, 2007, p. 102).

Vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, turi labai žemą savęs vertinimą, nesitiki, kad jų poreikiai yra svarbūs ir gali būti patenkinti, neturi tinkamų socialinių įgūdžių (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, 2006).

Normali vaiko psichosocialinė raida labai priklauso nuo to, ar jį tėvai myli, ar yra švelnūs, ar priima jį tokį, koks jis yra. Nuo to didžia dalimi priklauso ir tai, kaip vaikas pats save vertina. Savęs vertinimui labai svarbus suaugusiųjų bendravimo su vaiku stilius (Leliūgienė, 2002) - švelnus, grubus, bauginantis ar raminantis ir kt.

Plintant nedarbui, alkoholizmui ir kitoms socialinėms problemoms, daugėja šeimų, kurios ne tik tampa rizikos šeimomis, bet ir neatlieka socialinės vaikų auklėjimo funkcijos (Leliūgienė, 1997). Dėl šios priežasties vaikai dažnai linkę nusikalsti ar kitaip praradę savivertę.

G. Kvieskienė (2003) rizikos grupės vaikus skirsto taip:

2 pav. **Rizikos grupės vaikų skirstymas** (pagal Kvieskienę, 2003)

Socialinės rizikos šeimose dėl menko tėvų išprusimo, vertybių nuosmūgio, nesugebėjimo prisitaikyti prie kintančių socialinių, kultūrinių bei ekonominių sąlygų formuojamos ne savarankiškos asmenybės, o savo jėgomis nepasitikintys vaikai.

S. Ignatavičienė, R. Žukauskienė (1999, p. 22) išskiria šiuos „rizikos grupės vaikams būdingus bruožus:

- Rizikos grupės vaikai dažniausiai būna nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais, nes namuose nėra išmokę deramai elgtis;
- Vaikams būdingas nepasitikėjimas savimi, dėl to jie labai greitai išsižeidžia, reaguoja į kiekvieną suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) ar bendraamžių pastabą keiksmožodžiais, muštynėmis, įvairiais užgauliojimais ar pabėgimu iš klasės;
- Šie vaikai dažnai jaučia baimę, nerimą, yra nervingi. Tai verčia juos ieškoti stiprių draugų, lyderių, kurie gali juos apginti nuo įvairių pavojų;
- Vaikų kalba dažniausiai primityvi, žodynas skurdus. Kalboje jie vartoja daug keiksmožodžių, dažnai grasina savo bendraamžiams, erzina ir pravardžiuoja kitus;
- Šie vaikai turi įvairių mokymosi sunkumų, sunkiai sukaupia dėmesį, nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti, greitai pavargsta ir išsenka, todėl susiformuoja neigiama mokymosi motyvacija, jie praleidžia pamokas arba visai nustoja lankyti mokyklą;
- Vaikai linkę meluoti, apgaudinėti, dažnai išsigalvoja nebūtų dalykų, kad išsisuktų nuo bausmės arba sukeltų gailėstį ir užuojautą, gautų vienokios ar kitokios naudos. Jie gali meluoti, norėdami nuslėpti šeimos problemas, pateisinti netikusį savo tėvų elgesį, norėdami patys išsisukti nuo bausmės;

- Rizikos grupės vaikai gana gerai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose, yra apsukrūs, aktyvūs, sugeba numatyti, kaip galima sukelti suaugusiųjų gailestį ir užuojautą, išprašyti pinigų ar gauti kitokios naudos;
- Šiems vaikams būdingas interesų siaurumas. Pagrindinė vertybė gyvenime yra pinigai, todėl visos jų pastangos ir mintys nukreiptos į tai, kaip ir iš kur jų gauti. Gatvės vaikai gerbia ir vertina vienas kitą tik pagal tai, kiek kuris gali elgetaudamas ar kitokiais būdais įsigyti pinigų. Tai stumia vaikus į nusikalstamą veiklą;
- Vaikai nepasitiki suaugusiais, yra labai įtarūs, greitai pastebi tikrąsias suaugusiųjų nuostatas, negerbia ir niekina pedagogus, jaučiančius jiems gailestį ar panieką;
- Vaikai yra nestabilios psichikos, nesugeba valdyti savo emocijų, greitai supyksta, todėl gali būti labai agresyvūs, visada pasiruošę pulti arba gintis nuo užpuolėjo“.

A. Vaitkevičienė, V. Jozėnaitė (2008, p. 238) nustatė, jog „vaikų iš socialinės rizikos šeimų nepilnavertis psichosocialinių poreikių užtikrinimas lemia ugdymosi ypatumus“. Mokiniai iš rizikos grupės šeimų siekia ne tokių ambicingų tikslų, jiems svarbiau įtvirtinti savo statusą klasėje ir nudžiuginti tėvus geru įvertinimu. Taip pat nustatyta, kad rizikos grupės mokiniai silpniau pasirengę mokyklos keliamiems socialiniams ir akademiniais reikalavimams nei jų bendraamžiai, todėl socialinės kompetencijos srityje bei komandinio darbo metu rizikos grupės mokiniai nelabai stengiasi siekti glaudesnių ryšių ir geresnio tarpusavio bendravimo su bendraamžiais.

Rizikos grupės šeimoje augančio vaiko aplinkoje turėtų būti veikiančios sveikatos, švietimo, sporto, kultūros, kitos ugdymo ir laisvalaikio organizavimo institucijos, užtikrintas jų prieinamumas ir lankomumas. Pasak V. Česnaitės (2007) „vaiko problemas sprendžia atsakingas pareigūnas arba specialistas: švietimo klausimus – pedagogai, socialiniai pedagogai; sveikatos sutrikimo – medikai, atskirais atvejais socialiniai darbuotojai; viešosios tvarkos pažeidimo – policija, vaiko teisių apsaugos tarnybos; šeimos problemas – socialiniai darbuotojai ir t.t. Pastaraisiais metais vis dažniau įsitraukia nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės“.

Tai padeda apsaugoti rizikos šeimose augančius vaikus nuo papildomo stigmatizavimo, atstūmimo, nuo kitų socialinių problemų (Targamadzė, Vaitkevičius, 2009). I. Leliūgienė (2005, p. 33) straipsnyje „Kompleksinis darbas su šeima“ vardija, kad „vaikai, priklausantys rizikos grupei: dažniausiai jie jaučiasi esą kitokie, nei kiti; jiems sunku atsipalaiduoti ir juokauti; yra per daug atsakingi arba visai neatsakingi; turi sunkumų bendraujant; meluoja; impulsyvūs, nieiško alternatyvios veiklos ir nesprenžia galimų padarinių; sunkiai siekia užsibrėžto tikslo; visą laiką ieško pasiteisinimų arba pritarimų; rengdamiesi persistengia; vengia į namus kvieštis draugų; negali susikaupti; pavydūs; priešiški; agresyvūs kitiems arba sau; turi nepasitikėjimo jausmą; turi

blogų įpročių; nemyli arba nekenčia savo tėvų; praradę vilti būti mylimi ir reikalingi; turi mokymosi sunkumų“.

Apibendrinimas. Tokios socialinės problemos, kaip smurtas, priklausomybės, nedarbas, skurdas, nusikalstamumas sukelia problemas šeimose. Tos šeimos, kurios šių problemų nepajėgia spręsti, tampa socialiai atskirtomis, priskiriamomis socialinės rizikos grupei. Tačiau blogiausia yra tai, kad paprastai tokiose šeimose taip pat auga vaikai, kurių minėtos problemos neaplenkia ir netgi sukelia neigiamą poveikį jų augimui, vystymuisi, saviraiškai, užimtumui ir pan. Pateikti ir aptarti rizikos grupės vaikų bruožai skatina susimąstyti ir įtarti, kad nemaža dalis jų poreikių yra nepatenkinami arba patenkinami tik iš dalies, todėl ir kyla elgesio, mokymosi, psichologinės, santykių, užimtumo ir kitos problemos. Labai svarbu atrasti būdų, kaip vaikams, gyvenantiems socialinės rizikos šeimų sąlygomis, sukurti saugią, tinkamą aplinką ir gerovę.

1.1.3. Socialinis darbas su socialinės rizikos šeimų vaikais

Darbas su socialinės rizikos šeima ir jos nariais (vaikais) reikalauja daug dėmesio išskylančioms problemoms bei didelio abipusio geranoriškumo jas sprendžiant. Daugelis šeimų, su kuriomis tenka dirbti socialiniams darbuotojams, turi daugiau problemų ar tiesiog yra chaotiškos“ (Johnson, 2003, p. 174).

L. Gvaldaitė, B. Švedaitė (2005, p. 24) teigia, kad „pačia plačiausia prasme socialinio darbo metodas – tai planingas ir tikslingas socialinio darbuotojo veikimas, siekiant tvaraus pokyčio individo gyvenime. Svarbu pažymėti, kad metodinio veikimo tikslas yra ne tik individo esamos situacijos pokytis, jo dabartinių problemų sprendimas, bet ir asmens įgalinimas tolesnei savarankiškai ir sėkmingai gyvenimo praktikai. Vadinasi, socialiniu darbu metodiškai siekiama vidinio pokyčio – jo sampratų, savivokos, elgesio, veiklos, santykių su kitais kokybinio pasikeitimo. Tik šiuo atveju galima tikėtis, kad asmuo jausis pasiruošęs savarankiškai siekti savo ir aplinkinių gerovės, kurti savąją ateitį“.

Teikdamas pagalbą socialinis darbuotojas naudoja žinias, kurios jam padeda suprasti žmones įvairiomis situacijomis. Tai žinios apie pagalbos metodus ir jų taikymo būdus, patirtis, įgyta iš kitų pagalbos situacijų. Darbuotojas pasitelkia tam tikrą „vertybių sistemą, kuri pagrįsta profesinėmis, organizacijos, bendruomenės ir savo asmeninėmis vertybėmis“ (Johnson, 2003, p. 156). Egzistuoja nemaža teorijų, kuriomis remiantis galimas darbas su šeima. Kaip teigia L. C. Johnson (2001) šeima, ypatinga tuo, jog jos nariai turi labai stiprų ryšį ir būna daug laiko kartu, be to šeima daro didelę įtaką savo nariams. Taigi šeima yra savotiška socialinė sistema.

Socialinis darbas yra suvokiamas kaip:

- „atsakas į rūpestį ir poreikį, t. y. socialinio darbo pastangos prasideda rūpesčiu ir jį paverčia poreikiu. Svarbu nustatyti ne tik asmens, bet ir šeimos, susijusios su situacija, poreikį;
- problemos sprendimas, t. y. problema yra tai, kas trukdo asmeniui socialiai funkcionuoti, kliūtys, kurių pats klientas negali įveikti;
- intervencija į žmonių sąveikas, t. y. intervencija – kaip tikslingas socialinio darbuotojo elgesys su asmeniu (šeima), kurio tikslas – pokytis;
- kūrybiškas žinių, vertybių ir įgūdžių derinimas“ (Diršienė, Reikertienė, 2008, p. 49).

Socialinę pagalbą socialinės rizikos šeimoms galima skirstyti į:

- „emocinę – išklausymas, emocinis palaikymas, atjauta, pastangų įvertinimas;
- informacinę – informacijos šaltinių nurodymas, konkrečios informacijos apie tai, kur kreiptis, kokia parama gali būti suteikta, kokie yra pagalbos būdai, kokios paslaugos ir kokiomis sąlygomis gali būti teikiamos, suteikimas;
- realios situacijos įvertinimą – padėti šeimai suprasti, kokia yra reali jų buitinė ekonominė padėtis;
- nuostatų, jausmų, vertybių įvertinimą – padėti šeimai įvertinti realią psichologinę situaciją;
- konkrečią – finansinę paramą, pagalba atliekant konkrečius darbus – apsipirkimas, skalbimas, mokesčių mokėjimas, nuvežimas pas gydytoją ir kt.“ (Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos, 2004, 8 punktas).

Pagrindiniai socialinio darbo metodai yra skirstomi į individualią ir grupinę pagalbą. Individuali pagalba nuo grupinės pagalbos skiriasi tuo, kad pirmoji pagalbos forma yra skiriama asmeniškai individui ir jo problemoms. Skiriant individualų socialinio darbo metodą, užmezgamas kontaktas su vaiku, kuriamas artimas ir draugiškas ryšys, o tai leidžia geriau pažinti vaiką ir susidaryti šeimos auginančios jį vaizdą. Sunkumus ir nusivylimus išgyvenančiam vaikui labai svarbus individualus santykis su suaugusiu (socialiniu darbuotoju, socialiniu pedagogu, psichologu ir kt.), kurio metu kuriami pasitikėjimo vieni ktais santykiai, vaikas gali pajusti pastovų, teigiamą ir besąlyginį priėmimą (Rekertienė, 2001).

Tokie socialiniai darbuotojai, turi turėti ne tik šį darbą atitinkantį išsilavinimą, jiems turi būti būdingos ir asmeninės šiam darbui būtinos savybės (geranoriškumas, savitvarda, meilė, užuojauta kitam žmogui, nuoširdus noras padėti išspręsti šeimos problemas, pagalbos jausmas, išklausymas) (Leliūgienė, 2002).

1.2. Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikiai

Valstybės vykdoma šeimos politika tiesiogiai lemia socialinės rizikos šeimų didėjimą arba mažėjimą, rizikos grupės vaikų ir jų užimtumo padėtį. Lietuvoje tobulinama teisinė bazė, steigiami socialinių darbuotojų etatai, plečiamos valstybinių socialinių institucijų programos, kuriasi pilietinę visuomenę atstovaujanti nevyriausybinės organizacijos, didelį dėmesį skirdamos būtent vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, užimtumui. Dauguma šių organizacijų remiasi humanistiniais ugdymo principais.

Humanistinė ugdymo(si) samprata remiasi „humanistinės pedagogikos ir psichologijos kertiniais teiginiais, orientuota į žmogaus prigimties galių atskleidimą, doro, laisvo, atsakingo žmogaus ugdymą. Pagrindinis principas – kiekvieno asmens vertės pripažinimas ir pagarba jam, asmens pasirinkimo laisvė ir atsakomybė“ (Gudžinskienė, 2008, p. 50). Anot R. Grigaitienės (2004, p. 10) „humanistinio ugdymo svarbiausias tikslas – ne tik teikti žinias, bet ir ugdyti sugebantį pažinti žmogų asmenybę“.

Humanistinės psichologijos atstovai A. Maslow (1970), C. Rogers (1969) pagrindiniu savo tyrimo objektu laikydami vientisą asmenybę, žmogų išryškino kaip esybę, apdovanota laisve, kūrybinėmis galiomis, sąmoningumu, poreikiu suteikti savo buvimui dvasinę prasmę. Humanistinės psichologijos tikslas padėti žmogui priimti ir įsisavinti visą savo patyrimą, koks jis bebūtų, kartu pozityviai augti, išlaikyti savipildą (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

„Mokykla pirmiausia turi padėti kiekvienam suprasti save, suvokti savo tapatybę, rasti gyvenimo tikslą“ (Gudžinskienė, 2008, p. 50). Humanistinėje ugdymo sampratoje iškeliamas svarbiausias asmenybės bruožas – jos veržimasis į ateitį, siekis atrasti, suprasti ir realizuoti savo galias. Humanistinė kryptis – ugdo požiūrį į žmogaus prigimtį: žmogus iš prigimties yra geras, laisvas ir autonomiškas, todėl gali savarankiškai apsispręsti. Kiekviena asmenybė yra unikali, turinti neribotą žinių augimo ir vystymosi potencialą, kuri siekia saviaktualizacijos, ji jaučia atsakomybę už save ir kitus. Taigi tikslas, į kurį turėtų būti nukreiptos mokytojų pastangos, - padėti vaikui pasirinkti tolesnį gyvenimo kelią. Sužinojęs, kas esi iš tikrųjų, išgirdęs savo vidinį balsą, supranti, kaip gyventi (Grigaitienė, 2004, p. 12).

Žmogui norinčiam realizuoti savo galimybes, pirmiausia reikia save gerai pažinti, arba, pasak A. Maslow, turi atrasti savo identiškumą, o kartu ir pašaukimą. Ugdymo uždavinys – sudaryti sąlygas jaunam žmogui suvokti savo tikruosius norus bei sugebėjimus ir išmokti panaudoti juos gyvenime. Žmogus turi išmokti būti savarankiškas, sąžiningas, jo kalba ir elgesys turi atspindėti jo tikruosius jausmus. Pažinti save, vadinasi, būti jautriam ne tik savo jausmams, bet ir kitiems žmonėms, vidiniams impulsams, jais pasitikėti ir remtis gyvenime (Lepeškievė, 1996).

„Kai šeimos nariams trūksta įgūdžių reikalingų šeimai veiksmingai funkcionuoti, darbuotojas naudoja mokomąjį požiūrį. Svarbus yra tėvų švietimas. Jiems turi būti suteiktos žinios kurios akcentuotų tėvo ir motinos šiltų humaniškų santykių svarbą, žinios apie vaikų auginimą, jų ugdymą, apie tai kaip spręsti šeimoje iškilusias problemas, kaip įveikti krizes. Kiekviena krizinė situacija reikalauja skubios reakcijos ir neatidėliotinų veiksmų“ (Leliūgienė, 2002, p. 292). Neretai tėvai neturi elementarių žinių, kaip prižiūrėti ir rūpintis vaiku, kaip išmokyti vaiką kasdieninės tvarkos, kaip padėti jam mokytis, kuo rengtis ir kitų elementarių dalykų. Dažnai nemoka valdyti savo pykčio vaikų akivaizdoje, nesusigauja savo jausmuose, turi asmeninių problemų, kurių nežino kaip išspręsti.

Taigi humanistinis ugdymas pirmiausia turi padėti kiekvienam suprasti save, suvokti savo tapatybę, rasti gyvenimo tikslą. „Vadinasi, ugdymas turi būti orientuotas į žmogų, turi jam padėti išreikšti save ir tapti geresniam. Manoma, kad viską galima pasiekti patenkinus esminius vaiko poreikius: jis turi būti gerbiamas, mylimas, psichologiškai turi jaustis saugus, vertinamas kitų, adekvačiai vertinti save. Kai įgyvendinami šie poreikiai, skleidžiasi ir auga sveikas, harmoningas žmogus, kuris gyvenime vadovaujasi bendrosiomis vertybėmis“ (Gudžinskienė, 2008, p. 50).

Anot humanistų, pozityvi žmogaus prigimtis auga savaimė, jei bręsdamas jis gali patenkinti savo pagrindinius fiziologinius ir dvasinius poreikius – pirmiausia poreikį būti pastebėtam, išgirstam, išklausytam, poreikį būti suprastam ir priimtam tokiu, koks yra ir svarbiausia būti gerbiamam, poreikį mylėti ir būti mylimam. Kai šie poreikiai patenkinami, kyla savo norų pildymo poreikis – poreikis parodyti, ką jis jaučia, gali, supranta, moka. Šis poreikis vėliau išauga į poreikį tyrinėti, kurti, į profesinės kompetencijos, tvarkos ir harmonijos poreikį (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Humanistiniu požiūriu, vaikas prasmingai mokosi tada, kai suvokia, kad dalykinė medžiaga susijusi su jo asmeniniais tikslais.

R. Bang veikale „Psichologiniai ir metodiniai pagrindai“ (1959) pagrindinius poreikius skirsto į šeimos ryšius ir meilę, švelnumą ir pripažinimą, nepriklausomybę ir savarankiškumą. Jis atkreipia dėmesį į tai, kad kuo žmogus jaunesnis, tuo mažiau šie poreikiai tenkinami (Leliūgienė, 2002). Šie poreikiai atsiskleidžia per socialinę patirtį. Taigi, belieka pridurti, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų poreikiai išties tenkinami labai minimaliai, tuo labiau saviraiškos ar užimtumo.

Vis tik rizikos grupės vaikai yra svarbi kiekvienos valstybės probleminė sritis, nes tik šių vaikų pozityvioji socializacija gali teigiamai veikti esamą, o ypač būsimą valstybės kriminogeninę būklę (Tarasova, 2010). Tačiau mokslinėje literatūroje teigiama, kad ne materialūs dalykai daro esminę įtaką žmogaus elgsenos motyvacijai. Pagal Maslow teoriją žmonės pirmiausia tenkina fiziologinius poreikius (kvėpavimas, vanduo, maistas, miegas), toliau

seka saugumo, meilės ir priklausymo bei savigarbos poreikis. Tačiau svarbiausias kiekvieno žmogaus siekis yra savirealizavimas. Todėl ne išimtis turėtų būti ir rizikos grupės vaikai.

M. Tarasova (2010) atliko tyrimą, kuriuo siekė atskleisti rizikos grupės vaikų laisvalaikį ir jų užimtumo poreikius. Autorė išvelgė ir įvardijo tokius pagrindinius šių vaikų užsiėmimus:

- Sportas (krepšinis, futbolas) ir kitos pramogos gryname ore. Vaikai nurodė, kad jiems labai patinka leisti savo laisvalaikį savo namo kieme;
- Namų ruošos darbai. Kaip laisvalaikio užsiėmimą, pagalbą namiškiams prižiūrint mažesnius brolius ir seseris nurodė tik viena tyrimo dalyvė;
- Televizoriaus žiūrėjimas. Apklausti vaikai nurodė, kad didžiausias ir mėgstamiausias jų užsiėmimas yra televizijos laidų žiūrėjimas;
- Dainavimas. Dauguma respondentų nurodė, kad laisvalaikiu mėgsta dainuoti;
- Kompiuteris / internetas. Visi be išimties vaikai nurodė, kad kompiuteris užima labai svarbią vietą jų laisvalaikyje;
- Kiti laisvalaikio užsiėmimai. Respondentų atsakymuose pasitaikė ir kitų laisvalaikio leidimo formų – buvo įvardytas medžio drožimas, floristika ir maisto gaminimas. Tačiau profesionalusis menas nelabai domina rizikos grupei priklausančius vaikus.

Taigi M. Tarasovos (2010) tyrimas atskleidė, kad rizikos grupės vaikų laisvalaikis ir užimtumas dažniausiai apsiriboja televizoriaus žiūrėjimu, kompiuteriu, laisvu laiku kieme. Tai rodo, kad rizikos grupės vaikų užimtumo poreikiai iš tiesų yra menkai patenkinami. Neužimtumas taip pat dažnai virsta alkoholizmo, narkomanijos, depresijos, skurdo ir panašiomis problemomis. Todėl įvairios švietimo ir kitokios socialinės įstaigos, besiremiančios humanistinio ugdymo principais, stengiasi įvairiais būdais ir priemonėmis sužadinti vaiko norą užsiimti kažkuo naudingu. O. Petronienės (2009, p. 33) teigimu, „neformaliojo švietimo veikla siekiama gerinti vaikų užimtumą, ugdyti jų saviraišką, didinti rizikos vaikų integraciją į prasmingą veiklą, prasmingą ugdymąsi, kurį akcentuoja humanistai. Neformaliajam vaikų švietimui keliami tikslai – ne tik tenkinti jaunuolių pažinimo ir lavinimosi poreikius, bet ir padėti jiems integruotis bei tapti aktyviais visuomenės nariais, ugdyti pilietiškumą, iniciatyvumą, veiklumą, skatinti saviraišką“.

Apibendrinimas. Svarbu dar kartą pabrėžti, kad socialinės rizikos šeimoje vaiko poreikiai yra menkai tenkinami. Tuo tarpu humanistiniu požiūriu, žmogaus poreikių tenkinimas yra itin svarbus. Tyrimai atskleidžia, jog ypač skurdus ir ribotas yra rizikos šeimose augančių vaikų laisvalaikis, nors užimtumas, anot humanistų, yra svarbus veiksnys, lemiantis vaiko raidą, santykį su supančia aplinka ir svarbiausią jo tikslą – saviraišką. Todėl socialinės rizikos vaikų užimtumui turėtų būti skiriamas itin didelis dėmesys, nes tai padėtų tokiems vaikams lengviau

integuotis visuomenėje, tapti socialiai atsakingomis asmenybėmis. Aktyvus vaikų, iš socialinės rizikos šeimų, laisvalaikis ugdytų jų kūrybiškumą, savarankiškumą, pilietiškumą, didintų jų savivertę.

1.2.1. Humanistiniai užimtumo problemos sprendimai

„Šalyje įteisinta socialinės paramos šeimai sistema yra viena esminių sričių, kuria siekiama užtikrinti savalaikę pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir jų vaikams“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 95).

Nevyriausybės organizacijos, spręsdamos socialinės rizikos šeimų ir jų vaikų problemas, „užima ypatingą vietą ir būdamos lankstesnės, pigesnės, mobilesnes ... dažnai įrodo valstybei, kad yra lygiavertis partneris, teikiant visuomenei įvairias socialines paslaugas ir stiprinant socialinę sanglaudą“ (Dromantienė, 2003, p. 20).

„Viena institucinės pagalbos formų socialinės rizikos šeimai ir jose augantiems vaikams – vaikų dienos centrai, kurių esminis veiklos tikslas yra teikti dienių vaikų priežiūrą ir realizuoti papildomą paslaugų spektrą, sukurtą taip, kad būtų patenkinti esminiai vaiko asmenybės poreikiai, kurių negeba tenkinti vaiko šeima, o kartu siekiama remti šeimą, gerinant tėvystės ir motinystės įgūdžius jų pačių namuose ir dienos centre“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 153).

„Nevyriausybinių organizacijų statusą turintys vaikų dienos centrai, nepaisant įvairių finansavimo, nereguliuotų bendradarbiavimo mechanizmų, randa naujų būdų, kovojant prieš skurdą ir socialinę atskirtį, bandydami vaikams iš socialinės rizikos šeimų sudaryti galimybes sėkmingai integruotis visuomenėje ir tapti visaverčiais jos nariais“ (Lazutka, 2004, p. 106).

„Humanizmo filosofija (Morkūnienė, 1995; Lepeškieienė, 1996; Bitinas, 2000) aktualizuoja pagarbą vaiko orumui, jo teisėms, rūpinimąsi jo gerove bei visapusišku vystymusi, palankias gyvenimo sąlygas visuomenėje. Šios filosofijos kontekste vaikas identifikuotas kaip centrinė figūra, o tai reiškia, kad vaiko dienos centro teikiamos pagalbos centre yra socialinės rizikos šeimoje augantis vaikas“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 141). Taigi dienos centrus galime įvardinti kaip humanistinį užimtumo problemos sprendimą, nes čia siekiama patenkinti kiek įmanoma daugiau vaiko poreikių, visapusiškai jį ugdyti ir skatinti jo savirealizaciją. Būtent nevyriausybinių organizacijų iniciatyva dienos centrai vaikams pradėti steigti jau nuo 1996 m. (Pivorienė, Abeciūnaitė, 2010). Daug iniciatyvos, kuriant vaikų dienos centrus, parodė nevyriausybinių organizacijų „Gelbėkit vaikus/Save the Children Lithuania“. Vaikų dienos centrų projektas šioje organizacijoje yra vienas iš pagrindinių projektų, vykdomas nuo 1996 m. Pagrindinis šios organizacijos tikslas – smurto prieš vaikus, vaiko teisių valdymo, vaikų

socialinio apleistumo bei dienos centrų tinklų kūrimas kaip modelis vaikams iš neturtingų šeimų padedant ir perduodant jį savivaldybių žinion (Gelbėkit vaikus / Save the Children Lithuania).

„Dienos centrai turi dirbti su socialinės rizikos šeimų vaikais: maitinti, organizuoti vaikų priešmokyklinį ugdymą, pamokų ruošą, turiningą laisvalaikio užimtumą, ugdyti darbo, socialinius ir higienos įgūdžius, savarankiškumą, socialinį atsparumą, teikti socialinę, psichologinę bei pedagoginę pagalbą. Taip pat dienos centruose būtina dirbti socialinį darbą su juos lankančių vaikų tėvais“ (Pivorienė, Abeciūnaitė, 2010, p. 42)

D. Ruika ir S. Zaivej (2003) metodinių rekomendacijų knygelėje aprašo „penkias pagrindines dienos centruose vykdomas programas vaikams:

- Socialinių įgūdžių formavimo. Šioje programoje pateikti pagrindiniai programos užsiėmimų principai, kurių privalu laikytis: vengti kritikos; dirbti grupėmis; tinkamai sutvarkyti patalpą, kad grupės nariai gerai matytų vienas kitą; laikytis principo, kad turi dirbti visi ir nebūtų pasyvių stebėtojų; užsiėmimai neturėtų būti psichologinė grupė;
- Sveikatos ugdymo. Sveikatos ugdymo programos pagrindiniai uždaviniai yra padėti vaikams suvokti sveikatos svarbą, save pažinti; padėti vaikui įgyti žinių ir patirties, suprasti, kaip išsaugoti bei stiprinti sveikatą; ugdyti teigiamas nuostatas į sveikatą; mokyti teisingai apsispręsti nuo vaiko priklausančiose situacijose; mokyti laikytis sveikos gyvensenos principų.
- Savęs pažinimo ir tarpusavio pagalbos. Pagrindiniai tikslai šios programos yra: padėti vaikui pažinti savo jausmus, juos atskirti bei suvokti jų reikšmę; ugdyti savęs pažinimo įgūdžius; padėti įsijausti, įžvelgti savo vidų; padėti suvokti teigiamus ir neigiamus jausmus; mokyti tinkamai reikšti savo jausmus; padėti suprasti kitų jausmus ir jų nesmerkti; mokyti padėti vieni kitiems.
- Smurto prieš vaikus prevencijos programai, pasak autorių, turėtų būti keliami specifiniai tikslai: suteikti vaikams žinių apie emocinį, finansinį ir seksualinį smurtą; formuoti saugios elgsenos įgūdžius; skatinti atsakomybės jausmą; stiprinti savigarbą ir pasitikėjimą savimi; ugdyti pagarbą, rūpestį kitais; skatinti bendravimą ir bendradarbiavimą; ugdyti savitvardą; suteikti tinkamą vaiko amžiui patarimą ir paramą; skatinti pozityviai mąstyti; aiškinti, kad suaugę ne visada teisūs; skatinti kūrybiškumą.
- Svarbi ir ypač reikalinga pasirengimo karjerai programa. Šios programos tikslas – mokyti vaikus planuoti savo dieną, kad vėliau įgytą patirtį jie pritaikytų planuojant savo karjerą, gyvenimą. Šia programa reikėtų pabrėžti mokymosi visą gyvenimą

svarbą. Ji turėtų padėti paaugliui apsispręsti, kokią profesiją rinktis, padėtų nustatyti jo profesinį kryptingumą“.

Apibendrinimas. Svarbu pabrėžti, kad Lietuvoje socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikiais rūpinamasi vaikų dienos centruose. Tačiau svarbu diegti vienodus ir detalius reikalavimus vaikų dienos centrams, sukurti detalius dienos centrų vertinimo kriterijus. Tai leistų geriau vertinti dienos centrų veiklą, nustatyti dienos centrų prioritetus, plėtoti šiose įstaigose humanistines idėjas. Tačiau vis tik svarbiausias dienos centrų vertinimo kriterijus turėtų būti organizacijos tikslų įgyvendinimas, teikiamų socialinių paslaugų kokybė ir jų pasekmės vaikams iš socialinės rizikos šeimų.

1.2.2. Nevyriasybinių organizacijų galimybės ugdant įgūdžius socialinės rizikos grupės vaikams: vaikų dienos centrai

„Lietuvoje institucinių paslaugų lygmenyje socialinės rizikos šeimų vaikams pagalbą teikiančių institucijų tinklo branduolį sudaro savivaldybės ir jose veikiančios vaikų teisių apsaugos tarnybos, socialinės paramos skyriai, šeimos paramos bei krizių centrai, pedagoginės-psichologinės tarnybos, globos namai, švietimo įstaigos, nevyriasybinės visuomeninės organizacijos, seniūnijos. Viena iš tokių institucinės pagalbos formų socialinės rizikos šeimų vaikams yra ir **vaikų dienos centrai**, kurie šalyje funkcionuoja kaip priemonių sistemos, skirtos vaiko teisių ir teisėtų interesų bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančios ir vaiko socializacijos, ugdymo bei socialinės, pedagoginės, psichologinės, specialiosios, informacinės ar kitos pagalbos teikimo sistemos, sudėtinė dalis“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 97).

Dienos centrai vaikams „pradėti steigti jau nuo 1994 m. nevyriasybinių organizacijų iniciatyva. Dienos centrų sektoriaus plėtra suaktyvėjo, patvirtinus Nacionalinę nevyriasybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programą. Atsirado galimybė dienos centrams gauti finansavimą iš valstybės biudžeto“ (Sipovič, 2007, p. 85). Pastebint programos rezultatus, jog vaikų lankančių dienos centrų elgesys, socialinis atsparumas, pasitikėjimas ne tik šeimos nariais, bet ir savimi ženkliai pagerėjo LR Vyriausybę paskatino ir toliau padėti finansiškai. Šiuo metu vaiko dienos centrų veikla finansuojama Nacionalinės vaiko dienos centro 2005-2007 metų programos lėšomis.

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme (2007), pažymėta, kad „vaikų dienos centras – įstaiga ar jos padalinys, teikiantis socialines paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams bei organizuojantis tokių vaikų ugdymą“. Vaikų dienos centras Lietuvoje esamoje socialinių paslaugų sistemoje teikia pedagoginę, psichologinę, materialinę, socialinę pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams bei organizuojantis pastarųjų ugdymą, atsakomybės už

savo poelgius supratimą. „Tokių centrų veikla teisiniu lygmeniu reglamentuojama šiais pagrindiniais šalies dokumentais: LR Socialinių paslaugų įstatymas (2006), LR Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007), LR Švietimo įstatymas (1991), LR Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 m. programa (2004), LR Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos (2003), LR Socialinių paslaugų katalogas (2006). Šiuose dokumentuose nusakytos vaiko dienos centrų veiklos teisinės apibrėžtys atskleidžia tokių centrų paskirtį ir esminius jų veiklos tikslus ir uždavinius“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 146).

Vaikų dienos centras – „tai dienos globos socialinių paslaugų įstaiga, teikianti paslaugas socialinės rizikos, socialiai remtinose šeimose bei socialinių, psichologinių ir kitokių problemų turinčiose šeimose augantiems vaikams ir jų šeimų nariams“ (Gelbėkit vaikus, metinė 2011 ataskaita, p. 12).

Anot Nacionalinės nevyriausybinų organizacijų vaikų dienos centrų 2002 – 2004 metų programos rengėjų, šią programą parengti buvo būtina, nes:

1. Kiekvienais metais vis gausėja socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus;
2. Probleminėse šeimose neugdomi priešmokyklinio amžiaus vaikai. Mokyklinio amžiaus vaikai dažniausiai nelanko mokyklos, namuose nesitūpinama vaikų pamokų ruošai. Dėl menko tėvų požiūrio į savo vaikus, ne kiekvienas vaikas gali lankyti būrelius. Labai dažnai pasitaiko atvejų, kad tokie vaikai atsiduria gatvėje, nes neturi ką veikti, to pasekoje, idėja vaikų ir paauglių nusikalstamumas;
3. Socialinės rizikos šeimų ir jose gyvenančių vaikų socialinių problemų sprendimas yra aktuali pedagoginė, socialinė, finansinė bei teisinė vaiko teisių apsaugos problema.

Socialinės rizikos šeimoms yra sukurta socialinės paramos šeimai sistema, viena iš pagrindinių jos pagalbos sričių – socialinės paslaugos, kurios apima ne tik finansinę, bet ir materialinę paramą taip pat socialinį darbą su socialine rizikos šeima. „Siekiant mažinti socialinės rizikos šeimų socialinę atskirtį, nacionaliniu lygmeniu skatinama kurti socialinių paslaugų infrastruktūrą, skirtą dirbti su tokio tipo šeimomis ir jose augančiais vaikais. Socialinių paslaugų įvairovė, kokybiškai ir laiku teikiamos paslaugos gali padėti socialinės rizikos šeimai ir vaikui išspręsti atsiradusius sunkumus, padėti užtikrinti vaiko fizinį, emocinį saugumą, sustiprinti šeimos narių tarpusavio santykius, padėti tėvams iš ugdyti socialinius ir tėvystės įgūdžius (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 95).

Vaiko dienos centras tai „socialinė – pedagoginė papildomo ugdymo įstaiga. Socialinė – pedagoginė veikla čia turėtų būti „realizuojama per moksleivių kultūrinio laisvalaikio, sveikatingumo programas, skirtas vaikų socializacijai, adaptacijai visuomeniniame gyvenime. Ši veikla apima ne tik tradicines sritis, bet ir platų spektrą socialinės praktikos žinių, apimančių šiuolaikinius socialinius – ekonominius poreikius“ (Leliūgienė 2002, p. 281).

Vaiko dienos centrų pagalbos tikslas – „organizuoti tinkamą vaikų užimtumą po pamokų, ugdyti vaikų atsparumą socialinės rizikos veiksniams“. Vaikų dienos centrai taip pat „siekia skatinti ir palaikyti vaikų mokymosi motyvaciją, organizuoti jų laisvalaikio užimtumą, apsaugoti vaikus nuo netinkamo elgesio, vaikataavimo gatvėmis, padėti jiems pasijusti visaverčiais visuomenės nariais, didinti jų savivertę“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 140).

„Vaikų dienos centrų veiklos teisinio reglamento kontekste išskiriami šie pagrindiniai vaikų dienos centrų tikslai:

1. Spręsti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, socialines problemas, organizuojant jų ugdymą, neformalųjį užimtumą, užtikrinant socialinį darbą su tėvais;

2. Sudaryti deramas vaikų socializacijos, vaikų nusikalstamumo ankstyvosios prevencijos, socialinių paslaugų socialinės rizikos šeimoms teikimo sąlygas“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 146).

Trumpiau tariant, „vaikų dienos centro tikslai: mažinti neigiamą šeimos įtaką vaikui, skatinti gebėjimus, ugdyti saviraišką, sudaryti sąlygas vaikui jaustis saugiam, plėtoti intelektualų pažintinį ir kūrybinį akiratį, padėti pasijusti pilnaverčiu visuomenės nariu, skatinti mokymosi motyvaciją, ugdyti asmeninės higienos įgūdžius, taip pat maitinti vaikus, bendrauti su jų tėvais bei įvairiomis institucijomis“ (Budvydienė, 2003, p. 16).

Šių tikslų realizavimas lemia tokius „vaikų dienos centrų veiklos uždavinius:

1. Teikti socialines paslaugas (edukacines, materialines, psichologines, sociokultūrinės ir kt.) socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams, siekiant ugdyti socialinius įgūdžius (bendravimo, bendradarbiavimo, savikontrolės, savarankiškos veiklos ir atsakomybės už ją, aktyvumo ir kt.) būtinus sėkmingos integracijos į visuomenę procesuose (pvz., socialinių problemų savarankiškas sprendimas);

2. Dirbti socialinį darbą su socialinės rizikos šeima, užtikrinant tinkamas sąlygas vaikui augti savo biologinėje šeimoje;

3. Organizuoti socialinės rizikos šeimų vaikų laisvalaikį, siekiant eliminuoti tokius socialinės rizikos faktorius, kaip narkotikų, psichotropinių medžiagų bei alkoholio vartojimą, „gyvenimą gatvėje“, nusikalstamą veiką ir kt.;

4. Ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikus, t.y. jaunimo lyderius, gebančius tapti savarankiškais ir visapusiškai tvirtomis asmenybėmis, savo veikloje besivadovaujančiomis tvirtomis moralinėmis normomis;

5. Prisidėti prie asmens, šeimos bendruomenės socialinių problemų atsiradimo eliminavimo ir visuomenės socialinio saugumo užtikrinimo“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 146).

„Pasak G. Kazakevičiaus (1999); D. Zinkevičienės (2005), norint, kad visi vaikų dienos centrų tikslai būtų įgyvendinti, dienos centrams būtina bendradarbiauti su tėvais, kurių vaikai

lanko vaikų dienos centrą. Vaikų dienos centre, kaip ugdymo institucijoje, egzistuoja ugdymo proceso grandys – darbuotojai, vaikai, tėvai, kurie įtakoja vieni kitus“ (Saveikaitė, 2009).

Vaikų dienos centruose didžiausias dėmesys yra skiriamas individualiam socialiniam darbui su rizikos grupės vaiku. Plačiai apie tai aprašė V. Indrašienė (2004). Jos teigimu „individualus socialinis darbas – tai kryptis, vertybių sistema, praktikos rūšis, naudojama socialinių pedagogų, teikiančių pagalbą ugdytiniui, jo šeimai ir drauge sprendžiančiu psichologines, socialines – ekonomines problemas, palaikančiu individualų ryšį su jais“ (Indrašienė, 2004, p. 39). Tokios metodikos tikslas, skatinti atkurti vaiko, jos šeimos ir visuomenės tarpusavio sąveiką, gerinant žmogaus gyvenimą.

„Vaikų dienos centrai, kaip institucinės pagalbos socialinės rizikos šeimoms teikėjo, **paskirtis** – vykdyti nestacionarą, t. y. dieninę vaikų priežiūrą ir realizuoti papildomą paslaugų spektrą, sukurtą taip, kad būtų patenkinti esminiai vaiko asmenybės poreikiai, kurių nesugeba realizuoti vaiko šeima. Be to, siekiama remti šeimą, gerinant tėvystės ir motinystės įgūdžius jų pačių namuose ir dienos centre“ (Griškutė, Masiliauskienė, 2010, p. 97).

Dienos centruose „vaikai, nepatiriantys namų šilumos, turi galimybę ugdyti socialinius įgūdžius ir moralinį atsparumą negatyviai aplinkos įtakai bei gauti pedagoginę – psichologinę pagalbą ir emocinį palaikymą iš bendraamžių ar suaugusiųjų ... vaikai gali atsipalaiduoti, saugiai aptarti juos jaudinančias problemas tarpusavyje ar su dirbančiais pedagogais, mokosi spręsti konfliktus bei elementarių higienos įgūdžių. Kadangi pagrindinė šių vaikų visuomeninė veikla yra mokymasis, labai svarbu formuoti mokymosi įgūdžius. Ruošiant namų darbus vaikams talkina savanoriai aukštesniųjų klasių mokiniai, studentai, pedagogai. Jų dėmesys skatina vaikų mokymosi motyvaciją, pedagogų pagalba leidžia likviduoti mokymosi spragas bei patirti sėkmę mokykloje“ (Statkevičiūtė, 2003, p. 95).

„Vaikų dienos centrų veiklos nauda akivaizdi, tačiau vaikai juose praleidžia tik dieną, o vakare vėl grįžta į tuos pačius namus, į tą pačią aplinką“ (Kvedaravičiūtė, 2007, p. 133).

Apibendrinimas. Viena iš nevyriausybinės organizacijos pagalbos formų socialinės rizikos šeimai ir jose augantiems vaikams – vaikų dienos centrai, kurių vienas iš pagrindinių veiklos tikslų yra teikti dieninę vaikų priežiūrą, popamokinę veiklą ir patenkinti papildomas teikiamas paslaugas, suteikiant visapusišką ugdymą, vykdyti įvairias prevencijos programas taip, kad būtų patenkinti pagrindiniai vaiko asmenybės poreikiai, kurių nesugeba patenkinti vaiko tėvai. Vaikų dienos centrai teikia pagrindines socialines paslaugas ir socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoje augantiems vaikams dienos metu.

1.2.3. Vaikų teisių apsaugos reglamentavimas dienos centruose

„Vaikų gerovę daugelis supranta kaip socialinį pedagoginį procesą, kuris plečia vaikų pasirinkimo galimybes. Rinktis vaikai gali iš begalinio skaičiaus alternatyvų, tačiau kiekvienas vaikas pirmiausia turi turėti galimybę socialiai ir sveikai pavalgyti, gyventi saugioje aplinkoje, turėti galimybių gauti žinių, tobulinti savo gebėjimus ir tinkamai praleisti laisvalaikį“ (Kvieskienė, 2003, p. 56). Lietuva, ratifikavo **Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtą Vaiko teisių konvenciją (1959)**. Tai nuosekliausias ir geriausias tarptautinis vaiko teisių dokumentas, turintis patį svarbiausią dalyką - įstatyminę galią ir ginantis vaikus iki 18 metų teises. „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija – tarptautinė konvencija, nustatanti civilines, politines, ekonomines, socialines ir kultūrinės vaikų teises. Šiame tarptautiniame teisės akte įtvirtintas pamatinis vaikų teisių apsaugos principas, t. y. vaiko interesų viršenybės principas; principo ištakos – 1959 m. JT Vaiko teisių deklaracijos preambulėje, kurioje pabrėžiama visos žmonijos pareiga vaikui duoti viską, ką ji turi geriausia“ (Laisvoji enciklopedija). Rūpinasi vaikų mokslu, apsauga, laisvalaikiu. Pagal JT Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnį – svarbiausia vaiko interesai. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje (2009, p. 10) yra sakoma: „Civilinis kodeksas įtvirtina nuostatą, kad šeimos teisinių santykių reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas prioritetingos vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, taip pat kitais principais. Prioritetingos vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principas reiškia, kad tiek priimant teisės aktus, tiek juos taikant, tiek sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglementuoja, visada būtina įvertinti sprendimą ar kokią nors kitą veiksmą vaiko interesų požiūriu ir užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti“.

Vaikams pati svarbiausia yra šeima, jie nori būti saugūs, mylimi ir jaustis rūpinimais. Tai akcentuoja ir JT Vaiko teisių konvencijos 5 straipsnis – tėvų valdžia. „Vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatomis pagrindine ir natūralia visos visuomenės narių, ypač vaikų, augimo ir gerovės aplinka yra šeima, nes tik joje vaikas gali visapusiškai ir harmoningai vystytis ir augti, jausdamas supratimą, meilę ir laimę. Dėl to siektina, kad Lietuvoje šeima būtų pagrindinė visuomenės institucija, kurioje vaikas gyventų visavertį gyvenimą ir kuri užtikrintų vaiko apsaugą ir vystymąsi. Siekiama skatinti įsigalėjimą demokratiškos ir savarankiškos šeimos, pagrįstos narių tarpusavio globa ir atsakomybe, užtikrinančios kartų kaitą ir perimamumą ir norima sustiprinti šeimas bei užtikrinti jų visavertį funkcionavimą, skatinantį šeimas atlikti savo funkcijas, privalomas šeimoms nariams ir visuomenei“ Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje (2009, p. 20).

Taip pat labai svarbus yra 6 straipsnis – teisė gyventi, sveikai vystytis. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje (2009, p. 11) yra teigiama, kad „Socialinės

globos normų aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46, prieduose yra nustatyta, kad vaiko fizinės ir psichikos sveikatos vystymąsi užtikrina tinkamai ir laiku organizuojamos sveikatos priežiūros paslaugos, vaikui sukuriama palanki ugdymosi aplinka, vaikui padedama įgyti socialinių ir savarankiško gyvenimo įgūdžių, vaikas gauna jo fiziologinius poreikius ir sveikatos būklę atitinkantį maitinimą, įvertinus jo individualius poreikius, būtinumą gauti dietinį maitinimą ir, esant galimybėms, atsižvelgiant į vaiko pageidavimus“.

Neatsiejamas nuo vaiko teisių ginantis teiginys – 12 straipsnis „pagarba vaiko norų ir pažiūrų reiškimo laisvė. Civilinio kodekso 3.164 straipsnis numato nepilnamečio vaiko dalyvavimą, užtikrinant jo teises. Šiai teisei įgyvendinti šio straipsnio 1 dalyje numatytos tokios sąlygos:

- sprendžiant kiekvieną su vaiku susijusį klausimą, galintis suformuluoti savo pažiūras vaikas turi būti išklaustas tiesiogiai, o jeigu tai neįmanoma, – per atstovą;
- priimant sprendimą, į vaiko norus turi būti atsižvelgta, jeigu tai neprieštarauja paties vaiko interesams;
- išskirtinai atsižvelgiama į vaiko norus, sprendžiant klausimą dėl globėjo (rūpintojo) paskyrimo ar įvaikinimo (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje. 2009, p. 13).

JT Vaiko teisių konvencija didelį dėmesį skiria tėvų atsakomybei ir vaikų priežiūrai (18 straipsnis). Tai pabrėžiama ir Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje (2009, p. 21). „Socialinių paslaugų katalogas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93, įvardina socialinių paslaugų rūšis, kurios užtikrina tėvams paramą, reikalingą tinkamai auklėti vaikus. Pavyzdžiui, socialinės rizikos šeimoms yra teikiamos bendrosios socialinės paslaugos: informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais, asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas bei specialiosios socialinės paslaugos. Socialiniai darbuotojai, dirbantys su socialinės rizikos šeimomis, teikia jiems socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas“.

„Smurtas prieš vaikus – socialinis reiškinys, kurio atsiradimą sąlygoja įvairios aplinkybės: skurdas, nedarbas, visuomenės vertybės. Pastebima, kad dažniausiai smurtą vaikai patiria šeimoje. Smurtautojai būna vienas iš tėvų, patėviai, vyresni broliai, seserys, giminaičiai, globėjai. Taip pat dažnėja smurto atvejų mokyklose, kur smurtautojai būna patys vaikai“. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaita (2009, p. 37). JT Vaiko teisių konvencija sudarė 19 straipsnį ginantį vaiko apsaugą nuo išnaudojimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio bei socialinio aprūpinimo (26 straipsnis), to pasekoje, už vaiko saugumo

užtikrinimą atsako vaiko šeima, tačiau jei to padaryti nesugeba tėvai, tai pagalbą suteikia ir valstybė, įkurdama dienos centrus, ar kitas paramos organizacijas.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 27 straipsnio – gyvenimo sąlygos „įgyvendinimas daugiausia priklauso nuo valstybių ekonominės būklės ir socialinių sąlygų. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 11 straipsnis numato, kad vaiko teisę į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi, užtikrina tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai, valstybės ir vietos savivaldos institucijos“ Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaita (2009, p. 67). Todėl didelia dalimi prisideda vaikų dienos centrai, kuriuose vaikams suteikiamas lavinimas, ugdymas, maitinimas, atėjus vaikams iš mokyklos iki vakaro, kol vaikais eina namo.

Dienos centrai vaikais rūpinasi visomis kryptimis, nuo pamokų ruošos iki ugdymo, nuo kultūrinių veiklų iki laisvalaikio organizavimo. Tai užtikrina ir JT Vaikų teisių konvencijos 31 straipsnis. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje (2009, p. 79) pabrėžiama, kad „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimu Nr. 926 patvirtinta Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos 2006-2011 metų programą. Šios programos tikslas – plėtoti sistemingą Lietuvos vaikų ir jaunimo kultūrinę edukaciją, padedančią ugdyti meninius, estetinius ir kultūrinius įgūdžius ir kultūrinę kompetenciją, kurių reikia kultūrinei patirčiai perimti, aktyviai dalyvauti kultūros gyvenime“.

Lietuvos Respublikos Seimas parengė „vaikų teisinę apsaugą šalyje, nustatant suderintus su Lietuvos Respublikos Konstitucija ir tarptautinės teisės normomis bei principais vaiko teisių ir laisvių gynimo pagrindus“, kurį priėmė 1996 m., ir pavadino **Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą**.

Siekdama užtikrinti vaiko teisių bei teisėtų interesų apsaugą ir skatinti socialinį darbą su probleminėmis šeimomis ir jų vaikais, Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė patvirtinti **Nacionalinę nevyriausybinę organizacijų vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programą (2002)**.

„Ši programa parengta įgyvendinant Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatas ir atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 2001 m. sausio 17 d. išvadas dėl Lietuvos Respublikos įžanginės Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje ataskaitos. Ataskaitoje komitetas reiškia labai didelį susirūpinimą dėl to, kad daugėja vaikų, netenkančių tėvų globos, mat nuolat gausėja socialiai nepalankių šeimų, kad labai daug tėvų globos netekusių vaikų apgyvendinami institucijose, kadangi gyvendami socialiai pažeistose arba turinčiose labai mažas pajamas šeimose jie negali gauti tinkamos pagalbos, nes trūksta alternatyvios globos. Ši programa derinta su vykdomomis vaiko

teisių bei teisėjų interesų apsaugą užtikrinančiomis programomis ir koncepcijomis“ (Nacionalinės nevyriausybinų organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programa, 2002).

Kadangi Vyriausybės 2002-2004 metų Nacionalinė vaikų dienos centrų programa pasitvirtino, tai 2004 metais įteisinta tolesnė **Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa (2004)**, ji „skirta vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, socialinėms problemoms, susijusioms su vaikų priežiūra ir ugdymu, spręsti: organizuoti centrą lankančių vaikų ugdymą, popamokinį užimtumą, užtikrinti socialinį darbą ir taip sudaryti tinkamas sąlygas vaikui augti biologinėje jo šeimoje“.

Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2007-2009 metų programa (2006). Šios programos tikslas – „gerinti socialinių paslaugų infrastruktūrą bendruomenėse, skatinti teikti geros kokybės socialines paslaugas, didinti juprieinamumą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, neįgaliesiems, senyvo amžiaus žmonėms, tam naudoti visus galimus išteklius: žmogiškuosius, finansinius, materialinius“. Šio įstatymo „paskirtis sudaryti sąlygas plėtoti socialines paslaugas savivaldybėse ir regionuose, sukurti sąlygas gyventojams naudotis socialinėmis paslaugomis, skatinti nevyriausybinų organizacijų, teikiančių socialines paslaugas, savivaldybių institucijų (vaikų dienos centrų), regionų, užsienio partnerių bendradarbiavimą“. „Įtraukti į šios Programos įgyvendinimą vietos bendruomenes – didinti savivaldybių institucijų ir nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimą rengiant bendrus šios Programos projektus, numatant jų atsakomybę už šių projektų įgyvendinimą, skatinti įvairias viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės formas“. (Valstybės žinios, 2006-10-19, Nr. 111-4213).

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006). Šiame įstatyme įtvirtinta nuostata, kad pagrindinis socialinių paslaugų tikslas yra „sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį“. Šis įstatymas tvirtina, kad savivaldybė, organizuodama socialinių paslaugų teikimą, bendradarbiauja su vaikų dienos centrais, taip pat su nevyriausybėmis organizacijomis. Šis įstatymas tvirtina socialinio darbo, socialinio darbuotojo sąvokas, socialinio darbuotojo veiklas bei funkcijas, kuriomis vadovaujasi vaikų dienos centrai. (Valstybės žinios. 2006-02-11, Nr. 17-589).

Socialinių paslaugų katalogas 2000 m. Šiame kataloge nurodoma, kad viena iš Bendruomenės dienos globos įstaigų tai vaikų dienos centrai. Jų pagrindinis tikslas „gerinant gyvenimo kokybę mažas pajamas turinčių ir probleminių šeimų vaikams ir siekiant normalizuoti jų santykius su socialine aplinka“. Vaikų dienos centruose teikiamos paslaugos yra „informavimo ir konsultavimo, bendravimo, socialinio darbo, ugdymo, mokymo, laisvalaikio organizavimo (kultūros, sporto, švietimo), maitinimo organizavimo, asmens higienos ir

priežiūros, buitinės. Esant poreikiui, vaikų dienos centruose gali būti organizuojamos asmens sveikatos priežiūros ir kitų paslaugų teikimas. Socialinių paslaugų apimtis ir struktūra priklauso nuo vaikų dienos centrų klientų interesų bei veiklos organizavimo“. Šiame kataloge nurodoma, kad vaikų dienos centrų personalo struktūra priklauso nuo klientų, jų skaičiaus ir teikiamų paslaugų „personalą sudaro nedidelė profesionalių darbuotojų grupė, kuri organizuoja įstaigos veiklą, pasitelkdama bendruomenės gyventojus ir savanorius“ (Valstybės žinios, 2000-08-02, Nr. 05-1968).

Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007-06-28, Nr. X-1238). „Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo tikslas – sukurti vaiko teises ir teisėtus interesus bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančią ir vaiko, turinčio elgesio sutrikimų, socializacijai, ugdymui bei socialinės, pedagoginės, psichologinės, specialiosios pedagoginės, informacinės arba kitos pagalbos teikimui skirtą vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, kuri padėtų vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratą“. „Šis įstatymas nustato vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros principus, vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemones, šių priemonių skyrimo, pratęsimo, pakeitimo, panaikinimo pagrindus ir tvarką, taip pat vaiko vidutinės priežiūros priemonės taikymo vaikų socializacijos centruose svarbiausias nuostatas“.

Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos (2003-12-17, Nr. A1-207). Šios socialinės rizikos šeimoms metodinės rekomendacijos skirtos specialistams, organizuojantiems ir vykdantiems socialinį darbą su socialinės rizikos šeimomis. Metodinių rekomendacijų tikslas – „pateikti socialinio darbo specialistams siūlymus, kaip padėti socialinės rizikos šeimai, išgyvenančiai socialinę psichologinę krizę, spręsti problemas, taikant prevencines ir intervencines priemones“. Taip pat dienos centruose vaikams yra įgyvendinami švietimo strategijos tikslai:

- „suteikti šeimoms įgūdžius, reikalingus sėkmingai funkcionuoti ir ugdyti vaikus;
- pagilinti visuomenės supratimą apie krizes, jų įveikimo būdus ir priemones;
- keisti visuomenės požiūrį į smurto naudojimą šeimoje ir vaikų auklėjime;
- pateikti specifinę informaciją, kur galima kreiptis pagalbos“.

„Vaikų teises Lietuvos Respublikoje gina Konstitucija, Civilinis kodeksas, pataisytas 2001 metais, į kurį įtrauktas nuo 1998 metų veikęs Vaiko globos įstatymas, taip pat Civilinio proceso kodeksas. Jų teisių apsaugą nustato Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, veikiantis nuo 1996 metų, Švietimo, Specialiojo ugdymo, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymai, Bendrieji vaiko teisių apsaugos nuostatai Civilinio proceso kodeksas, Rizikos grupės vaikų atsakomybę nustato Administracinių teisės pažeidimų ir Baudžiamasis kodeksai (Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga,

2003). NVO, teikiančios socialines paslaugas vaikams, vadovaujasi 1996 m. priimtu Socialinių paslaugų įstatymu, o NVO teikiančios vaikų dienos globos paslaugas – Nacionaline dienos centrų programa. Bendruosius principus dažnai nurodo įvairios koncepcijos, strategijos ir programos. Veiklą su socialinės rizikos grupės vaikais reglamentuoja 2004 metų Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas Vaikų ir jaunimo socializacijos įstatymas, 2001 metų Socialinių pedagogų etatų steigimo švietimo įstaigose programa, 2004 metų Socialinių paslaugų poreikio asmeniui nustatymo principų ir tvarkos aprašas, 2003 metų Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos ir kt.“ (Dromantienė, Šalaševičiūtė, 2006, p. 83).

„Lietuvoje pagrindines vaikų teises gina rajonų (miestų) savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybos, kurios organizuoja prevencinį darbą su tėvais, analizuoja ir sistemina informaciją apie neprižiūrimus, apleistus, be globos likusius vaikus, sprendžia įvaikinimo klausimus, teikia pedagoginę, teisinę pagalbą, gina vaikų interesus, atstovauja jiems teisme ir t.t.“ (Dromantienė, Šalaševičiūtė, 2006, p. 84).

Tap pat Lietuvos Vaikų dienos centrai savo kasdieninėje veikloje vadovaujasi šiais įstatymais:

- Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Roma, 1950. Ratifikuota
- 1995.04.27 įstatymu Nr. I-865. Žin., 1995-05-05, Nr.37-913);
- Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992-11-30, Nr.33-1014);
- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (Žin., 2000-09-06, Nr.74-2262);
- Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymas (Žin., 2004-01-13, Nr. 7-128);
- Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymas (Žin., 2004-02-14, Nr. 25-752);
- Lietuvos Respublikos Asociacijų įstatymas (Žin., 2004-02-14, Nr. 25-745);
- Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (Žin., 2007-07-21, Nr. 81-3324);
- Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatymas (Žin., 1999-09-01, Nr.115-3228);
- Lietuvos Respublikos Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (Žin., 2006-01-12, Nr. 115-3228);
- Kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės ir ministerijų nutarimai bei Vaikų dienos centro nuostatai reikalingi vykdyti savo veiklai.

Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. Nr. IX – 1569 patvirtintas nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos“ bei naujausias Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 184 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų planas“, leidžia tikėtis jog nebus sustota pusiaukeleje, ir kiekvienais metais bus įgyvendinami vis nauji projektai socialinės rizikos šeimų vaikams socializuotis.

Apibendrinimas. Galima pastebėti, kad susidomėjimas socialinės rizikos šeimose augančiais vaikais yra nemažas. Su jais dirba įvairios darbo grupės, vyriausybės ir nevyriausybines organizacijos, pavieniai asmenys, verslo įmonės, savivaldybės. Norint socialinėje atskirtyje esančius vaikus apsaugoti nuo neigiamos aplinkos poveikio, siekiant tobulinti tokių vaikų gyvenimo kokybę Vyriausybė rengia programas, strategijas užtikrinančias pagalbą šioms šeimoms ir jų vaikams. Rengia bei tobulina jau galiojančius sprendimus, įsakymus, įstatymus, kad tik būtų palankia linkme einama prie dienos centrų tinkamo formavimo ir jų programų įgyveninimo. Savivaldybėse kiekvienais metais tvirtinamos įvairios programos, kurios leidžia pagerinti rizikos šeimų ir jų vaikų gerovę, užtikrinant užimtumą, laisvalaikį, poilsį bei maitinimą.

Dienos centrai - darbuotojams savęs realizavimo vieta, vaikams – užimtumo, savęs atradimo, elgesio korekcijos, emocinės paramos vieta. Centrą lanko mokyklinio amžiaus vaikai, todėl pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais – gyvenimo įgūdžių ugdymas bei sveikatos ugdymo veiklos organizavimas. Kad kuo daugiau socialinės rizikos vaikų sužinotų apie dienos centrus yra pasitelkiamos vietinės televizijos bei spauda, bendruomenės ir mokyklos, internetas. Sudarytos programos skirtos vaikui, tėvams ir kompleksinės - skirtos visai šeimai. Vaikams užimtumas yra teikiamas pagal vaiko poreikius: individualiai, komandose, kartu su šeimos nariais. Didžiausia problema dirbant su socialinės rizikos šeimomis – vaikų nepriežiūra, socialinių įgūdžių trūkumas, tėvų priklausomybės. Dienos centrai naudingi jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, nes juose vykdomos papildomos vaikų užimtumo programos, konfliktų streso valdymas, socialinių įgūdžių lavinimas.

Socialiniai įgūdžiai yra žmogaus prisitaikymo prie aplinkos visuomenėje pamatas. Tai gebėjimas elgtis tinkamai ir susitvarkyti su kasdienio gyvenimo poreikiais bei problemomis. Remiantis įvairiais užsienio ir Lietuvos autoriais, socialinės rizikos šeimose augančius vaikus galima apibūdinti, kaip turinčius tam tikrų bruožų, elgesio ir emocijų sutrikimų, kurie nesitaiko prie visuomenei priimtų normų, to pasekoje jie susiduria su nuolatine netinkama rizika. Analizuojant mokslinę literatūrą šia tema, pastebėta, kad socialinės rizikos šeima sugriauna savo vaikų socializaciją. Vaikai tokiose šeimose patiria nusivylimų, dėl to vystosi elgesio, psichologinės, mokymosi, bendravimo problemos, stokojama socialinių, kultūrinių įgūdžių, dažnai vaikai iš socialinės rizikos šeimų jaučiasi nereikalingi, emociškai jautresni. Todėl vaikų dienos centrų veiklos uždaviniai yra teikti socialines paslaugas socialinės rizikos šeimų vaikams, organizuojant jų laisvalaikį eliminuojant socialinės rizikos faktorius, vykdant įvairias prevencijos programas, siekiant ugdyti socialinius įgūdžius, taip prisidedant prie vaiko socialinio saugumo užtikrinimo. Literatūroje išryškėja, kad ugdant vaiko socialinius įgūdžius gerėja asmens socialinis funkcionavimas, didėja galimybės dalyvauti visuomenės gyvenime. Teoriniai teiginiai

- koncepcijos skamba gražiai, tačiau ar vaikų dienos centrai tikrai įgyvendina savo tikslus bei uždavinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumui skatinti, ar socialiniai įgūdžiai yra ugdomi praktiškai? Kad būtų galima įvertinti esamą realią situaciją bandysiu atsakyti praktinėje dalyje.

II. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMOSE AUGANČIŲ VAIKŲ UŽIMTUMO DIENOS CENTRO VEIKOJE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Mažeikių bei Kelmės dienos centrų ypatybės

Norėdama padėti spręsti rizikos grupės vaikams kylančias problemas, Mažeikių rajono socialinių paslaugų tarnyba 2012 metais įkūrė vaikų dienos centrą. Šiuo metu kasdien po pamokų į centrą skuba 15 socialinės rizikos šeimų vaikų, kuriems iki 18 valandos teikiamos nemokamos paslaugos. Dienos centro veikla vykdoma pagal parengtą specialią veiklos programą. Čia organizuojamas vaikų gyvenimo ir socialinių įgūdžių ugdymas, pamokų ruošą, laisvalaikio užimtumas, maitinimas. Kiekvienam vaikui sudaromas individualus pagalbos ir ugdymo planas. Yra rūpinamasi socialinės bei padagoginės pagalbos teikimu centrą lankančių vaikų tėvams, jie nuolat mokomi ir skatinami geriau rūpintis savo vaikų emocine ir fizine sveikata bei jų ugdymu.

Siekdami spręsti socialines problemas Mažeikių dienos centras dirba šiomis kryptimis:

- Darbas su vaiku (individualus ir grupinis) savęs pažinimo, vertinimo, stiprinimo įgūdžiams ugdyti: organizuojami užsiėmimai, įvairios praktinės paskaitėlės, organizuojama pamokų ruošą, darbinė, pažintinė, sportinė, meninė, kultūrinė veikla (renginiai, ekskursijos, išvykos, kita kultūrinė veikla);
- Darbas su šeima (individualus ir grupinis). Pagal galimybes ir poreikį teikiame informaciją socialiniais, pedagoginiais klausimais;
- Tarpžinybinis bendradarbiavimas: teikiame kompleksinę pagalbą rizikos grupės vaikams spręsti aktualias socialines problemas. Nuosekliai bendradarbiaujame su vaiko teisių apsaugos ir socialinių paslaugų tarnybomis, policija, mokyklomis, kt. organizacijomis, į veiklą įtraukiame savanorius (VŠĮ „Gelbėkit vaikus“ Mažeikių vaikų dienos centras).

Kelmės vaikų ir jaunimo užimtumo dienos klubas savo veiklą pradėjo 2001 metais, padedant LVTGO „Gelbėkit vaikus“ organizacijai, šiuo metu už įstaigos veiklą atsakinga kelmės rajono socialinių paslaugų tarnyba. Organizacija savo užimtumo programomis siekia socialinės rizikos šeimų vaikams padėti spręsti dvasines ir socialines problemas, lavinti jų fantaziją, ugdyti kūrybiškumą, įtraukti į visuomeninį bei religinį kelmės krašto gyvenimą. Dienos centre 7 – 18 metų vaikai turi galimybę paruošti pamokas, aktyviai ir kūrybingai praleisti savo laisvą laiką, jiems suteikiama galimybė dalyvauti vasaros stovyklose, ugdomi vaikų iš socialinės rizikos šeimų socialiniai įgūdžiai, formuojamos teigiamos vertybinės nuostatos, sveikos gyvensenos įgūdžiai, tėvams organizuojami kursai, seminarai, bendra veikla su vaikais,

siekiant suartinti šeimų narius, užpildyti tėvystės įgūdžių spragas. Dienos centre šiuo metu yra registruota virš 60 vaikų, tačiau per dieną apsilanko apie 20 klientų. Vaikų ir jaunimo užimtumo klubas turi daug socialinių partnerių, ypač glaudžiai bendradarbiauja su Kelmės šeimos centru, Samariečiais, LVTGO „Gelbėkit vaikus“ ir Carito organizacijomis.

2.2. Tyrimo metodika, organizavimas ir imties charakteristika

Tyrimo metodika. Empirinis tyrimas atliktas 2013 m. rugsėjo – gruodžio mėnesiais. Tyrime buvo apklausiami Mažeikių ir Kelmės dienos centro socialiniai darbuotojai bei jį lankantys socialinės rizikos šeimose augantys vaikai. Tyrimui atlikti buvo gauti dienos centrų direktorių žodiniai sutikimai, taip pat informantų žodiniai sutikimai.

Siekiant tyrimo tikslo, taikyti šie metodai: empirinių duomenų rinkimui – struktūruotas intervių klausimynas, skirtas dienos centrų socialiniams darbuotojams. „Klausimai ir visa procedūra numatomi iš anksto, ir interviu eigoje mažai kas keičiama; šiuo atveju situacija esti apibrėžta“ (Kardelis, 2002, p. 99). Antrasis taikytas apklausos metodas - anketinė apklausa, kuri skirta tuos dienos centrus lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams.

Interviu metodas įgalina tyrėją įvairiapusiškai pažvelgti į tiriamą problemą (šiuo atveju – socialinės rizikos šeimose augančių vaikų dienos centrų lankymo motyvus, tobulėjimo kelią bei saviraškos puoselėjimą) per sariausią žmogaus patirtį apie tiriamąjį reiškinį. Užduodamais interviu klausimais galima gilintis į dienos centre besilankančių vaikų problemas, atskleidžiant šeimų sunkumus, nepilnavertiškumo motyvus, nes pokalbis/interviu yra viena iš svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime. Informantams užduodami klausimai padeda plačiau suprasti nagrinėjamą temą ir gauti išsamesnius atsakymus į pateiktus klausimus, suvokti informantų problemą–tiriamuoju klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais. Interviu apklausa naudojama siekiant pokalbio metu lankstumo, užduodant ir paaiškinant informantams klausimus.

„Kokybinis tyrimas tinkamas, kai nedaug žinoma apie egzistuojančią problemą. Tokio tyrimo rezultatai pateikia platesnę, problemą paaiškinančią, informaciją. Gautos informacijos nesiekama suvesti į skaičius, nes žiūrint į konkretaus žmogaus konkrečius išgyvenimus, skaičiai tampa ne tokie jau reikšmingi“ (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 112).

Atliekamu interviu buvo siekta išanalizuoti, kokios yra pagrindinės vykdomos programos, užsiėmimai, dienos centrų naudingumą socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams. Siekiant gauti reikiamą informaciją buvo atliekamas struktūruotas interviu, kai atsakymai iš anksto nėra nurodyti (žr. 1 priedą). Interviu tekstams buvo naudojamas kodavimas: M01 – pirmas informantas Mažeikių dienos centre, M02 – antras informantas Mažeikių dienos centre ir t.t. bei

K01 – pirmas informantas Kelmės dienos centre, K02 – antrasis informantas Kelmės dienos centre ir t.t. Vidutinė interviu trukmė 40 min. Tyrimo gauti duomenys buvo fiksuojami raštu.

Interviu metu gauti rezultatai buvo analizuojami content analizės metodu. „Kokybinė turinio analizė buvo atliekama keturiais žingsniais: 1) daug kartų skaitytas gautas tekstas; 2) remiantis „raktiniais“ žodžiais išskirtos manifestinės kategorijos; 3) atliktas kategorijų skaidymas į subkategorijas; 4) atliktas kategorijų ir subkategorijų interpretavimas ir pagrindimas“ (Žydzūnaitė, 2004, p. 138-148).

Socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, kurie lanko Mažeikių ir Kelmės dienos centrus, buvo pateiktos anketos su jau paruoštais atsakymų variantais, taip pat palikta galimybė neradus sau tinkamo atsakymo įrašyti savo nuomonę (žr. 2 priedą). Dienos centro lankytojams buvo pasirinktas anketų metodas, o ne interviu, nes vaikai gali drovėtis kalbėti su nepažįstamu žmogumi, atsakymai į klausimus gali būti nepakankamai išsamūs arba netikslūs dėl noro atsakyti taip, kaip tikisi suaugusieji. Anketų pildymo metu vaikams buvo paaiškinti jiems nesuprantami klausimai, parodyta kaip pildyti ir žymėti atsakymus, garantuotas apklausos anonimiškumas.

„Anketavimo procedūros metu respondentui pateikiamas fiksuotas klausimų rinkinys. Informacija yra renkama naudojant standartines procedūras, kurių pagalba kiekvienas atrinktas asmuo vienodu būdu atsako į tuos pačius klausimus. Anketavimo tikslas nėra sužinoti atskiro asmens nuomonę, tačiau sudaryti bendrą visos populiacijos apibūdinimą“ (Virvilaitė, Jefimov (2007). Sudarant anketą buvo siekiama sužinoti vaikų nuomonę apie dienos centrus, jų poreikį, vaikų susidomėjimo lygį ten organizuojamais užsiėmimais bei dienos centrų vykdomų veiklų, užimtumo bei tobulėjimo perspektyvas pačiam vaikui.

„Duomenų patikimumo įvertinimas priklauso nuo jų rinkimo metodų. Pavyzdžiui, vidinis apklausos duomenų patikimumas tikrinamas pagal atsakymus į tam tikrus klausimus, o išorinis patikimumas — lyginant respondentų atsakymus su kita turima informacija“ (Kardelis. 2002, p. 65). Todėl mano magistro darbe buvo pasirinkti abu rinkimo metodai. Pirmas – vidinis apklausos duomenų rinkimas, tai atsakymų į tuos pačius klausimus derinimas, lyginimas, analizavimas. Antras – išorinis apklausos duomenų rinkimas, tų atsakymų lyginimas tarp Mažeikių ir Kelmės vaikų dienos centrų analizė.

Darbe taikyti tokie **metodai**:

1. Mokslinės literatūros analizė, siekiant atskleisti vaikų dienos centrų užimtumo veiklą;
2. Interviu metodas - taikytas pusiau struktūrizuoto atvirų klausimų interviu metodas;
3. Anketinės apklausos metodas - užduodant atviro – uždaro tipo anketos klausimus;
4. Turinio (content) analizė, kurios pagrindinis principas – respondentų pateiktų atsakymų į klausimus turinio analizė ir įvertinimas, išskiriant kategorijas ir subkategorijas, jas

interpretuojant. Kokybinio turinio analizės būdu suformuotos darbo išvados ir parengtos rekomendacijos;

5. Empirinių faktų verifikacija – čia remiamasi duomenų teisingumo nustatymo patikrinimu, interpretuojant respondentų atsakymus pateikiami konkretūs pavyzdžiai.

Tyrimo etika. Su tyrimo dalyviais iš anksto buvo susitarta dėl interviu bei anketavimo vietos, laiko, paaiškintas interviu ir anketavimo tikslas, gautų duomenų panaudojimas. „Atliekant tyrimus rekomenduojama vadovautis tokiais etikos principais: savanoriško apsisprendimo; informacijos apie tyrimo duomenų panaudojimą suteikimo; konfidencialumo; tyrimo dalyvių pagarbos ir orumo išlaikymo“ (Bitinas, Rupšienė, Žydzūnaitė, 2008, p. 198). Atliekant tyrimą minėti principai buvo realizuoti. Tyrimo dalyviai (dienos centrų socialiniai darbuotojai bei juos lankantys vaikai) savanoriškai apsisprendė dalyvauti tyrime. Informantams ir respondentams buvo paaiškinta tyrimo esmė, koku tikslu atliekamas šis tyrimas, kaip ir kur bus panaudoti surinkti duomenys. Interviu ir anketų apklausos metu buvo išlaikomas tyrimo dalyvių orumas ir pagarba jų asmenybei, neužduodant įžeidžiančių ar kitokio pobūdžio provokuojančių klausimų.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 38 tiriamieji: 5 Mažeikių ir 4 Kelmės dienos centro socialiniai darbuotojai (iš viso 9) bei 14 Mažeikių ir 15 Kelmės dienos centrą lankantys socialinės rizikos šeimose augantys vaikai (iš viso 29) (žr. 3 priedą).

Nagrinėjant demografinį informantų spektrą, galima teigti, kad visi informantai buvo moterys. Visos moterys pažymėjo, turinčios aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Šeši informantai turi socialinio pedagogo kvalifikaciją ir trys socialinio darbuotojo kvalifikaciją. Visi informantai dirba skirtingus laikotarpius: nuo pusės metų (vienas informantas), septynių mėnesių (vienas informantas), vienerių metų (du informantai), dviejų metų (keturi informantai) iki trijų metų (vienas informantas).

Nagrinėjant demografinį respondentų spektrą yra sudarytas respondentų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį.

5 lentelė

Dienos centrą lankančių vaikų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių

Respondentų amžius	7-8 metai	9-10 metų	11-12 metų	13-14 metų	15 metų	Iš viso:
Respondentų lytis						
Mažeikių dienos centro berniukai	1	2	4	0	0	7
Mažeikių dienos centro mergaitės	2	3	1	1	0	7
Kelmės dienos centro berniukai	0	1	1	2	1	5
Kelmės dienos centro mergaitės	0	2	5	2	1	10
Iš viso:	3	8	11	5	2	

Didžiausią procentą lankančiųjų respondentų sudaro mergaitės. Visi Mažeikių dienos centrą lankantys vaikai gyvena Mažeikių mieste. 3 Kelmės dienos centrą lankantys vaikai

gyvena kaime priklausančiam Kelmės rajonui, o likę 12 vaikų gyvena taip pat pačiame Kelmės mieste.

Daugiausia lankančių vaikų yra nuo 11 iki 12 metų (11 respondentų) bei nuo 9 iki 10 metų (8 respondentai). Sugrupavus visus duomenis galima pastebėti, kad vaikai lankantys dienos centrą yra nuo 7 iki 15 metų, taigi tai mokyklinio amžiaus vaikai.

Apklausiami vaikai šiuo metu dienos centrą lanko skirtingą laikotarpį: Mažeikių dienos centro vaikai lanko nuo 1 savaitės iki 2 metų, Kelmės dienos centro vaikai nuo vienerių iki penkerių metų. Viskas priklauso nuo to, kada vaikų tėvai pateko į socialinės rizikos šeimų grupę arba gavo informaciją apie jų mieste veikiančią dienos centrą. Dauguma respondentų pažymėjo, kad centrą lanko visas 5 darbo dienas, kiti, kad nuo 1 iki 4 darbo dienų, priklausomai nuo to, kada baigiasi pamokos.

Net devyni vaikai iš penkiolikos pažymėjo, kad Mažeikių dienos centre praleidžia penkias valandas, kiti nuo 2 iki 4 valandų. Šeši Kelmės dienos centro vaikai pažymėjo, kad dienos centre praleidžia taip pat penkias valandas, kiti nuo pusės valandos iki 4 valandų.

„Lietuvos vaikų dienos centruose atlikti tyrimai patvirtina, kad vaikams lankyti dienos centrus patinka. Daugumai patinka todėl, kad paruošia pamokas, turi daug draugų, patinka ten mokytis, sulaukia reikiamos pagalbos bei linksmi praleidžia laiką“ (Indrašienė, Šlapelienė. 2007, p. 27).

2.3. Vaikų dienos centrų veiklos tyrimo vaikų užimtumo atžvilgiu rezultatų analizė

2.3.1. Mažeikių bei Kelmės dienos centrų socialinių darbuotojų nuomonės apie vaikų užimtumą ekspertinis vertinimas

Susitikus su informantais, jiems intervių klausimyno seka buvo užduodami klausimai. Visų pirma pasiteirauta, kas jų nuomone yra Vaikų dienos centras?

Pagal Nacionalinės nevyriausybinę organizaciją vaikų dienos centrų 2005 – 2007 metų programą (2004), „**Vaikų dienos centras** – viešasis juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams. Vaikus į dienos centrus siunčia savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnybos (toliau vadinama – tarnybos)“.

„Dienos centruose vaikams organizuojamas ugdymas, pamokų ruošimas, laisvalaikio užimtumas ir maitinimas. Su centrą lankančių vaikų tėvais dirbamas sistemingas socialinis darbas, jie skatinami geriau rūpintis savo vaikais ir jų ugdymu, tėvams teikiama reikiama psichologinė, pedagoginė ir teisinė pagalba, šalinamos priežastys, dėl kurių vaikams gali būti nustatoma globa (rūpyba)“. Taigi pagal vaikų dienos centrų darbuotojų nuomonės atlikų

atsakymų kokybinę analizę, išsakytos mintys sugrupuotos į kategoriją. Šią kategoriją atitinkančios subkategorijos ir jas iliustruojantys teiginiai pateikti 5 lentelėje.

Išanalizavus atsakymus išryškėjo, jog vienodomis dalimis informantų nuomonė pasiskirstė į darbuotojų ir vaikų vietos bei vaikų užimtumo veiksmų grupes (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Dienos centro reikšmė (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Dienos centras, tai:	Darbo vieta	„...aš save realizuoju ir tobulėju“ (M01); „...savirealizacijos, idėjų įgyvendinimo vieta“ (M02); „...savęs realizavimas“ (M04);
	Pagalbos vieta vaikams	„...galiu padėti visomis prasmėmis ir fiziškai geriau jaustis ir dvasiškai ir socialiai...“ (M01); „...vaikams, kuriems reikia intensyvios, nuolatinės pagalbos, pagalba pamokų ruošoje, maitinimas...“ (K03); „Vieta, kur gali pasirūpinti nuskriaustais vaikais“ (K04).
	Vaikų užimtumas	„Popamokinė vaikų laisvalaikio praleidimo vieta“ (M03); „Vieta vaikų užimtumui organizuoti...“, „...susiranda tikrų draugų...“ (M05); „...vieta, kurioje vaikai turi galimybę turiningai praleisti laiką, lavinti socialinius įgūdžius bei įgyti savarankiškumo. Lankant dienos centrą sumažėja valkatavimo atvejų“ (K02); „...laisvalaikio užimtumas...“ (K03).
	Savęs atradimas	„...vaikai įgyja pasitikėjimo savimi, įgauna drąsos atsispirti neigiamai bendraamžių įtakai...“, „...kurie vienas kitą gerbia ir myli.“ (M05); „Vieta, kur vaikai gali jaustis savimi“ (K01).
	Elgesio korekcija	„...individualus darbas...“ (K03).

Atlikus tyrimą išryškėjo, kad informantų nuomonės, apie tai, kas jiems yra Vaikų dienos centras, skiriasi, tačiau ne iš esmės. Vieniems tai darbo vieta, kurioje „realizuoja save“ (M01), bei įgyvendina savo užsibrėžtus tikslus. Jei realizuoja save, tai reiškia, kad šis darbas jiems yra mielas, norimas ir pateisinantis jų, kaip darbuotojų lūkesčius. Taip pat kita subkategorija tai: pagalbos vieta vaikams, kurioje vaikams „gali padėti, pasirūpinti nuskriaustais vaikais“ (K04). Dar kita, tai: vaikų užimtumas. Vaikai gali praleisti laiką nuo mokyklos iki vakaro, kol eis namo. Paruošti pamokas, užsiimti mėgstama veikla, tobulėti, ugdytis. „Ugdymas – svarbiausia bet kokios visuomenės funkcija; socialinis procesas, susidedantis iš tikslingos įtakos žmogaus elgesiui ir veiksams, aplinkos įtaka – kaip būtinos sąlygos tapti ir vystytis asmenybei ir pačios asmenybės, kaip šio proceso subjekto, aktyvumas“ (Leliūgienė, 2003, p. 48). Dar viena grupė, kurią išskyrė informantai, tai savęs atradimas. Vaikas įgyja pasitikėjimo savimi, drąsos atsispirti neigiamai įtakai. Kaip teigia Stančienė, D.M., Žilionis, J. (2006, p. 35), „asmenybės ugdymas – sudėtingas, diskretiškas ir dinamiškas procesas, padedantis asmeniui suvokti ir įprasinti save, rasti vietą visuomeniniame gyvenime, sprendžiant esmines žmogaus būties problemas“.

Apibendrinant informantų pasisakymus galima tiegti, kad jiems Vaikų dienos centras – vaikų užimtumo vieta, kurioje tobulėja ir dienos centrus lankantys vaikai ir ten dirbantieji, vaikai čia susiranda draugų, išmoksta dirbti komandose bei valdyti ir suprasti savo emocijas.

Užduodant antrą interviu klausimą „Kokio amžiaus vaikai lanko jūsų dienos centrą?“, visi informantai teigė, kad tai mokyklinio amžiaus vaikai. Tai teigdami vieni pabrėžė ir kategorijas: kad „nuo 6 m. iki 16 metų“ (M01), kiti „7-16 m.“ (M04) dar kiti, kad „nuo 7-18 metų“ (K02), bei „8 -18 metų“ (K01). Šiuo atveju visi jie yra „vaikai ir jaunuoliai“ (K02). JT Vaiko teisių konvencijoje nurodytas pirmas straipsnis, kuris teigia, kad „šioje Konvencijoje vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau“. Todėl ir dienos centrai pavadinti Vaikų dienos centrais, nes ten lankosi tik vaikai iki 18 metų.

Norint išsiaiškinti socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumą dienos centruose, buvo paprašyta informantų išsakyti savo nuomonę, kokie yra jų išsikelti pagrindiniai tikslai dirbant su socialinės rizikos vaikais (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

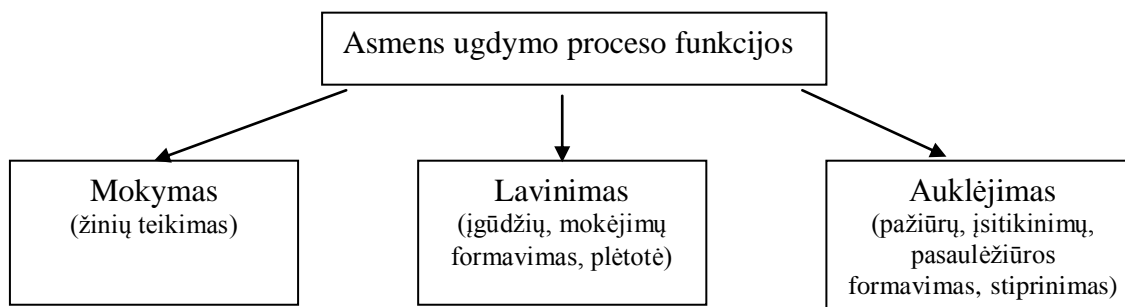
Dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Vaikų dienos centro tikslas	Ugdymas	„...socialinių įgūdžių ugdymas“ (M03); „... teigiamų socialinių įgūdžių ugdymas“ (M04); „...gyvenimo įgūdžių ugdymas bei sveikatos ugdymo veiklos organizavimas“ (M05); „Socialinių įgūdžių ugdymas...“ (K01).
	Prevencija	„...žalingų įpročių prevencija“ (K01).
	Paslaugų teikimas	„...teikti kokybiškas paslaugas socialinės rizikos vaikams, bei jų tėvams“ (K02).
	Tobulėjimas	„Skatinti juos fiziškai, socialiai tobulėti, kurti ir tobulinti savo asmenybę“ (K03).
	Užimtumas	„...praleisti laiką po pamokų ir nesišlaistytų gatvėje“ (M01); „...Organizuoti turiningą laisvalaikio praleidimą“ (M02); „Vaikų užimtumas...“ (M04); „Vaikų užimtumas po pamokų...“ (K04).
	Įgūdžių lavinimas	„Ugdyti vaikų higieninius, darbinius, socialinius įgūdžius...“ (M02); „...higienos įgūdžių lavinimas“ (K04).

Kaip matyti iš pateiktos 7 lentelės, daugiausia informantų išskyrė ugdymo bei užimtumo subkategorijas: „gyvenimo įgūdžių ugdymas“ (M05), „socialinių įgūdžių ugdymas“ (K01) bei „vaikų užimtumas po pamokų“ (K04). Tai ir yra pagrindiniai tikslai, kurių turi siekti dienos centrai, bei kurių norėtų patys vaikai. Dienos centrai vadovaujasi JT Vaiko teisių konvencijos 2 straipsniu – diskriminacijos draudimas, 3 straipsniu – kas geriau vaikui, 12 straipsniu – pagarba vaiko pažiūroms, 13straipsniu – vaiko teisė į žodžio laisvę, 14 straipsniu – vaiko teisė į minties, sąžinės ir tikėjimo laisvę, 16 straipsnių – vaiko teisė į gyvenimo privatumą, 17 straipsnių – vaiko

teisė gauti atitinkamą informaciją, 18 straipsnių – valstybės atsakomybė ir bendra tėvų atsakomybė, 19 straipsniu – vaiko teisė būti apsaugotam nuo visų rūšių smurto, 24 straipsniu – vaiko teisė būti sveikam ir sveikatos apsauga, 26 straipsniu – vaiko teisė į socialinę apsaugą, 27 straipsniu – vaiko teisė į deramą gyvenimo lygį, 28 straipsniu – vaiko teisė į išsilavinimą, 29 straipsniu – lavinimo tikslai, 31 straipsniu - vaiko teisė į laisvalaikį, teisė žaisti ir dalyvauti kultūrinėje veikloje, 40 straipsniu – nepilnamečių teisinis administravimas ir kitais su Vaikų dienos centrų veikla susijusiais straipsniais.

Namuose jiems neretai nesuteikiamos tinkamos vystymosi ir lavinimosi sąlygos, jie yra menkinami ar gniuždomi, kieme, draugų rate vaikai girdi netinkamus žodžius bei mato visuomenei nepriimtina bei asocialų elgesį, veiksmus. Vaikų dienos centrų vienas iš tikslų yra teikti ugdymo paslaugas. Kaip teigia Janulaitienė, N. (2003, p. 68), pagrindinės ugdymo funkcijos yra šios.

3 pav. **Pagrindinės ugdymo funkcijos** (pagal N. Janulaitienę, 2003, p. 68)

Suteikti vaikams visas ugdymo funkcijas: mokymą, lavinimą, auklėjimą, geba ne kiekvienas socialinis darbuotojas. Dažnai visuomenėje pasitaiko, kad žmogus dirba ne pagal įgytą specialybę ar atsisako savo pašaukimo, o dirba tik tam, kad gautų atlyginimą, išlaikytų savo šeimą bei patenkintų savo materialinius poreikius. Dirbant su vaikais itin svarbus pašaukimas tokiam darbui, o ypač su tais vaikais, kurie sau artimoje aplinkoje stokoja meilės ir dėmesingumo.

Todėl labai svarbu buvo išsiaiškinti, kokias savybes turi turėti socialinis darbuotojas, dirbdamas su vaikais (žr. 8 lentelę).

Darbuotojo savybės dirbant su vaikais dienos centre (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Vaikų dienos centre dirbančio darbuotojo savybės	Tolerantiškas	„...nesmerkiantis vaikų priėmimas, tokių, kokie jie yra“ (K01).
	Pagarbus ir mylintis vaikus	„...mylėti vaikus...“ (M01); „...turi mylėti vaikus ir tai ką daro“ (M02); „Mylėti vaikus ir savo darbą“ (M03); „...mokėti juos išklaudyti, mokėti priimti visus vaikus, nesvarbu ar mažiau, ar daugiau pasiturinčius“ (K03).
	Sąžiningas	„...turėtų būti sąžiningas pirmiausiai pats su savimi...“ (M01);
	Kompetetingas	„...išmanyti vaikų psichologijos pagrindus“ (M01);
	Asmens pašaukimas	„...nuoširdumo, empatiškumo“ (M04); „...humaniškumas, geraširdiškumas, pareigingumas, sujungiantis į visumą, patariantis, įtaigus, atsakingas, siekiantis tikslo, vengiantis konflikto, naudingas, duodantis, formuluojantis, koordinuojantis“ (M05); „Empatija, kūrybiškumas...“ (K01); „...būti empatišku ir tolerantišku, itin svarbu turėti daug kantrybės“ (K02); „Suprantantis, išklauskantis, padedantis, rūpestingas“ (K04).

Iš pateiktų sugrupuotų atsakymų, matyti, kad informantai labiausiai vertina asmens pašaukimą „naudingas, duodantis, formuluojantis, koordinuojantis“ (K01), „nuoširdus, empatiškas“ (M04) ar „pareigingas, sujungiantis į visumą“ (M05). Nemažai informantų išskyrė, kaip itin svarbią dienos centro darbuotojo savybę, meilę vaikams, toleranciją. Paminėtos ir tokios savybės, kaip sąžiningumas, pareigingumas, kūrybiškumas ir kt. Informantai įrodė Kavaliauskienės, V. (2008, p. 94) teiginį, kad „dabartiniame socialinio darbo, kaip profesijos raidos etape Lietuvoje dėmesys yra skiriamas profesiniam modeliui, susietam su pareigomis, asmeniniu atsidavimu dirbti visuomenės gerovės labui (atsidavęs ir radikalus modelis)“.

Pateikus informantams klausimą apie darbo trukmę vaikų dienos centre ir peržvelgus visus atsakymus matyti, kad vaikų dienos centrai dirba nuo 8 iki 17, tačiau vaikai ateina tik po pamokų - apie 13 valandą. Todėl darbuotojai, kalbėdami apie darbo trukmę, kuri skirta dirbti su vaiku buvo netikslūs ir negalėjo įvardinti konkretaus valandų skaičiaus per dieną ar per savaitę. Nėra konkrečiai nustatyta, kiek ir kada reikia pabendrauti su konkrečiu vaiku, viskas priklauso nuo situacijos (K01). Darbas ir laikas su kiekvienu vaiku yra individualus“ (M02), „priklausomai nuo vaiko“ (K03). Vienas informantas pabrėžė, kad „manau, jog būtų galima dirbti iki 18 ar 19 val., bet tam reikėtų darbuotojų“ (K02).

Taip pat labai svarbu buvo išsiaiškinti, kokia yra informacijos sklaida apie dienos centro veiklą: Kaip ir kur pateikiama informaciją apie dienos centrą, jo veiklą? Kaip randami rėmėjai ir partneriai? Iš kur apie minimus dienos centrus sužinojo jį lankantys vaikai? Kategorizuoti informantų atsakymai pateikti 9 lentelėje.

Informacijos apie vaikų dienos centro veiklą sklaida (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Informacijos sklaida	Vykimas į mokyklą	„...kalbamasi su socialiniais pedagogais, jiems padudami lankstinukai apie dienos centrą ir prašoma pasidalinti su mokyklą lankančiais vaikais“ (K01).
	Bendradarbiavimas su kitais	„Socialinai darbuotojai su socialinės rizikos šeimomis informuoja tėvus apie šį centrą“ (M01); „...vaikų dalyvavimas socialinėse akcijose“ (M03); „...apie centrą sužino bendruomenė įvairių renginių metu“ (M04); „...su vaiko teisių apsaugos skyriumi, socialiniais darbuotojais“ (K01); „...pristatoma mokyklose ir kitose įstaigose“ (K02).
	Lankstinukai, skrajutės	„Dalinami lankstinukai ir skrajutės apie dienos centro veiklą...“ (K02).
	Internetinės svetainės	„...internetinėje erdvėje...“ (M02); „...internetinėje SPT svetainėje apie vykdomas programas ir projektus...“ (M05); „...informacija talpinama socialiniame tinklalapyje „Facebook“...“ (K02); „Interneto puslapis...“ (K04).
	Vietinė sklaida	„Publikuojami straipsniai spaudoje,...Filmuota medžiaga publikuojama per regioninę televiziją“ (M02); „Laikraščiai, vietinė TV...“ (M03); „...spaudą, televiziją (vietinę)“ (M05); „...laikraščiuose, renginiuose skleidžiama informacija...“ (K03); „...vietinė spauda, taip pat vietinė televizija“ (K04).
	Skelbima bendraujant	„Populiariausiu būdu „iš lūpų į lūpas“...“ (M04); „...iš lūpų į lūpas, per renginius vykstančius bendruomenėje...“ (M05); „...vaikai perduoda informacija kitiems vaikams“ (K03).

Norint rasti rėmėjų, verslininkų ar pavienių asmenų, kurie padėtų plėtoti vaikų dienos centrų veiklą pats geriausias būdas tai – informacijos sklaida. Mažeikių ir Kelmės vaikų dienos centrai naudojami nuo vietinės miesto televizijos ar spaudos paslaugomis „vietinė spauda, taip pat vietinė televizija“ (K04) „ar filmuota medžiaga publikuojama per regioninę televiziją“ (M02), informacija skelbiama internetinėse svetainėse, tokiose, kaip: „Facebook“ (K02), vaikų dienos centrų „internetinėje erdvėje“ (M02). Informantų nuomone, pats populiariausias ir efektyviausias informacijos perdavimo būdas tai bendradarbiavimas su kitais individualiai, nes gali atsakyti į klausimus, papildyti, pasakyti tai, ko nebus paskelbta skrajutėje, spaudoje ar internetinėje svetainėje. „Apie centrą sužino bendruomenė įvairių renginių metu“, „socialinėse akcijose“ (M04), vaikai mokyklose „iš lūpų į lūpas“ perduoda informaciją, darbuotojai bendradarbiauja su vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojais, rajono socialiniais darbuotojais.

Šioje srityje vaikų dienos centrai vadovaujasi JT Vaiko teisių konvencijos 17 straipsniu – vaiko teisė gauti atitinkamą informaciją. „Valstybės dalyvės pripažįsta svarbų masinės informacijos priemonių vaidmenį ir rūpinasi, kad vaikas galėtų naudotis įvairių nacionalinių ir

tarptautinių šaltinių informacija ir medžiaga, ypač tokia informacija ir medžiaga, kuri prisideda prie vaiko socialinės, dvasinės ir dorovinės gerovės ir skatina jo fizinį bei psichinį vystymąsi“. Kuo daugiau dienos centrai apie save teiks informaciją, tuo daugiau socialinės rizikos grupės vaikai ras medžiagos, kur jis gali kreiptis tikėdamasis aktyviai ir socialiai leisti savo laisvalaikį, tuo vaikui bus lengviau socializuotis.

Į klausimą, apie vaikų dienos centrų naudingumą jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, visi juose dirbantys darbuotojai be svarstymų atsakė teigiamai. Vieni mano, kad „tai namai, kuriuose vaikai gali visada paklausti ir išgirsti atsakymą. Kiek įmanoma, stengiamasi vaikams skiepyti moralines vertybes. Mokoma konstruktyviai, be smurto spręsti konfliktus. Čia vaikai mokosi gaminti, bendrauti, dainuoti ir kitaip turiningai praleisti laiką po pamokų“ (K01). Kitas informantas mano, kad ten lankantys vaikai ir jaunuoliai gali labai „turiningai praleisti laisvalaikį, užsiimti įvairia veikla. Jų dėka ugdomi vaikų socialiniai įgūdžiai“ (K02). Taip pat dienos centras naudingas, nes vaikai parėję iš mokyklos gali „paruošti namų darbus, užsiimti popamokine veikla su kitais įstaigą lankančiais vaikais, vystyti meninius gebėjimus, užsiimti kūrybą“ (K03). Labai naudingas dienos centras ir tuo, kad čia vykdomas „papildomas vaikų užimtumas, konfliktų streso valdymas, pamokų ruošos padėjimas“ (K04). JT Vaiko tesių konvencijos 12 straipsnyje apibrėžiama pagarba vaiko pažiūroms: „Valstybės dalyvės garantuoja vaikui, sugebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais; be to, vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio“. Vaikų dienos centruose, dedamos pastangos, kad vaikai jaustų aplinkinių pagarbą, su vaikais yra ne tik ruošiamos pamokos, su jais darbuotojai kalbasi, stengiamasi išklaudyti, padeda spręsti problemines situacijas, konfliktinėse situacijose išklaudyti abi puses, mokomi vertinti ir gerbti aplinkinius. Kaip teigia Mažeikių socialinė pedagogė, ji mano, kad „vaikai gali paruošti pamokas, jie mokomi higienos, socialinių įgūdžių, žaidžia su kitais vaikais, yra maloni aplinka, vyksta visokios, kas vaikus labai džiugina. Vaikai visada būna išklaudyti, suprasti, to pasekoje jie jaučiasi reikalingi, svarbūs“ (M01). Naudingi vaikų dienos centrai, nes vaikams čia sukurta saugi ir jauki aplinka, „čia jie visi lygūs. Centre stengiamasi vaikams sukurti tokią atmosferą, kuri atstotų namus“ (M04) bei turiningai praleidžiamas laikas „vaikai pamato, jog laisvalaikį galima praleisti ir kitaip – turiningai“ (M02). Vaikų dienos centrai padeda tobulėti įstaigą lankančiajam, sudaro sąlygas aktyviai praleisti laisvą laiką, paruošti pamokas ir susirasti gerų draugų, padeda vaikui tapti visuomeniška ir pilietiška asmenybe - „vaikai gali bendrauti su tikrais draugais, ruošti pamokas, sportuoti, pavalgyti, daryti įvairius darbelius, organizuoti scenarijus įvairioms šventėms. Vaikai įgyja pasitikėjimo savimi, ugdomi kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai jų palaikymas“ (M05).

Vaikų dienos centrai yra naudingi, nes ten socialiniai darbuotojai su jais užsiima įvairia kūrybine, visuomenine veikla, vaikai tobulėja, lavėja, mokosi. „Ypač svarbu, kad mokiniai perimtų galias, sistemingas žinias (mokslo pagrindus). Svarbiausios žinios padeda suprasti pasaulį ir bendra žmogiškųjų vertybių esmę, suteikia galimybę kritiškai vertinti įvairius faktus, sudėtingus visuomeninio gyvenimo įvykius bei reiškinius, orientuotis supančioje aplinkoje ir atitinkamai su ja sąveikauti, padeda pažinti kitus žmones ir save. Taigi jos yra ir asmenybės vidinės pozicijos formavimo pagrindas“ (Rajackas, 2002, p. 34).

Išsiaiškinus, kad dienos centrai vaikams yra naudingi, svarbu buvo nustatyti ir pagrindines vykdomas programas vaikams. Ruika, D. ir Zaivej, S. (2003, p. 13-17) metodinių rekomendacijų knygelėje aprašo 5 pagrindines dienos centruose vykdomas programas vaikams:

- „socialiniu įgūdžių formavimo;
- sveikatos ugdymo;
- savęs pažinimo ir tarpusavio pagalbos;
- smurto prieš vaikus prevencijos;
- pasirengimo karjerai“.

Išnagrinėjus informantų pateiktus atsakymus išryškėjo trys subkategorijos: kompleksinė socialinė parama visai šeimai, programos su tėvais ir programos su vaiku (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Vykdomos programos vaikams	Kompleksinė socialinė parama visai šeimai	„Vykdomas projektas „Kompleksinė socialinė parama visai šeimai Kelmės rajone““ (K01).
	Programos su tėvais	„...kalendorinių švenčių minėjimas...“ (K04).
	Programos su vaiku	„Sveikatingumo programa, viena pagrindinių programų...“ (M01); „Gyvenimo įgūdžių ugdymo, sveikatos ugdymo veiklos organizavimo“ (M02); „1. socialinių įgūdžių ugdymo programa. 2. sveikatinimo programa“ (M03); „Centre vaikai dalyvauja sveikatos programoje“ (M04); „...gyvenimo įgūdžių ugdymas ir sveikatos ugdymo veiklos organizavimas“ (M05); „Sveikatos ugdymo veiklos organizavimas...“ (K03); „Pamokų ruošą, ... socialinių įgūdžių mokymas““ (K04).

Sugrupavus visus informantų teiginius, matoma, kad daugiausia yra vykdomos programos vaikams. Pagrindinės iš jų: „1. socialinių įgūdžių ugdymo programa; 2. sveikatinimo programa“ (M03), „gyvenimo įgūdžių ugdymas“ (M05) „bei pamokų ruošą“ (K04). Informantai nemini pasirengimo karjerai, smurto prieš vaikus prevencijos ar savęs pažinimo ir tarpusavio pagalbos,

bet nemanau, kad nevykdo šių programų, tik pamiršo paminėti, nes skaitant nagrinėjamų dienos centrų internetinėje erdvėje esančią informaciją ar straipsnius, užsimenama, kad tokios programos vykdomos, nes tai ir yra pagrindas vaikų gniuždymui, menkinimui slopinti. Taip pat informantai mini ir tokį projektą, kaip „Kompleksinė socialinė parama visai šeimai Kelmės rajone“ (K01), ar programą skirtą visai šeimai „kalendorinių švenčių minėjimas“ (K04). Tik būnant kartu vaikai su tėvais atras artumo jausmą, norą bendrauti ir būti šeimoje. Kaip teigia Rajackas, V. (1999, p. 9) „asmenybę ugdo visa aplinka – tai socialinio formavimo procesas“.

Kitas tyrimui reikšmingas klausimas - „Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre?“. Kategorija – „organizuojami užsiėmimai vaikams“. Gelbėkit vaikus organizacija išskiria keturias „pagrindines kryptis, tai darbas su vaiku, darbas su šeima, kurio tikslas, tarpžinybinis bendradarbiavimas ir darbas su savanoriais“ (Gelbėkit vaikus / Save the Children Lithuania). Dvi paskutinės yra skirtos pačios organizacijos siekimui mobilizuoti valstybines ir NVO institucijas, tarnybas dirbti vaiko gerovės srityje bei pritraukti aktyvius žmones padėti organizacijai. Tačiau dvi pirmosios atitinka ir informantų išsakytus teiginius apie darbą su šeima ir pačiu vaiku, lankančiu vaikų dienos centrą.

11 lentelė

Organizuojami vaikams užsiėmimai dienos centre (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Organizuojami užsiėmimai vaikams	Darbas su šeima	„...į vaikų dienos centro veiklą stengiamės kuo daugiau įtraukti ir tėvus“ (M01); „...Į vaikų ugdymą, auklėjimą įtraukiami tėvai“ (M02); „...su šeimomis lygiagrečiai dirba kiti socialiniai darbuotojai...“ (M04); „...individualus darbas su tėvais (pokalbiai, grupiniai užsiėmimai – žaidimų tematika)...“ (M05); „...Tėvams vykdavo pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo grupė“ (K02); „...įvairūs renginiai į kuriuos įtraukiami ir tėvai“ (K03).
	Darbas su vaiku	„Pamokų ruošą, ruošia programėles įvairiems renginiams...“ (M02); „Pokalbiai, bendravimas, sociakultūrinimas, informavimas, asmens higiena“ (M03); „Daugiausia dėmesio skiriama darbui su gyvenimo vaiku...“ (M04); „...ykdomas darbas su vaiku (individualūs pokalbiai, grupiniai užsiėmimai)...“ (M05); „Socialinių įgūdžių ugdymas, jaunųjų šeiminių virtuvė, „tarp mūsų mergaičių“, sporto ir turizmo būrelis, rankdarbių būrelis, pop dainavimo būrelis, pamokų ruošą, meno terapija, psichologinės konsultacijos“ (K01); „Socialinio įgūdžių lavinimo grupė, dailės ir darbų būreliai, muzika bei etiketo būreliai, sporto ir turizmo būrelis, pamokų ruošą...“ (K02); „Pamokų ruošą, sveikatos ugdymo veiklos organizavimo programėles...“ (K03); „Pamokų ruošą, sveikatos ir higienos ugdymo organizavimas“ (K04).

Daugiausia dėmesio yra skiriama darbui su vaiku „pamokų ruoša, sveikatos ir higienos ugdymo organizavimas“ (K04), veikia įvairūs būreliai, terapijos, lavinimo grupės, išskiriamos tokios veiklos, kaip ugdymas, mokymas ir bendradarbiavimas, taip pat „pokalbiai, bendravimas, sociokultūrinimas, informavimas“ (M03), „daugiausia dėmesio skiriama darbui su gyvenimo vaiku“ (M04). Nepamirštos programos ir tėvams, kurių vaikai lanko dienos centrus: „tėvams vykdomos pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo grupės“ (K02), „įvairūs renginiai į kuriuos įtraukiami ir tėvai“ (K03).

Vaikų dienos centrai turi padėti „spręsti priešmokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų, augančių probleminėse šeimose, socialines problemas, organizuoti jų ugdymą, popamokinį užimtumą, užtikrinti socialinį darbą su tėvais, siekiant sudaryti sąlygas vaikui grįžti į šeimą“ (Nacionalinės nevyriausybinų organizacijų vaikų dienos centrų 2005 – 2007 metų programos, 2004). Minėtieji vaikų dienos centrai nesąmoningai vadovaujasi JT Vaiko teisių konvencijos 17 straipsniu – vaiko teisė gauti atitinkamą informaciją; 28 straipsniu – teisė į išsilavinimą; 29 straipsniu – lavinimo tikslai; 31 straipsniu - vaiko teisė į laisvalaikį, teisė žaisti ir užsiimti kultūrine veikla.

Siekiant išnagrinėti klausimą apie pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius iš informantų pateiktų atsakymų sudaryta 12 lentelė, kurioje atsispindi informantų minimi užimtumo poreikiai subkategorijose: „individualiai“, „komandose“ bei „visi kartu“.

12 lentelė

Pagrindiniai vaikų užimtumo poreikiai dienos centre (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Užimtumo poreikiai	Individualiai	„...Atsižvelgiama į vaiką individualiai“ (M05); „...psichologo konsultacija...“ (M03); „...savęs pažinimas, streso įveikimo, konfliktų sprendimo. Atsižvelgiama į vaiką individualiai“ (M05); „Tai priklauso nuo kiekvieno vaiko individualiai“ (K02).
	Komandose	„Jausmų valdymas, konfliktų sprendimas, streso įveikimas“ (M02); „Pamokų ruoša...“ (M03); „Namų ruoša, meninė veikla, sportiniai užsiėmimai“ (M04); „Jausmų valdymo, konfliktų sprendimo, streso įveikimo“ (K03); „Pagalba ruošiant namų darbus, konfliktų sprendimas, streso valdymas“ (K04).
	Visi kartu	„Didžiausias ir pagrindinis poreikis yra maistas, po to eina informacinės technologijos“ (M01); „...mityba, asmens higiena“ (M03); „Svarbiausias šių vaikų poreikis – bendravimas“ (K01).

Kiekvienas vaikas yra individualybė, su savo poreikiais ir patirtimi, todėl Mažeikių ir Kelmės dienos centruose neatmetama individualaus darbo su vaiku būtinybė „atsižvelgiama į vaiką individualiai“ (M05). Taip pat yra ir tokių veiklų, kur dirbama ir mokoma veikti

komandose, kolektyviai vaikai mokomi spręsti konfliktus, jausmų valdymo, asmens higienos, streso įveikimo. Kolektyvinis darbas moko vaikus suprasti ir kitų žmonių poreikių svarbą, padeda geriau save pažinti, reikšti mintis, dirbti komandoje, skatina paatvirauti ir išsikalbėti, o svarbiausia patenkinamas vaikų poreikis bendrauti. Informantai įvardina tokius vaikų poreikius, kaip, „jausmų valdymas, konfliktų sprendimas, streso įveikimas“ (M02). Yra įvardintų tokių poreikių kaip „pamokų ruošą“ (M03), „mityba, asmens higiena“ (M03) ar „bendravimas“ (K01), kurie atrodo kasdieniški ir net elementarūs, tačiau kai kurie vaikai, lankantys dienos centrą, negali jų dėl tam tikrų aplinkybių patenkinti namuose. Visų šių poreikių, kad ir labai kasdieniškų, pagrindinis tikslas asmenybės tobulėjimas.

„Tyrimai rodo, jog vaikui, patiriančiam vieną grupės riziką, didelė tikimybė patirti ir kitas. Pavyzdžiui, jeigu vaikas auga šeimoje, kurioje tėvai vartoja alkoholį, tikėtina, kad anksčiau ar vėliau vaikas patirs smurtą šeimoje. Arba, jeigu tėvai skursta, tikėtina, kad vaikai kenčia ne tik dėl materialinio nepritekliaus, bet ir dėl tėvų įgūdžių stokos jais rūpintis. Arba, pastebėjus, kad nepilnametis vartoja alkoholį, verta atkreipti dėmesį į galimą polinkį nusikalstamumui“ (Česnaitytė, 2007).

JT Vaiko teisių konvencijos 29 straipsnyje teigiama, kad lavinimo tikslai yra sukurti tam, kad būtų kreipiami į vaiką, į jo lavinimą: „1. Valstybės dalyvės susitaria, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti:

- a) kuo visapusiškiau ugdyti vaiko amenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus;
- b) ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, taip pat principams, paskelbtiems Jungtinių Tautų Įstatuose;
- c) ugdyti vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms; šaliai, kurioje vaikas gyvena; civilizacijoms, kurios skiriasi nuo jo paties civilizacijos;
- d) parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos, pakantumo, vyrų ir moterų lygiateisiškumo, visų tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais;
- e) ugdyti pagarbą gamtai“.

Kaip teigia Rajackas, V. (1999, p. 11) „lavinimas – tai ugdomųjų asmenų žinių, mokėjimų bei įgūdžių, jų sistemos įvaldymas, fizinių ir protinių galių (atminites, pastabumo, dėmesio, mąstymo ir jo operacijų, kalbos, vaizduotės) tobulinimas“.

Kitas tyrimui reikšmingas klausimas leido paanalizuoti, „Kokios didžiausios problemos kyla dirbant su socialinės rizikos šeimomis“? Grupuojant informantų atsakymus buvo sudaryta 13 lentelė, kurioje kategorijai „problemos dirbant su vaikais“ išskirtos 3 subkategorijos.

13 lentelė

**Dienos centrų darbuotojų išryškintos problemos dirbant su socialinės rizikos šeimomis
(N=9)**

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Problemos dirbant su vaikais	Socialinių įgūdžių trūkumas	„Vaikai neturi socialinių įgūdžių, nemoka bendradarbiauti su kitais vaikais ... labai trūksta higienos įgūdžių...“ (M01); „...socialinių įgūdžių stoka...“ (M02); „Vaikams trūksta elementariausių socialinių įgūdžių“ (M04); „...socialinių įgūdžių stoka...“ (K03).
	Priklausomybė	„Priklausomybės nuo alkoholio...“ (M02); „...girtavimas, psichotropinių medžiagų vartojimas...“ (M05); „...piknaudžiavimas alkoholiu bei psichotropinėmis medžiagomis...“ (K03).
	Tėvų atsakomybės / motyvacijos stoka	„...vaikų nepriežiūra“ (M02); „...bedarbystė“ (M05); „Tėvų nenoras bendrauti“ (K01); „Motyvacijos trūkumas“ (K02); „...sunki materialinė padėtis...“ (K03).
	Vaikų priešiškus	„...visi nori būti dėmesio centre ir tai daro tik per vulgarų elgesį ... atsakomybės“ (M01); „Agresija, nepasitikėjimas“ (M03); „...smurtas“ (K03); „Vaikų nepaklusnumas, nesugebėjimas orientuotis į tam tikrus dalykus, smurtas“ (K04).

Analizuojant informantų atsakymus išryškėjo, jog vaikams šeimose suteikiami socialiniai įgūžiai nėra pakankami, „vaikams trūksta elementariausių socialinių įgūdžių“ (M04), „nemoka bendradarbiauti su kitais vaikais“ (M01). Taip pat labai didelė dalis tėvų turi įvairių priklausomybių „girtavimas, psichotropinių medžiagų vartojimas“ (M05). Informantai mini, kad neretai tėvai nesirūpina vaikais, o vaikai veikia ką nori: šlaistosi gatvėmis, vagiliauja, mušasi. Todėl nejausdami iš tėvų palaikymo, vaikams atsiranda „motyvacijos trūkumas“ (K02). Nejausdami tėvų šilumos, negirdėdami gero žodžio, o matydami tik neigiamus pavyzdžius, vaikai tampa priešiški, nesukalbami, „vaikų nepaklusnumas, nesugebėjimas orientuotis į tam tikrus dalykus, smurtas“ (K04), „agresija, nepasitikėjimas“ (M03).

JT Vaiko teisių konvencijos 18 straipsnyje kalbama apie valstybės atsakomybę ir bendrą tėvų atsakomybę prieš vaikus, išskirti šie punktai: „1. Valstybės dalyvės deda visas pastangas, kad būtų pripažintas bendros ir vienodos abiejų tėvų atsakomybės už vaiko auklėjimą ir vystymąsi principas. Tėvams arba, atitinkamais atvejais, teisėtiems globėjams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi. Pagrindinis jų rūpestis turi būti vaiko interesai. 2. Siekdamas garantuoti šioje Konvencijoje išdėstytą teisių įgyvendinimą ir norėdamas prie to

prisidėti, valstybės dalyvės teikia tėvams ir teisėtiems globėjams paramą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui, ir rūpinasi vaikų įstaigų plėtimu“.

„Lietuvoje atlikti tyrimai rodo, kad skriauda dažniau būna psichologinio, rečiau fizinio pobūdžio“ (Česnuitytė, 2007). Jeigu socialinės rizikos šeimos savo vaikams negali padėti, valstybė gali imtis tam tikrų priemonių, užtikrinančių, kad vaiko teisės ir jo poreikiai būtų įgyvendinami ir patenkinami, kaip pagalbos ir paramos priemonės tokioms šeimoms ir jų vaikams yra įsteigti dienos centrai, socialiniai darbuotojai nukreipia vaikus ir jų tėvus į „įvairių specialistų grupes, kurių tikslas – ieškoti būdų vaikui padėti, tuo pačiu apsaugant jo arba jos teises“ (Česnuitytė, 2007).

Iš atsakymų į klausimą „Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?“ išsiaiškinome, kokios programos ar priemonės gali nulemti tai, kad vaikas, augantis socialinės rizikos šeimoje neperims savo tėvų blogų įpročių (žr. 14 lentelę).

14 lentelė

Pastangos, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Blogų įpročių iš tėvų perugdymas	Papildomi etatai	„Reikalinga daugiau psichologų etatų...“ (K01).
	Tėvų atsakomybė	„...labai svarbu atrasti būdą kaip rasti kontaktą su tėvais, kad ir jie dalyvautų veiklose“ (K01); „Tai turėtų stengtis tėvai, kad nerodytų vaikams savo neigiamų įpročių jiems matant, taip vaikai mažiau matys blogus įpročius ir nenorės jų atkartoti“ (K03); „...mokinti tėvus savo agresijos nedemonstruoti bent prieš vaikus“ (K04).
	Informacijos suteikimas	„Tai padaryti labai sunku, bet reikia stengti kuo daugiau rodyti (daryti) pavyzdžių dienos centre, kad įmanoma ir kitaip gyvent nei jų tėvai. Tai dėl to centre organizuojamos visokios tradicinės šventės, kurias švenčiame pagal tradicijas, kviečiamės visokius lektorius, tiesiog rodome vaikams normalų gyvenimą“ (M01); „...vaikams stengiamasi suteikti galimybę žinoti visuomenėje vyraujančias teigiamas nuostatas“ (M04); „...mūsų darbas yra suteikti kuo daugiau informacijos ir pagalbos, tam, kad šie ypročiai nesugadintų jų gyvenimo“ (K02).
	Niekas nepasikeis	„Manau, jog dauguma bet koku atveju perims šiuos įpročius...“ (K02); „Manau, kad čia nieko nebepadarysi, nes vaikai mokosi iš tėvų...“ (K04).
	Visuomenės palaikymas	„...daugiau dėmesio, meilės, supratimo ir atjautos rodyti šiems vaikams (kalbama apie visuomenę)...“ (M02).
	Darbuotojų mokymas	„Taikyti prevencines priemones, ... padėti į gyvenimą pažvelgti „kitomis akimis““ (M02); „Dirbti su tėvais“ (M03); „Vaikai įvairių užsiėmimų metu ugdomi teigiamų įpročių, skatinamas vertybių puoselėjimas...“ (M04); „Visais galimais variantais yra bandoma daryti tik teigiamą įtaką prieš blogus šeimos įpročius: filmai, informaciniai bukletai, internetiniai puslapiai, šviečiamoji medžiaga, kasdienė medžiaga“ (M05).

Atsakymo į šį klausimą duomenys atskleidė, kad didžiausią dėmesį reikia skirti informacijos suteikimui, teigiami gyvenimiški pavyzdžiai taip pat atgraso nuo noro sekti netinkamu pavyzdžiu: „stengtis kuo daugiau rodyti (daryti) pavyzdžių dienos centre, kad įmanoma ir kitaip gyvent nei jų tėvai. Tai dėl to centre organizuojamos visokios tradicinės šventės, kurias švenčiame pagal tradicijas, kviečiamės visokius lektorius, tiesiog rodome vaikams normalų gyvenimą“ (M01), „suteikti galimybę žinoti visuomenėje vyraujančias teigiamas nuostatas“ (M04). Darbuotojai pabrėžai ir švietimo bei lavinimo: „taikyti prevencines priemones, ... padėti į gyvenimą pažvelgti „kitomis akimis““ (M02), „užsiėmimų metu ugdomi teigiamų įpročių, skatinamas vertybių puoselėjimas“ (M04). Bet kaip pati svarbiausia išskiriama pačių tėvų nešama atsakomybė: „atsakomybė mokinti tėvus savo agresijos nedemonstruoti bent prieš vaikus“ (K04).

Leliūgienės, I. (2002, p. 294) teigimu, „kartais nepalankias būsimos šeimos prognozes galima numatyti dar jai nesusikūrus; kai kuriuos sunkumus, iškylančius šeimoje, galima pašalinti ankstyvoje stadijoje, nes atidėjus jie tik paūmėja. Nepaisant paastrėjusių santykių šeimoje, socialinis darbuotojas neturi laikyti šeimą beviltiška. Tačiau kiekvienas socialinis darbuotojas turi atminti, kad šeimos problemų sprendimas – laisvo pasirinkimo, valios, pastangų, atsakingo pačių šeimos narių elgesio rezultatas“.

Norint išsiaiškinti kitą svarbų akcentą, buvo užduotas klausimas apie vaikų dienos centro lankytojams būtinų socialinių įgūdžių ugdymo reikalingumą: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti neesminių poreikių. Visi informantai pabrėžė socialinių įgūdžių ugdymo svarbą: „Manau, kad būtina tokius įgūdžius ugdyti, nes tie vaikai nieko neturi, ko pasekoje jiems sunku komunikuoti su kitais vaikais, suaugusiais. Nes tokie vaikai, kaip gyvuliukai viską sprendžia jėga ir vadovaujasi posakiu „Kova už būvį““ (M01). Kiti informantai taip pat pateikia teiginį argumentuojantį savo teigiamą atsakymą: „Su šiomis problemomis dažniausiai ir susiduria šie vaikai, dėl atskirties ugdymo įstaigose, nepritekliaus, negaudami tėvų meilės ir dėmesio nesugeba valdyti savo jausmų, įveikti streso ir pan.“ (M02). „Taip, didžiulis poreikis, nes šių poreikių prizmė ir sudaro galimybę integruotis visuomenėje“ (M04).

Kiti informantai irgi teigia, kad yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius, „Nes vaikai kasdien susiduria su stresu, konfliktinėm situacijomis ir dažnai nemoka jų išspręsti taikiai“ (K01), „kad vaikai bet kokioje situacijoje mokėtų svarbius veiksmus, sprendimus priimti, mokėtų įveikti bet kokius išūkius“ (K03). Apibendrinimui tinka dviejų informantų teiginiai: „būtina, nes jiems tėvai nesugeba to įskiepyti šeimoje“ (K04) bei, „žinoma, nes jiems trūksta šių įgūdžių“ (K02).

„Šie veiksmai yra skirti užtikrinti vaiko saugumą jo paties namuose, padėti šeimai įgyti naujų sveikų funkcionavimo įgūdžių, pagerinti tėvystės įgūdžius ir patenkinti būtinus šeimos poreikius – saugumą, pastovumą bei vaiko ir šeimos gerovę“. (Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos, 2003).

Gauti atsakymai rodo, kad dienos centrai taip pat vadovaujasi JT Vaiko teisių konvencijos 29 straipsniu, akcentuojančiu vaiko lavinimą, ugdymą, vertybių diegimą.

Siekiant išsiaiškinti problemas, susijusias su vaiko santykiais ir bendravimu su tėvais, informantams buvo pateiktas klausimas: „Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?“.

15 lentelė

Dienos centrų darbuotojų nuomonė apie tėvų domėjimasis vaikų veikla dienos centre (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Tėvų domėjimasis	Taip	„Įvairiai: vieni domisi...“ (M03); „Yra ir labai besidominčių...“ (M04); „...Palaikome bendradarbiavimą su socialiniais darbuotojais, kurie dirba su socialinės rizikos šeimomis. Jų iniciatyva tėvai raginami labiau domėtis vaikais, jų veikla centre, sėkmėmis“ (M05); „Šiaip domisi“ (K03);
	Kartais	„Labai retai ir tai ne visi“ (M01); „Retai, dažniausiai informuojami socialinių darbuotojų“ (M02); „Labai retai“ (K01); „Labai mažai“ (K02); „Kartais“ (K04);
	Ne	„Labai retai ir tai ne visi“ (M01); „Įvairiai: ... kiti ne“ (M03); „...yra ir nesidominčių“ (M04); „Ne visi tėvai domisi vaikų veikla dienos centre...“ (M05);

Kiekvienas vaikas nori jausti savo tėvų meilę, rūpestį ir globą, vaikams svarbu, kad tėvai domėtųsi jų kasdiene veikla ir užsiėmimais. Tačiau ne visiems tėvams įdomūs jų vaikų kasdieniai rūpesčiai. Tai patvirtino ir informantų atsakymai, visos subkategorijos pasiskirstė tolygiai. Yra tokių tėvų, kurie nesidomi savo vaikų veikla dienos centre: „yra ir nesidominčių“ (M04), tačiau yra ir kartais besidominčių tėvų: „labai retai“ (K01), galima pasidžiaugti, kad „yra ir labai besidominčių“ (M04) tėvų.

„Tėvų įtraukimas į bendrą organizacijos veiklą, kurioje dalyvauja ir jų vaikai, yra naudingas daugeliui: vaikui, tėvams, mokyklai, bendruomenei. Tyrimų rezultatai rodo, jog tėvų bendradarbiavimas su darbuotojais teigiamai atliepė rizikos šeimų vaikams:

- pagerėjo vaikų mokymosi pasiekimai;
- pagerėjo vaikų elgesys;
- sustiprėjo mokymosi motyvacija;
- pagerėjo mokyklos lankomumas;
- sumažėjo vaikų, kurie iškrenta iš mokymosi sistemos, skaičius;

- sustiprėjo teigiamas požiūris į namų darbų ruošimą;
- sustiprėjo tėvų ir bendruomenės ryšiai“ (Saveikaitė, 2009).

Kitas tyrimui reikšmingas klausimas leido iširti, „Kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?“ Grupuojant informantų atsakymus buvo sudaryta 16 lentelė, kurioje išskirta kategorija „pasikeitimai lankant dienos centrą“.

16 lentelė

Dienos centrų darbuotojų pastebėti pasikeitimai centrus lankančių vaikų šeimose, jiems pradėjus lankyti dienos centrą (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Pasikeitimai lankant dienos centrą	Laimingi tėvai	„Tėvai pradėjo jausti atsakomybę už savo vaikus, įsitraukė į jų ugdymą, popamokines veiklos organizavimą. Pradėjo dalyvauti vaikų šventėse, renginiuose...“ (M02); „Šeimų kontrolė didesnė“ (M03); „Tėvai yra patenkinti, nes vaikai po pamokų turiningai praleidžia laiką, pavalgo, nesišlaisto gatvėmis“ (M05).
	Laimingi vaikai	„...geriau sutaria su broliais (seserimis), labiau rūpinasi savo higiena“ (M01); „...Pagerėjo tarpusavio santykiai“ (M02); „...labiau savimi pasitikintys“ (M04); „...Geba savarankiškai priimti sprendimus, mažiau patyčių“ (K03).
	Patenkinti darbuotojai	„Kai kurie vaikai pradėjo mokykloje pažangiau mokytis...“ (M01); „...tapo atviresni, nuoširdesni...“ (M04); „Manau, jog jie tapo savarankiškesni bei labiau užimti“ (K02); „Pagerėjo vaikų mokymosi rezultatai, sugeba patys spręsti iškilusias problemas, moka valdyti jausmus...“ (K03); „Nebėra tokie agresyvūs, tiek daug nebesikeikia, tapo labiau susikaupę ruošiant namų darbus“ (K04).
	Nėra nuomonės	„Negaliu pasakyti“ (K01).

Kaip rodo informantų atsakymų analizė, subkategorijoje „laimingi tėvai“ tikrai matyti žymūs pasikeitimai: „Tėvai yra patenkinti, nes vaikai po pamokų turiningai praleidžia laiką, pavalgo, nesišlaisto gatvėmis“ (M05). Tėvų įsitraukimas į bendradarbiavimo procesą teigiamai veikia ir juos: jie pasijunta svarbūs savo vaikų gyvenime ir ugdyme, kyla jų savivertė, stiprėja socialiniai ryšiai su visuomene ir motyvacija investuoti į save žinias ir toliau save tobulinti (Saveikaitė, 2009). Tuo tarpu patenkinti ir patys vaikai, pastebėję teigiamus pokyčius savo elgesyje, tai išskirta subkategorijoje „laimingi vaikai“: „Pagerėjo tarpusavio santykiai“ (M02), vaikai tapo „labiau savimi pasitikintys“ (M04). Patenkinti ir patys darbuotojai, nes buvo įvertinti jų lūkesčiai, pastebėtos jų pastangos padėti ne tik vaikui, bet ir jo tėvams. „Pagerėjo vaikų mokymosi rezultatai, sugeba patys spręsti iškilusias problemas, moka valdyti jausmus“ (K03).

„Vaikai geriau jaučiasi emociškai: išmoka pozityviai reaguoti į savo pasiekimus, darosi atsparesni neigiamam nesėkmių mokykloje poveikiui, laisviau bendrauja su bendraamžiais. Tėvų įsitraukimas į vaiko ugdymą formuoja teigiamą ir saugią vaikų savijautą mokykloje, gerėja vaikų

savivertė, jausmų valdymo įgūdžiai, slopina neigiamą emocinį patyrimą, mažina depresijos, nerimastingumo simptomus“ (Valantinas, Čiuladienė. 2012).

Siekiant išsiaiškinti priežastis, dėl kurių vaikų elgesys nepasikeitė, buvo pateiktas klausimas „Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis“.

17 lentelė

Darbuotojų nurodytos nesikeičiančio vaikų elgesio priežastys (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Galimas elgesio nekitimas	Kitų nepalaikymas	„...Neįmanoma padaryti stebuklą tik vienoj „terpėj“, reikia kompleksiško, bet tai padaryti vargai ar įmanoma“ (K01); „...Kitų vaikų neigiamas pavyzdys“ (K03); „Klasiokų šaipymaisi, menkinimas to vaiko socialinis statusas...“ (K04);
	Tėvų priešiškus	„Tėvų ir jo artimos aplikos įtaka“ (M03); „...šeimoms narių nepalaikymas ir vaiko neskatinimas. Grįžę į namų aplinką, kartais būna ir toliau emociškai žlugdomi...“ (M05); „Netinkama tėvų įtaka“ (K02); „Galima neigiama reakcija iš tėvų, kad lanko vaikų dienos centrą...“ (K03); „...tėvų nesikeitimas“ (K04);
	Pačio vaiko priešiškus	„Gal vaiko psichologinė būseną labai pažeista ir dėl to viskam priešinasi“ (M01); „Vaikų elgesys visada kinta“ (M02);

Reikšmingiausia subkategorija, išskirta iš darbuotojų atsakymų, yra „tėvų priešiškus“: „Šeimoms narių nepalaikymas ir vaiko neskatinimas. Grįžę į namų aplinką, kartais būna ir toliau emociškai žlugdomi“ (M05). Yra skaudu, kai vaikai stengiasi lankyti vaikų dienos centrą, darbuotojai deda visas pastangas, kad vaikai nesijaustų emociškai gniuždomi, niekinami ar užgauliojami, bet grįžę į namus, jie vėl grįžta į pradinę padėtį – grubus ir neatsakingas tėvų elgesys su vaiku gražina jį į beviltišką situaciją, vaikas nesugeba perprasti dvejopos socialinės aplinkos reikalavimų.

„Didelį vaidmenį vaidina ir tėvai, bendradarbiaujantys teikiant pagalbą vaikui. Kad rezultatai teikiant pagalbą vaikui būtų geri, tėvų įsitraukimas į pagalbos procesą turi būti savanoriškas. Žinoma, tėvai gali būti nesuinteresuoti, bet pastebėta, kad net mažiausias tėvų noras padėti duoda gerus rezultatus. Dirbant su socialinės rizikos šeima, svarbu persiorientuoti iš pagalbos teikimo vien vaikui, į pagalbos teikimą visai šeimai, kur tėvai tampa padėjėjais, o ne kaltininkais dėl problemų“ (Saveikaitė, 2009).

Svarbu ir tai, kad kartais vaiko draugai, nelankantys dienos centro, taip pat jį pašiepia: „Klasiokų šaipymaisi, menkinimas to vaiko socialinis statusas“ (K04). Tai akcentuojama, subkategorijoje „kitų nepalaikymas“. Ne mažiau svarbi priežastis, tai paties vaiko nenoras

keistis, nors aplinkiniai – dienos centro darbuotojai, tėvai - deda daug pastangų siekdami ugdyti vaiko asmenybę: „Vaikai tik dienos dalį praleidžia dienos centre, kitas laikas – mokykla, šeima, draugai“ (K01). Tačiau negalima nepastebėti, kad keletas informantų pabrėžė, „jog dažniausiai vaikų elgesys kinta į gerąją pusę, tai pastebi mokyklos pedagogai, klasės auklėtojai, nes bendradarbiaujant šie klausimai būna aptarti“ (M05), „elgesys kinta, jei vaikas reguliariai lanko dienos centrą“ (M04).

Kitu klausimu išsiaiškinta, kokių socialinių partnerių, kurie padeda ugdyti vaikus iš socialinės rizikos šeimų, turi dienos centrai (žr. 18 lentelę).

18 lentelė

Socialiniai partneriai, kurie padeda darbe su vaikais (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Socialiniai partneriai	Vyriausybės organizacijos	„...„Pedagogine ir psichologine tarnyba“ ir su „Raudonoju kryžiumi““ (M01); „...ugdymo įstaigos“ (M02); „...Caritas...“ (M03); „...kitos miesto vaikų ugdymo įstaigos...“ (M04); „...tarptautinis bendradarbiavimas“ (M05); „Socialinių paslaugų tarnyba, vaiko teisių apsaugos skyrius“ (K02); „...ugdymo įstaigos“ (K03); „Kiti dienos centrai...“ (K04).
	Nevyriausybės organizacijos	„NVO...“ (M03); „Turime savanorių, kurie retkarčiais ateina, užima vaikus įdomia veikla“ (K01); „...nevyriausybės organizacijos...“ (K04).
	Pavieniai asmenys	„...pavieniai asmenys...“ (M02); „...pavieniai asmenys“ (M03); „...pavieniai asmenys“ (M04); „...įvairūs pavieniai asmenys...“ (M05); „...pavieniai asmenys...“ (K03); „...pavieniai asmenys...“ (K04).
	Pelno siekiančios įmonės	„Verslininkai...“ (M02); „...verslininkai...“ (M04); „...verslininkai...“ (M05); „...verslininkai...“ (K03); „...verslininkai...Spauda bei vietinė televizija kai norime nemokamai kokią informaciją paskelbti“ (K04).

Informantų pateikti atsakymai apie socialinius partnerius suskirstyti į tokias subkategorijas:

- „Vyriausybės organizacijos“ – „Socialinių paslaugų tarnyba, vaiko teisių apsaugos skyrius“ (K02); „kiti dienos centrai“ (K04)
- „Nevyriausybės organizacijos“ – nevyriausybėms organizacijoms priklausantys savanoriai, „kurie retkarčiais ateina, užima vaikus įdomia veikla“ (K01);
- „Pavieniai asmenys“ – įvairūs asmenys, savo laisvu metu ateinantys padėti.

- „Pelno siekančios organizacijos“ – „verslininkai... Spauda bei vietinė televizija, kai norime nemokamai kokią informaciją paskelbti“ (K04).

Labai gerai, kad yra nemažai rėmėjų, kurie gali padėti finansiškai ar prisidėti darbais ar daiktais, dar kiti skiria savo laisvą laiką ir be atlygio padeda mokyti ir lavinti vaikus. Kuo daugiau žmonių, organizacijų ar institucijų padės vaikų dienos centrams, tuo lengviau bus jiems išsilaikyti ir dienos centrų ir jų darbuotojų pagalba vesti vaikus visuomeniškesnio gyvenimo link bus paprastesnė.

Kitas tyrimui reikšmingas informantams pateiktas klausimas - „Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?“.

19 lentelė

Teikiamų paslaugų kokybė (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Paslaugų kokybė	Gerai	„Kaip pradedantiesiems manau labai gerai mes verčiamės“ (M01); „Labai gerai“ (M03); „Vertinu gerai, bet visada manau ir tikiu, kad yra kur pasitempti ir dirbti dar geriau“ (K01); „Vertinu gerai“ (K03).
	Vidutiniškai	„Vidutiniškai“ (K02).
	Teigiamai	„Tobulėti yra visada kur“ (M02); „Manau, kad teikiame kokybiškas paslaugas vaikams“ (M04); „...teigiamai, nes darbas su vaikais ypač reikiama linkme veda reikiamo ir iškelto tikslo link. Vaikai atėję į centrą atrado ramybę, užuojautą, pasitikėjimą“ (M05); „Stengiamės viską daryti, kad vaikai liktų patenkinti“ (K04).

Reikšmingiausia subkategorija yra išskirta „teigiamai“. Kiekvienas žmogus, dirbdamas savo darbą, stengiasi jį atlikti tinkamai. Tokie darbuotojai, kurie teikia paslaugas kitiems žmonėms, stengiasi ne tik dėl savęs, bet ir dėl kito žmogaus, kuriam suteikia savo žinias, paslaugas. Dirbant su žmonėmis svarbu apmąstyti savo veiklą, kiek buvo įdėta pastangų, ar džiugina turimi rezultatai, ką būtų galima keisti savo darbinėje aplinkoje, kad tikslai būtų lengviau įgyvendinami. Teiginys, įrodantis subkategoriją „teigiamai“ akcentuoja, jog „darbas su vaikais ypač reikiama linkme veda reikiamo ir iškelto tikslo link. Vaikai atėję į centrą atrado ramybę, užuojautą, pasitikėjimą“ (M05), „teikiame kokybiškas paslaugas vaikams“ (M04). Kiti informantai akcentavo, kad jų teikiamos paslaugos ne tik teigiamos, bet geros: „labai gerai“ (M03).

Interviu pabaigoje informantų buvo paprašyta pateikti savo pastebėjimus, pasiūlymus dėl dienos centrų veiklos gerinimo.

20 lentelė

Dienos centrų darbuotojų pateikti pastebėjimai, pasiūlymai (N=9)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Pastebėjimai, pasiūlymai	Visuomenės palaikymas	„Ateityje reikėtų susidraugauti su kitais dienos centrais...“ (M01); „Manau, reikėtų didesnio supratimo ir palaikymo iš visuomenės“ (K02); „Mažiau pavydžių žmonių...“ (K04).
	Finansavimas	„...ieškoti partnerių užsienio šalyse ir pasidalinti gerąją patirtimi“ (M01); „...gero finansavimo“ (M02); „Veiklos finansavimas būtinas“ (M03); „Kuo daugiau rėmėjų ir valstybės finansavimo“ (K01); „...daugiau rėmėjų...“ (K04).
	Daugiau tokių įstaigų	„Kuo daugiau tokių vaikų pagalbos centrų...“ (M02); „Būtinai vaikams tokie specializuoti, poreikius atitinkantys dienos centrai“ (M04); „Reikia kuo daugiau tokių dienos centrų vaikų užimtumui organizuoti, nes po pamokų tokie centrai labai reikalingi. Vaikai būna sotūs ir laimingi“ (M05); „Įkurti tokių daugiau specializuotų įstaigų“ (K03); „...daugiau tokių vaikų dienos centrų“ (K04).

Sugrupavus visus teiginius, kuriuos išsakė informantai, buvo sudarytos tokios subkategorijos: „visuomenės palaikymo“, „finansavimo“ bei „daugiau tokių įstaigų“.

Norint vaikus auklėti, mokyti, lavinti, padėti jiems tobulėti kaip asmenybėms, pirmiausia reikia pačių vaikų noro keistis, taip pat reikia tėvų bei darbuotojų pastangų ir palaikymo, o svarbiausia reikia visuomenės palaikymo. Matydami tėvų nuklydimus, jie patys pradeda taip elgtis, tad reikalingi ir teisingo socialinio gyvenimo pavyzdžiai, kuriais vaikai galėtų sekti, be to jiems būtinos ne tik mokykloje suteikiamos žinios, bet ir asmenybės lavinimas, turi būti tenkinami dvasiniai tokių vaikų poreikiai. Tačiau būtinas didesnis finansavimas, kad galima būtų „kurti tokių daugiau specializuotų įstaigų“ (K03). Šiuo metu ne kiekviename Lietuvos mieste yra tokie pagalbos ir paramos centrai, o socialinės rizikos šeimų, kuriuose auga vaikai rasime visur.

„Bendradarbiavimo procese vaikų dienos centrų darbuotojai siekia, kad socialinės rizikos šeimos taptų partneriais teikiant socioedukacines paslaugas vaikams, taip užtikrinant šių paslaugų kokybę. Nelengvame bendradarbiavimo procese svarbi kiekviena bendradarbiaujanti pusė ir jos indėlis į bendrą darbą, motyvacija dirbti kartu ir stengtis vardan vieno tikslo: vaiko iš socialinės rizikos šeimos, gyvenimo kokybės pagerinimo“ (Saveikaitė, 2009).

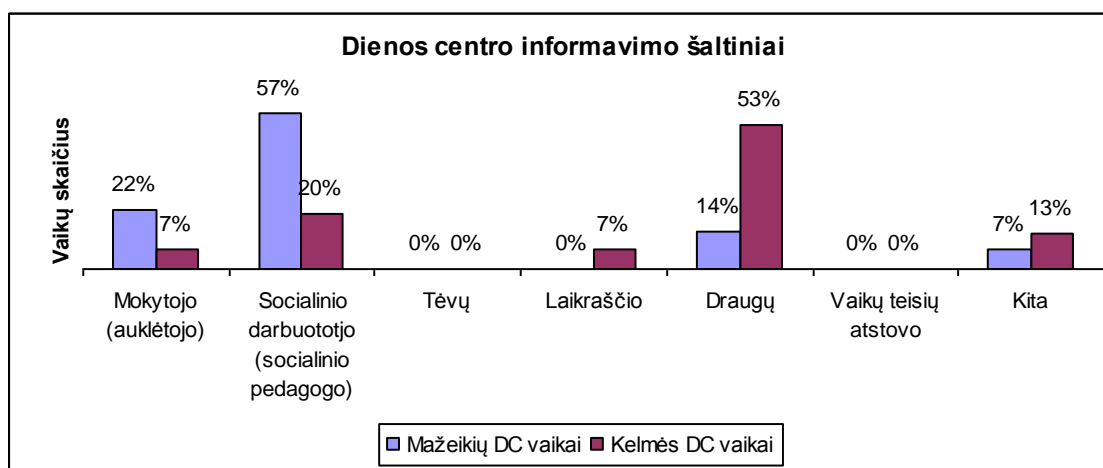
Vaikų dienos centrai turi galimybę teikti pagalbą socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, kurių paslaugos yra įvairiapusės – nuo laisvalaikio organizavimo, mokymo, auklėjimo, lavinimo, šeimos konsultavimo, elgesio bei etiketo modeliavimo, prevencinių programų, ugdymo, užimtumo ir kt. Atlikto tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad dienos centruose teikiamos integruotos socialinės paslaugos teigiamai veikia pačius darbuotojus, nes jie džiaugiasi matomais teigiamais rezultatais, taip pat vaikus – dienos centro organizuojama veikla teigiamai

veikia jų elgesį, jie tampa visuomeniškesni, keičiasi jų elgesys, stiprėja mokymosi motyvacija, iš dalies keičiasi ir šių vaikų požiūris į savo vaikus, organizuojamos programos ir mokymai daro tėvus atsakingesnius, bendrabiauti skatinančios dienos centro programos įtraukia tėvus į savo vaikų laisvalaikį, taip stiprindama šeimos ryšius.

Apžvelgus dienos centruose dirbančių informantų teiginius apie dienos centrų veiklą, svarbu buvo sužinoti ir pačių dienos centrų lankančių vaikų požiūrį į dienos centro veiklą užimtumo atžvilgiu.

2.3.2. Mažeikių bei Kelmės dienos centrą lankančių vaikų nuomonės apie užimtumą ir veiklas dienos centre rezultatų analizė

„Svarbiausią vaidmenį vaiko asmenybės socialiokultūrinei raidai turi šeima, nes joje susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, įgyjama būtinų žinių, mokėjimų, lengvinančių vaiko pozityvią socialinę adaptaciją visuomenėje. Šeimoje taip pat ugdomas vaiko savivertės jausmas, pasitikėjimas savimi, kūrybinis potencialas, socialinis aktyvumas. Tačiau ne visos šeimos atlieka šį joms deleguotą socialinį vaidmenį ir funkcijas, nors visuomenė ir yra nustatiusi šeimos pareigų ir atsakomybės funkcionavimo lygį, leidžiantį spręsti, kaip ji atlieka savo funkcijas ir kurios šeimos jų neatlikdamos pradeda kelti rūpestį visuomenei dėl vaikų ugdymo“ (Kabašinskaitė, 1999, p. 146). Tada į pagalbą ateina mokyklose dirbantys socialiniai darbuotojai, rajono socialinių paslaugų skyriaus darbuotojai, kurie susirūpinę rizikos grupei priklausančių vaikų laisvalaikio užimtumu neretai nukreipia šiuos į rajone veikiančius vaikų dienos centrus. Socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, kurie šiuo metu jau lanko Mažeikių ir Kelmės vaikų dienos centrus, buvo užduotas klausimas, iš kur jie gavo informaciją apie dienos centrą (žr. 4 paveikslą).

4 pav. Vaikų dienos centro informavimo šaltiniai (N=29)

Kaip matome iš 4 paveiksle pateiktų duomenų, vaikai apie dienos centro veiklą ir galimybę jį lankyti daugiausia sužino iš socialinių darbuotojų ar draugų. Net 57 proc. Mažeikių socialinės rizikos šeimose augančių vaikų ir 20 proc. Kelmės socialinės rizikos šeimose augančių vaikų būtent iš socialinio darbuotojo (socialinio pedagogo) sužinojo apie jų mieste veikiančią pagalbos centrą. Nemaža dalis sužinojo ir iš draugų, mažesnis vaikų skaičius nurodė, kad apie dienos centrą išgirdo iš mokytojų, laikraščio. Keli respondentai pažymėjo kita, ir savarankiškai nurodė, kadinformaciją gavo iš brolių ir seserų. Galima teigti, kad vaikai yra informuojami, todėl patiems nereikia ieškoti informacijos, kur turiningai praleisti laiką po pamokų.

Kitas klausimas buvo pateiktas vaikams: „Ar patinka leisti laiką vaikų dienos centro įstaigoje?“ Vadovaujantis JT Vaiko teisių konvencijos 13 straipsniu, „Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę; todėl ši teisė apima laisvę ieškoti, gauti ir perduoti bet kokio pobūdžio informaciją ir idėjas nepaisant sienų žodine: rašytine arba spausdinta forma, meno kūriniais arba kitais vaiko pasirinktais būdais“. 21 lentelėje pateikti vaikų teiginiai sugrupuoti pagal vaikų lankomus dienos centrus ir vaikų lytį bei amžių.

21 lentelė

Laiko praleidimas vaikų dienos centre (N=29)

Teiginiai	Mažeikių DC vaikai (N=14)	Kelmės DC vaikai (N=15)
	Vaikų lytis ir amžius	Vaikų lytis ir amžius
Ten turiu draugų, galiu ramiai ruošti pamokas, daug turime švenčių;	Mergaitė, 13 metų	
Patinka žaisti, daužyti bokso kriaušę;	Berniukas, 12 metų	
Todėl, kad ten manęs laukia draugai;	Mergaitė, 7 metų	
Nes vyksta daug įdomių užsiėmimų, patinka žaisti su draugais;	Mergaitė, 10 metų	Mergaitė, 10 metų
Daug draugų, vaikų;	Berniukas, 10 metų	Berniukas, 15 metų; Berniukas, 14 metų
Todėl, kad ten manęs visi laukia;	Mergaitė, 11 metų	Mergaitė, 10 metų
Nes galiu žaisti, paruošti pamokas;	Mergaitė, 9 metų	
Nes čia geros mokytojos;	Berniukas, 9 metų; Berniukas, 9 metų	
Daug žaislų;	Mergaitė, 7 metų	
Nes čia yra gerų draugų ir su jais man visada linksma, smagu;	Berniukas, 12 metų	Berniukas, 12 metų
Daug žaidimų, draugų;	Berniukas, 8 metų	
Normalei;	Mergaitė, 10 metų	
Čia linksma, smagu, pavalgome, paruošiamė pamokas, po to žaidžiamė, sportuojamė, piešiamė;	Berniukas, 11 metų	
Nes yra broliai; brolis ir sesė;		Berniukas, 9 metų; Mergaitė, 14 metų
Čia visi yra draugiški;		Mergaitė, 12 metų

Yra labai geros mokytojos ir čia smagu, nes yra daug gerų draugų;		Mergaitė, 12 metų
Čia darau darbelius, žaidžiu, ir man čia labai patinka;		Mergaitė, 12 metų
Linksmas, labai patinka daugiau sužinoti apie save atliekant testus, įdomu;		Mergaitė, 12 metų
Daug užsiėmimų ir geros mokytojos;		Mergaitė, 15 metų; Mergaitė, 13 metų
Nes ten smagu ir linksmas ir yra užsiėmimų;		Mergaitė, 11 metų
Nes čia galima išsikalbėti apie savo problemas ir visada būsi išklasytas.		Berniukas, 13 metų
Iš viso:	7 mergaitės, 7 berniukai	10 mergaičių, 5 berniukai

Iš pateiktų atsakymo variantų, matome, kad vaikai džiaugiasi, jog lanko dienos centrą. Su jais dienos centro darbuotojai elgiasi gražiai, pagarbiai, padeda paruošti pamokas, žaidžia, sportuoja, būna su draugais, lanko būrelius, atlieka vaikams įdomius testus. Humanistiniu požiūriu, galima teigti, kad vaikai yra ugdomi, tenkinant ir atsižvelgiant į jų poreikius, dienos centrų veikloje pastebimas vertybių puoselėjimas, domimasi vaiko vidiniu pasauliu, sprendžiami jam aktualūs klausimai, problemos, vaikai dienos centre jaučiais saugūs.

Anot E. Gribačiausko (2003), „mokyklos paskirtis – sudaryti sąlygas ugdytiniui atpažinti, įsisąmoninti savo interesus bei galimybes ir juos realizuoti. Ugdytinis turi teisę klysti, bandyti, improvizuoti. Pedagogo vaidmuo ne vertinti ir bausti, bet domėtis vaiko veikla ir ją palaikyti. Iš humanistinės pakraipos pedagogo reikalaujama priimti vaiką tokį, koks jis yra, gebėti giliai įsijausti į jo būseną ir jį nuoširdžiai suprasti“.

JT Vaiko teisių deklaracijos (1959) 7 straipsnyje teigiama, „kad vaikas turi gauti tokį išsimokslinimą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą ir kurio dėka jis galėtų vienodų galimybių pagrindu ugdyti savo sugebėjimus, pažiūras, dorovinės bei socialinės atsakomybės jausmą ir tapti naudingą visuomenės nariu. ... Vaikas turi turėti visas galimybes žaisti ir linksmintis; žaidimų ir pramogų tikslai turėtų būti tie patys, kaip ir mokslo; visuomenė ir valdžios organai turi stengtis, kad ši teisė būtų įgyvendinti“. Anketose išnagrinėjus vaikų teiginius, įrodančius, kad jiems patinka lankytis vaikų dienos centre, išsiaiškinta, kokios veiklos yra vykdomos dienos centre (žr. 22 lentelę).

22 lentelė

Veiklos, kuriomis užsiima vaikai Mažeikių ir Kelmės vaikų dienos centruose (N=29)

Veikla	Mažeikių dienos centro vaikai			Kelmės dienos centro vaikai		
	Visada	Dažniausiai	Kartais	Visada	Dažniausiai	Kartais
ruošiu pamokas;	5	2	7	5	1	9
sportuoju;	6	6	2	5	2	8
pavalgau;	12	2	0	6	6	3

žaidžiu;	10	2	2	8	4	3	
draugauju su kitais vaikais;	8	3	3	13	1	1	
skaitau knygas;	1	3	10	0	2	13	
žaidžiu kompiuteriu;	7	2	5	3	2	10	
išdykauju;	4	3	7	1	5	9	
žiūriu televizorių;	2	1	11	3	10	2	
užsiimu veikla pagal pomėgius	piešiu	9	2	3	6	4	5
	dainuoju	5	2	7	7	5	3
	šoku	4	2	8	3	5	7
	lipdau	5	1	8	7	3	5
	konstruoju	3	2	9	3	4	8
kita	1 (Klausausi muzikos)			1 (Darome valgyti, kalbamės su mokytoja)			

Surinkus ir sugrupavus Mažeikių socialinės rizikos šeimose augančių vaikų duomenis, galima daryti prielaidas, kad daugiausia iš pasikartojančių atsakymų buvo: visada ateina į dienos centrą pavalgyti, pažaisti, piešti ar pabendrauti su kitais draugais. Dažniausiai ateina pasportuoti, bei kartais žiūrėti televizoriaus, paskaityti knygų ar užsiimti pagal pomėgius. Iš pateiktų atsakymų galima pastebėti, kad dienos centras rūpinasi vaikų poreikių tenkinimu, suteikia viską, kad vaikas jaustųsi sotus, reikalingas, lavėtų ir būtų ugdomas. Analizuojant Kelmės socialinės rizikos šeimose augančių vaikų duomenis, matome, kad daugiausia iš pasikartojančių atsakymų buvo: visada ateina pabendrauti su draugais, kartu su jais pažaisti. Dažniausiai ateina žiūrėti televizoriaus, pavalgyti ar užsiimti veikla pagal pomėgius, bei kartais paskaityti knygų, pažaisti su kompiuteriu.

Iš abiejų respondentų grupių atsakymų matyti, kad dienos centro darbuotojai užsiima su vaikais, juos ugdo, rengia būrelius, padeda spręsti iškilusias problemas, todėl vaikai labai mažai laiko turi užsiiminėti netinkama ar nelavinančia asmenybės veikla.

Minimuose vaikų dienos centruose humaniško principas yra svarbiausias. Kiekvienas vaikas – individuali asmenybė, su savo poreikiais, intelektu, unikaliomis savybėmis. Kiekvienas nori per savo sugebėjimus išreikšti savo individualybę, siekti asmenybės tobulėjimo, išsakyti savo nuomonę ir pažiūras. Todėl, anot J. Ambrukaičio ir kt. (2003, p. 273), „pedagogas pirmiausia pažįsta mokinį, atsižvelgia į jo amžių, vidinį pasaulį. Ugdytojas gerbia vaiką, tiki geraisiais jo pradais, supranta ir pasitiki auklėtiniu, pripažįsta jo lygiateisiškumą santykių sistemoje „žmogus – žmogus““.

Kitu dienos centrų lankytojams pateiktu klausimu buvo išsiaiškinta, kokios veiklos išplėtos dienos centre.

23 lentelė

Vaikų dienos centre išplėtos veiklos (N=29)

Mažeikių dienos centro vaikai (N=14)	Kelmės dienos centro vaikai (N=15)
--------------------------------------	------------------------------------

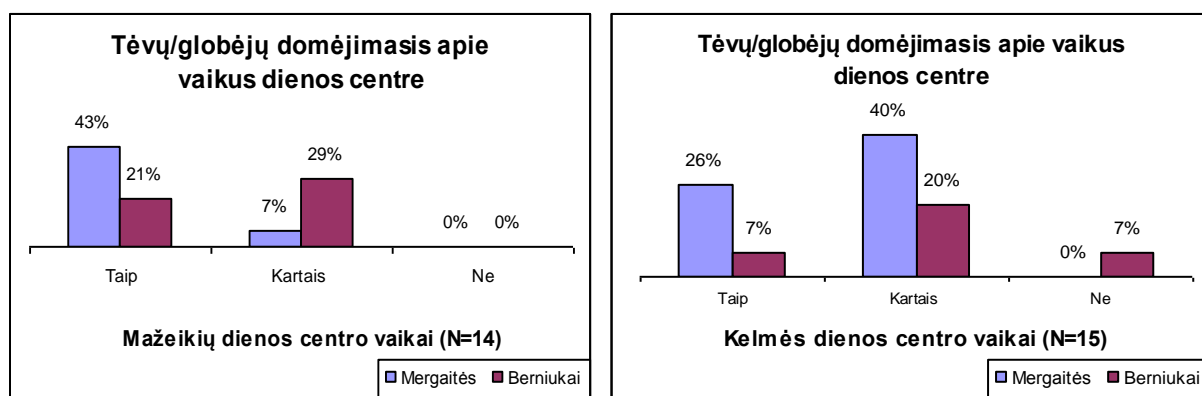
Užimtumo veiklos	Gerai	Viduti- niškai	Silpnai	Tokių veiklų iš viso nėra	Gerai	Viduti- niškai	Silpnai	Tokių veiklų iš viso nėra
kompiuterinio raštingumo lavinimas;	8	1	3	2	4	3	1	7
meniniai, kūrybiniai užsiėmimai;	8	4	1	1	10	3	1	1
raiškiojo skaitymo įgūdžių lavinimo ir tobulinimo užsiėmimai;	7	2	3	2	4	5	3	3
nuolatinė pagalba ruošiant namų darbus;	12	1	1	0	9	5	0	1
mokymas ieškoti informacijos dienos centro bibliotekėlėje;	10	1	3	1	6	5	3	1
dalyvavimas prižiūrint dienos centro aplinką, patalpas;	9	3	2	0	9	5	1	0
savipriežiūros, asmens higienos mokymas;	10	4	0	0	8	7	0	0
poilsis vasaros stovyklose;	8	1	0	5	9	4	0	2
bendravimo įgūdžių su bendraamžiais lavinimas;	12	1	1	0	11	3	1	0
bendravimo įgūdžių su suaugusiais lavinimas;	13	1	0	0	10	4	1	0
išvykos ir ekskursijos į gamtą;	7	4	0	3	9	3	1	2
išvykos ir ekskursijos į muziejus;	6	3	1	4	8	2	4	1
išvykos ir ekskursijos parodas;	6	1	1	6	9	2	3	1
dalyvavimas mokyklų, miesto renginiuose;	7	2	1	4	6	5	4	0
dalyvavimas mokyklų, miesto pilietinėse akcijose;	7	2	1	4	10	4	0	1
komandinio darbo įgūdžių lavinimas;	11	3	0	0	8	5	2	0
supratingumo, pakantumo ir tolerancijos mažesniai, silpnesniai už save vaikui skatinimas;	12	2	0	0	9	5	1	0
atsakomybės jausmo ugdymas;	9	5	0	0	10	4	0	0
organizacinių gebėjimų plėtojimas.	8	5	0	1	7	4	1	3

Sugrupavus visus atsakymus, matyti, kad Vaikų dienos centrai užsiima visomis aprašytomis veiklomis. Vaikai žymėjo, kad geriausiai išplėtota veikla Mažeikių dienos centre yra bendravimo įgūdžių su suaugusiais lavinimas, o Kelmės dienos centre - bendravimo įgūdžių su bendraamžiais lavinimas, tai labai svarbūs gebėjimai siekiant integruoti vaikus į visuomeninę veiklą. Bendravimo su suaugusiais ir bendraamžiais įgūdžiai padės vaikams lengviau socializuotis, tapti pilietiškais.

Pasak Lepskienės V. (1996), „mokyklos uždavinys – sudaryti sąlygas jaunam žmogui suvokti savo tikruosius troškimus bei sugebėjimus ir išmokyti išreikšti juos gyvenime. Žmogus

turi išmokti būti autentiškas ir sąžiningas, jo kalba ir elgesys turi atspindėti jo tikruosius jausmus“.

Galima pastebėti, kad vaikų dienos centruose yra įvairiausių vykdomų veiklų, tuo tarpu ir patys vaikai jomis mielai užsiima. Tačiau ar tuo domėtis turėtų tik vaikai? „Tėvų į(si)traukimas į vaikų ugdymą mokykloje ir pagalbą namuose atliekant mokymosi užduotis teigiamai veikia ne tik vaikų mokymosi pasiekimus, bet ir vaikų ateities perspektyvą, psichinę sveikatą bei socialinius santykius su aplinkiniais. Šis poveikis yra ilgalaikis“ (Valantinas, A., Čiuladienė, G. 2012). Taigi respondentų buvo klausta, ar jų tėvai/globėjai domisi, ką vaikai veikia vaikų dienos centre. Atsakymo rezultatai atsispindi 5 paveiksle.

5 pav. Tėvų/globėjų domėjimasis apie vaikus dienos centre

Iš pateiktų paveikslų matyti, kad daugiausia mergaičių pasikartojančių atsakymų Mažeikių dienos centre buvo „tėvai domisi visada“ (43 proc.), o berniukų (29 proc.) „tik kartais“. Daugiausia pasikartojančių Kelmės dienos centrą lankančių mergaičių (40 proc.) ir berniukų (20 proc.) atsakymų, kad tėvai domisi tik kartais.

Labai svarbu, kad tėvai domėtusi, ką vaikai veikia, ką valgo, kaip mokosi būreliuose, nes tai didina vaiko savivertę, motyvuoja vaiką siekti geresnių rezultatų. Todėl JT Vaiko teisių konvencijos 18 straipsnyje sakoma, kad Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, kad tėvai lavintų savo vaikus, o jei neišeina, tai skatina pasinaudoti, mokyklomis, dienos centrais ar kitomis vystymąsi lavinančiomis organizacijomis:

1. „Valstybės dalyvės deda visas pastangas, kad būtų pripažintas bendros ir vienodos abiejų tėvų atsakomybės už vaiko auklėjimą ir vystymąsi principas. Tėvams arba, atitininkamais atvejais, teisėtiems globėjams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi. Pagrindinis jų rūpestis turi būti vaiko interesai. 2. Siekdamas garantuoti šioje Konvencijoje išdėstytą teisių įgyvendinimą ir norėdamas prie to prisidėti, valstybės dalyvės teikia tėvams ir teisėtiems globėjams paramą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui, ir rūpinasi vaikų įstaigų plėtimu“.

„Tyrimai rodo, kad tėvų įsitraukimas į vaikų mokymąsi turi įtakos ir vaikų ateities perspektyvai, psichinei vaikų sveikatai, besiformuojantiems socialiniams santykiams su aplinkiniais“ (Valantinas, A., Čiuladienė, G. 2012).

Vis dėlto, daugiausiai pasikartojančių atsakymų buvo „kartais“, todėl norėta išsiaiškinti, kuo (kokiomis veiklomis) dažniausiai domisi tėvai.

24 lentelė

Vaikų atsakymai apie tai, kuo dažniausiai domisi tėvai/globėjai (N=29)

Vaikų amžius	Mažeikių dienos centro vaikai (N=14)				Kelmės dienos centro vaikai (N=15)			
	7-8	9-10	11-12	13	9-10	11-12	13-14	15
Ką valgiau dienos centre	14%	29%	14%	7%	13%	7%	20%	0%
Ar patinka lankytis vaikų dienos centre	21%	29%	14%	0%	0%	27%	7%	0%
Kaip sekėsi	21%	29%	29%	0%	7%	27%	7%	13%
Ar sutariu su kitais centrą lankančiais vaikais	21%	36%	7%	7%	13%	33%	20%	7%
Ar vaikų dienos centre paruošiau pamokas	21%	29%	29%	7%	0%	0%	7%	0%
Klausia visai kitų dalykų	0%	14%	0%	0%	7%	7%	7%	0%

Respondentų atsakymai buvo sugrupuoti pagal dienos centrus ir vaikų amžių. Matyti, kad socialinės rizikos vaikų tėvai/globėjai domisi minimaliai, bet visomis veiklomis. Daugiausia Mažeikių (36 proc.) ir Kelmės (33 proc.) dienos centro vaikų tėvams rūpi, ar vaikai sutaria su kitais dienos centrą lankančiais vaikais. Galima teigti, kad yra labai svarbu ne tik tai, ar tėvai įsitraukia į vaikų lavinimą, bet ir tai, kaip jie tai daro. Vaikams malonu, kai grįžus namo, tėvai ar globėjai jų pasiteirauja, ką veikė, ką valgė, su kuo ir kaip žaidė, su kokiomis problemomis jų vaikas susidūrė. Kuo daugiau tėvai rodytų iniciatyvą bendraudami su savo vaikais, tuo labiau vaikai bus motyvuoti siekti tobulumo.

Keletas vaikų atsakyme pažymėjo ir „kita“: Mažeikių dienos centre du vaikai parašė, kad tėvai klausinėja „ką veikia dienos centre“ bei „ar buvo gera mergaitė“, Kelmės dienos centre trys vaikai parašė savo nuomonę - „nieko neklausinėja“, „kokius darbelius daro dienos centre“ bei „kaip sekėsi dainavimo būrelyje“.

Kitu klausimu išsiaiškinta, kokius pakeitimus ar patobulinimus vaikai norėtų padaryti dienos centro veikloje

Pakeitimai arba patobulinimai dienos centro veikloje (N=29)

Teiginiai	Mažeikių dienos centro vaikai (N=14)		Kelmės dienos centro vaikai (N=15)	
	Berniukai	Mergaitės	Berniukai	Mergaitės
Reikėtų daugiau kompiuterių, spartesnio interneto ar daugiau kompiuterinių žaidimų;	43%	36%	13%	7%
Norėtume daugiau ir įvairesnės sportinės veiklos;	29%	21%	13%	20%
Patiktų dažnesnės ekskursijos arba išvykos;	29%	43%	7%	60%
Norėtume daugiau žaislų ir žaidimų;	29%	29%	13%	13%
pageidautume daugiau laiko praleisti žiūrint TV, filmus;	36%	36%	13%	13%
Pakeistume valgiaraštį;	29%	29%	7%	0%
Kita:	7%	29%	7%	0%

Iš patektų atsakymų matyti, kad Mažeikių dienos centro berniukai (43 proc.) labiausiai norėtų „daugiau kompiuterių, spartesnio interneto ar daugiau kompiuterinių žaidimų“, mergaitės (43 proc.) norėtų „dažnesnių ekskursijų arba išvykų“. Kelmės dienos centro berniukai pasirinko keturias vienodai surinktas kategorijas (po 13 proc.), kad labiausiai norėtų „daugiau kompiuterių, spartesnio interneto ar daugiau kompiuterinių žaidimų, daugiau ir įvairesnės sportinės veiklos, daugiau žaislų ir žaidimų bei daugiau laiko praleisti žiūrint TV, filmus“. Mergaičių numonės sutapo, abiejų dienos centrų mergaitės norėtų „dažnesnių ekskursijų arba išvykų“.

Buvo ir tokių, kurie parašė savo nuomonę: „kas surinktų 3 minusus, mestų lauk“, „norėčiau, kad leistų atsivesti dar draugų iš kiemo“, „daugiau kalbėtis su mokytojais“, „norėčiau, kad vaikai būtų geresni“, „norėčiau dainavimo mokytojos“ bei „daugiau bendravimo“.

V. Lepeškienė (1996) teigia, „mokytojo uždavinys - užtikrinti, kad vaikas per pamokas jaustųsi saugus, jaustų savo vertę, kad būtų užkirstas kelias baimei ir nerimui, trukdantiems vaikui būti atviram naujam patyrimui“. Todėl labai svarbu yra išklausti paties vaiko pageidavimus, nes kartais jų prašymai būna lengvai įgyvendinami, be to tai padeda lengviau pažinti vaiko asmenybę.

Kitu dienos centrų lankytojams pateiktu klausimu išsiaiškinta, kokias savybes turi vaikų dienos centre dirbančios auklėtojos, nes nuo to, kaip vaikai sutaria su jomis, labai priklauso sėkmingas jų bendravimas ir bendradarbiavimas.

Dienos centrų lankytojų nuomonė apie dienos centre dirbančių socialinių darbuotojų savybes (N=29)

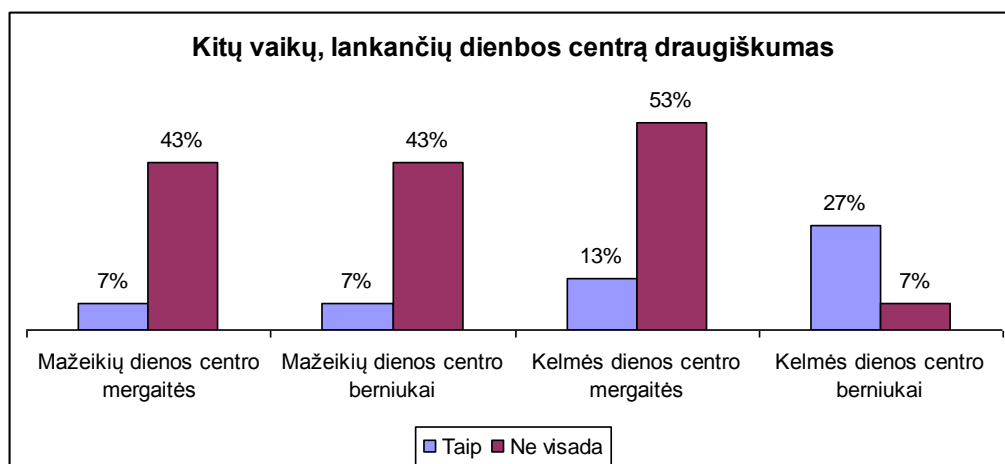
Teiginiai	Mažeikių dienos centro	Mažeikių dienos centro berniukai	Kelmės dienos centro mergaitės	Kelmės dienos centro berniukai
-----------	------------------------	----------------------------------	--------------------------------	--------------------------------

	mergaitės			
Patariantis;	36%	50%	53%	27%
Paguodžiantis;	29%	43%	60%	13%
Švelnus;	21%	29%	53%	20%
Linksmas;	36%	50%	67%	27%
Išklausantis;	29%	43%	67%	20%
Supratingas;	36%	43%	53%	20%
Jautrus;	14%	21%	27%	33%
Linkusęs padėti;	29%	43%	60%	27%
Mėgstantis drausmę;	36%	29%	33%	7%
Piktas;	14%	7%	0%	0%
Grubus;	7%	0%	0%	0%
Nuobodus;	14%	0%	0%	0%
Giežtas;	0%	0%	7%	7%
Šaukiantis;	0%	0%	0%	0%
Nesidomiantis manimi;	0%	0%	0%	0%
Kita	0%	14%	7%	0%

Siekiant išsiaiškinti dienos centrus lankančių vaikų ir auklėtojų tarpusavio santykius, respondentams buvo pateiktas sąrašas būdo savybių ir paklausta, kokiomis savybėmis pasižymi su jais dirbančios socialinės darbuotojos. Iš respondentų atsakymų, kurie suskirstyti atskirai pagal mergaičių ir berniukų numonę, matyti, kad šios išvardintos savybės išsidėstė tokia prioritetine tvarka (žr. 25 lentelę). Mažeikių dienos centro mergaitėms patinka tai, kad su jomis dirbančios darbuotojos pataria (36 proc.), yra linksmos (36 proc.), supratingos (36 proc.) bei mėgstančios drausmę (36 proc.). Berniukams patinka, kad darbuotojos pataria (50 proc.) ir yra linksmos (50 proc.). Kelmės dienos centro mergaitėms patinka tai, kad su jomis dirbančios darbuotojos yra linksmos (67 proc.), išklausančios (67 proc.), o berniukams, kad yra jautrios (33 proc.). Buvo ir tokių vaikų, kurie savarankiškai parašė dienos centrų darbuotojų savybes. Mažeikių dienos centro berniukai išskyrė: „geraširdė“, „draugiška“. Kelmės dienos centro mergaitės nurodė: „labai miela“, „gera“, „nuostabi“, „pati geriausia“.

JT vaiko teisių deklaracijos 6 principas teigia, „kad vaikas galėtų visapusiškai ir harmoningai vystytis, jam reikia meilės ir supratimo. Jis turi, jei tai įmanoma, augti jausdamas tėvų globą ir atsakomybę ir niekuomet nestokodamas meilės ir dorovinės bei materialinės paramos“. JT Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnyje teigiama, kad „Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, kad drausmė mokyklose būtų palaikoma metodais, atspindinčiais pagarbą vaiko orumui atitinkamai pagal šios Konvencijos reikalavimus“.

Anketoje buvo domėtasi, ar kiti vaikai, lankantys dienos centrą, yra draugiški?

6 pav. Kitų vaikų, lankančių dienbos centrą draugiškumas

Iš respondentų atsakymų galima daryti išvadas, kad vaikų dienos centrus lankantys mokiniai vieni kitiems yra nevisada draugiški, tačiau iš anksčiau pateiktų informantų ir respondentų atsakymų galima suprasti, kad draugiška ir saugi aplinka yra vienas iš prioritetų aptariamuose dienos centruose, nes tik draugiškoje aplinkoje vaikas jaučiasi gerai ir saugiai.

Vaikų atsakymai į klausimą „Ar jaučiatės saugus vaikų dienos centre?“ sugrupuoti pagal atsakymus „taip“ ir „ne“, nurodant vaiko lytį ir amžių (žr. 27 lentelę).

27 lentelė

Vaikų saugumo pojūtis dienos centre (N=29)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai, įrodantys subkategoriją
Vaikų saugumo pojūtis dienos centre	Taip	<p>Mažeikių dienos centro vaikai</p> <p>„Niekas nebara“ (Berniukas, 11 metų); „Auklėtojos prižiūri vaikus ir drausmę; tvarką“ (Berniukas, 9 metų; Berniukas, 10 metų; Berniukas, 12 metų; Berniukas, 12 metų; Mergaitė, 9 metų; Mergaitė, 10 metų; Mergaitė, 7 metų); „Niekas nemuša“ (Berniukas, 11 metų); „Viskas patinka“ (Berniukas, 8 metų); „Nes vaikų dienos centras yra draugiškas“ (Mergaitė, 10 metų); „Pas mus yra rakinamos durys ir auklėtoja moka mus visus apginti, apsaugoti“ (Mergaitė, 13 metų).</p>
		<p>Kelmės dienos centro vaikai</p> <p>Auklėtojos prižiūri vaikus ir drausmę; tvarką (Mergaitė, 10 metų); „Rūpinasi geros auklėtojos“ (Mergaitė, 14 metų; Mergaitė, 12 metų; Berniukas, 9 metų); „Mus saugo“ (Berniukas, 14 metų; Mergaitė, 13 metų; Berniukas, 15 metų); „Jei kas atsitinka mokytoja padeda“ (Mergaitė, 11 metų); „Čia yra daug mielų žmogučių“ (Mergaitė, 15 metų); „Mokytoja rūpinasi mumis ir mūsų saugumu“ (Mergaitė, 10 metų); „Visi draugiški ir geranoriški, padeda vieni kitiems“ (Mergaitė, 12 metų; Mergaitė, 12 metų); „Man niekas nieko nedaro“ (Mergaitė, 12 metų);</p>

		„Čia jaučiuosi kaip namuose“ (Berniukas, 13 metų); „Nežinau“ (Berniukas, 12 metų).
	Ne	Mažeikių dienos centro vaikai „Labai kabinėjasi berniukai“ (Mergaitė, 11 metų); „Yra blogų vaikų“ (Mergaitė, 7 metų).

Iš pateiktų lentelėje teiginių matyti, kad dauguma vaikų dienos centre jaučiasi saugiai. Vaikai išsakydami savo mintis teigia, kad mokytojai rūpinasi, saugo, visi draugiški, prižiūri drausmę, niekas nesimuša. Galima pabrėžti, jog JT Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnis įpareigoja:

1. „Imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia - vaiko interesai.

2. Valstybės dalyvės įsipareigoja teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgdamas į jo tėvų, globėjų ar kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui imasi atitinkamų teisinių ir administracinių priemonių“ (Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, 1989).

Tik dvi Mažeikių dienos centro jaunesnio amžiaus mergaitės išsako nusiskundimus, kad „kabinėjasi berniukai“ ir apamai „yra blogų vaikų“.

Kitu respondentams skirtu klausimu buvo išsiaiškinta, ar vaikų dienos centro lankymas juos pačius kaip nors pakeitė.

28 lentelė

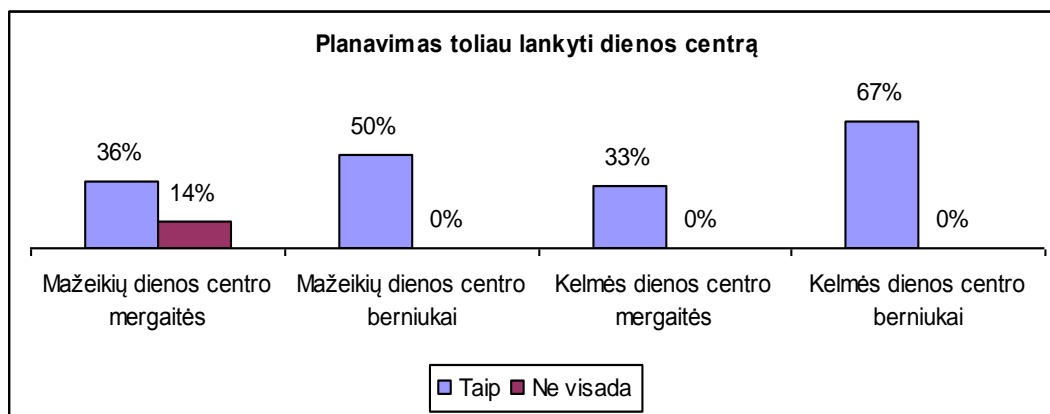
Vaikų pasikeitimai lankant dienos centrą (N=29)

Pasikeitimai lankant dienos centrą	Mažeikių dienos centro vaikai (N=14)		Kelmės dienos centro vaikai (N=15)		
	Lytis	Mergaitės	Berniukai	Mergaitės	Berniukai
Taip, tapau draugiškesnis;		14%	36%	33%	40%
Taip, ėmiau labiau pasitikėti savimi;		21%	21%	33%	13%
Taip, tapo lengviau susirasti draugų;		36%	21%	40%	20%
Taip, pradėjau geriau sutarti su šeimos nariais;		7%	29%	20%	13%
Taip, turiu galimybę tobulinti savo mėgstamą veiklą;		0%	21%	53%	33%
Ne, nepastebėjau jokių pokyčių.		7%	7%	0%	0%

Kaip matyti iš sugrupuotų atsakymų, visi Kelmės dienos centro apklaustieji įvardijo teigiamus savo asmenybės pokyčius, o Mažeikių dienos centre tik du vaikai nejaučia jokių pokyčių, kiti likę pastebi savo elgesio ar charakterio pasikeitimus pradėjus lankyti dienos centrą. Respondentai teigė, kad tapo „draugiškesni, ėmė labiau pasitikėti savimi, turi galimybę tobulinti

savo mėgstamą veiklą“. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo, 48 str., teigia, kad „vaikas turi lavinti atsakomybės jausmą dėl savęs paties, kitų vaikų, suaugusiųjų ir visos visuomenės. Vieno asmens teisė reiškia kito asmens pareigą“.

Išnagrinėjus respondentų pasisakymus apie dienos centrų veiklą, jos užimtumą, išplėtotas veiklas, pačių vaikų pasikeitimus, kitų vaikų požiūrį bei vaikų saugumo jausmą dienos centruose, buvo išsiaiškinta, ar vaikai planuoja ir toliau lankyti minimus dienos centrus.

7 pav. **Dienos centro lankytojų planai ateičiai (N=29)**

JT Vaiko teisių deklaracijos 2 principu teigiama, kad „įstatymu ir kitokiomis priemonėmis vaikui turi būti garantuota ypatinga apsauga ir suteikiamos galimybės ir sąlygos sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protiškai, doroviškai, dvasiškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Šiuo tikslu leidžiant įstatymus, svarbiausias motyvas turi būti vaiko interesų užtikrinimas“. Dienos centrai dalinai užtikrina vaikų iš socialinės rizikos šeimų interesų tenkinimą, jų asmenybių lavinimą, tobulinimą, ugdymą bei kitas reikiamas sritis. Apklaustieji vaikai yra tuo patenkinti, todėl ir toliau planuoja lankyti dienos centrą. Tik du Mažeikių dienos centro lankytojai teigia, kad ne visada žada lankytis minimoje įstaigoje.

Apibendrinimas. Vaikų dienos centruose socialinės rizikos šeimų vaikai jaučiasi puikiai, vyrauja vaikams tinkama saugi atmosfera, čia jie susiranda draugų, yra atsižvelgiama į vaikų poreikius ir interesus. Vaikai taip pat patenkinti socialinių darbuotojų vykdomomis veiklomis, ten rengiamomis programomis bei tarpusavio santykiais. Daugelio vaikų teigimu, jie norėtų daugiau kompiuterių, greitesnio interneto, kad būtų daugiau leidžiama žaisti kompiuteriniais žaidimais, norėtų dažnesnių ekskursijų ar išvykų. Galima išskirti šias pagrindines veiklos sritis dienos centre: vaikų kasdieninis maitinimas, jų užimtumas atėjus iš mokyklos, lavinimas bei ugdymas, socialinių įgūdžių bei higienos formavimas. Centruose jie jaučiasi saugūs, todėl pastebimi ir pačių vaikų elgesio pasikeitimai. Dienos centrai vaikams reikalingi, nes patenkina visus asmenybės tobulėjimo poreikius. Todėl matosi ryški vaikų motyvacija ir toliau lankyti dienos centrus.

IŠVADOS

1. Išanalizavus lietuvių ir užsienio autorių pateikiamą socialinės rizikos šeimos sampratos apibrėžimą, galima teigti, kad tai šeimos, kuriose narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikęs, šeimos narių gyvenimo būdas dažnai prasilenkia su visuomenės požiūriu į šeimos vertybes, tokios šeimos beveik nedalyvauja visuomeninėje veikloje.

2. Išnagrinėjus eilės autorių tyrimų duomenis bei mokslinę literatūrą darbo tema, teigtina, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždara ratą, nes vaikas elgesio manieras perima iš jam artimiausios aplinkos, o artimiausia jo aplinka – jo paties šeima. Socialinės rizikos šeimose blogo vaikų ugdymo(si) pagrindinės priežastys yra socialinė atskirtis, alkoholizmas, skurdas, augančių socialinės rizikos šeimose negatyvi patirtis, nusikalstamumas, tėvų netinkami pavyzdžiai, nepakankamas dėmesys, emocinė ar fizinė prievarta bei kt. Šios priežastys yra glaudžiai susijusios ir dažnai išplaukia viena iš kitos. Todėl šie reiškiniai laikytini svarbiomis socialinės rizikos šeimų atsiradimo ir formavimosi priežastimis Lietuvoje.

3. Išanalizavus socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius, pastebėta, kad socialiniai darbuotojai dirba atsižvelgdami į kiekvieno vaiko poreikius: komandose ar individualiai. Tenkina socialinės rizikos šeimų vaikams būtinus pažinimo ir laisvalaikio poreikius, tuo pačiu padeda jiems integruotis, tapti iniciatyviems, veikliems, skatina saviraišką, ugdo socialinius ir higienos įgūdžius.

4. Viena iš nevyriausybinų organizacijų, teikiančių pagalbą socialinės rizikos šeimai ir jose augantiems vaikams – vaikų dienos centrai, kurių vienas iš pagrindinių veiklos tikslų yra teikti dieninę vaikų priežiūrą, organizuoti popamokinę veiklą, vykdyti įvairias prevencijos programas taip, kad būtų kiek įmanoma patenkinti pagrindiniai vaiko asmenybės poreikiai, kurių nesugeba patenkinti vaiko tėvai.

5. Analizuojant socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumą dienos centro veikloje buvo pasiremta interviu (darbuotojams) ir anketinės apklausos (dienos centro lankytojams) metu gautais rezultatais. Apibendrinus visą tyrimo metu surinktą informaciją, galima išskirti šias pagrindines išvadas, kurios geriausiai atspindi dabartinę socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo vaikų dienos centro veikloje situaciją:

- Dienos centrai informantų teigimu, vieniems yra savęs realizavimo vieta, kitiems vaikų užimtumo vieta, kur vaikai tobulėja, susiranda draugų, išmoksta dirbti komandose, valdyti save bei yra ugdomi tapti socialiai atsakingais asmenimis;
- Vaikų dienos centrai vadovaujasi visais reikiama is įstatymais, nutarimais, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos Vaikų teisių apsaugos pagrindų

įstatymu, Nacionalinės vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa (2004) ir kitais reikiama dokumentais ginančiais vaikų interesus, informuojančiais apie teikiamą pagalbą, paramą, mokymą, lavinimą bei ugdymą;

- Vaikai vaikų dienos centruose praleidžia likusią dienos dalį po mokyklos. Ten su jais pagarbiai elgiasi socialiniai darbuotojai, kurie padeda paruošti pamokas, žaidžia su vaikais, užsiima norima ir mėgstama veikla, sportuoja, lanko būrelius, atlieka įdomius testus, jiems suteikiamas nemokamas maitinimas. Dienos centrai užtikrina vaiko interesus, lavina, tobulina įvairias jų asmenybės sritis. Į dienos centrų veiklą stengiamasi įtraukti ir tėvus;
- Darbuotojo savybės, dirbant su vaikais dienos centre, pasireiškia tolerantiškumu, sąžiningumu, atsakingumu, pagarbos jausmo vaikui rodymu bei pašaukimu šiam darbui;
- Didžiausios problemos dirbant su socialinės rizikos šeimomis, darbuotojų manymu, yra: socialinių įgūdžių trūkumas, priklausomybė nuo psichotropinių medžiagų vartojimo, tėvų atsakomybės / motyvacijos stoka, vaikų priešiškas;
- Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumas dienos centro veikloje didele dalimi priklauso nuo informacijos sklaidos bei socialinių partnerių, o ji yra plati: nuo vietinės spaudos, televizijos, internetinių svetainių iki pavienių asmenų, bendradarbiavimo su vyriausybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, pelno siekiančiomis įmonėmis;
- Pagrindinės dienos centruose vykdomos programos yra: kompleksinė socialinė parama visai šeimai, programos skirtos tėvams ir programos skirtos vaikams. Pagrindinė vaikų užimtumo veikla Vaikų dienos centre yra organizuojama visiems lankantiems vaikams ir jų tėvams, komandose bei individualiai;
- Pastebimi vaikų elgesio bei charakterio pokyčiai, lankantieji dienos centrą vaikai tapo laimingesni, atviresni, lengviau bendraujantys. Vaikai dienos centrais ir juose organizuojama veikla yra patenkinti, ten jiems yra užtikrinamos visos poreikių tenkinimo galimybės, todėl dauguma dienos centrų lankančiųjų planuoja ir toliau lankyti minėtąsias įstaigas.

Išanalizavus surinktą mokslinę literatūrą, atlikus kokybinį vertinimą tiriant Mažeikių ir Kelmės vaikų dienos centro socialinių darbuotojų bei pedagogų interviu bei sugrupavus kokybinio tyrimo duomenis ir vaikų anketinės apklausos rezultatus, galima teigti, kad darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

Labai svarbu atrasti būdų, kaip vaikams, gyvenantiems socialinės rizikos šeimose, sukurti saugią, tinkamą aplinką ir gerovę, kaip ugdyti jų asmenybes ir diegti tinkamas vertybes, to galima pasiekti tik kuo labiau mažinant socialinės rizikos šeimų skaičių.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais galima teikti tokias rekomendacijas:

- Pirmiausia siūlytina kuo daugiau įsteigti Vaikų dienos centrų ne tik didesniuose miestuose, bet ir mažesniuose miesteliuose, nes socialinės rizikos šeimų yra visur;
- Reikėtų didesnio supratimo ir palaikymo iš visuomenės. Negalima vadovautis tokiu požiūriu, jei tėvai yra įtraukti į socialinės rizikos šeimų kategoriją, tai jų vaikai neverti siekti visuomeniškesnio gyvenimo. Pakitęs visuomenės požiūris į socialinės rizikos šeimų vaikus, leistų jiems jaustis pilnaverčiais, ugdytų jų savarankiškumą, motyvuotų siekti asmenybės tobulėjimo;
- Būtina gerinti bendradarbiavimą, pasidalijant informacija apie Vaikų dienos centrus, ieškoti partnerių užsienio šalyse, daugiau rėmėjų ir valstybės finansavimo;
- Siekiant mažinti socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų socialinę atskirtį, būtina sistemingai dirbti socialinį darbą, ugdyti jų socialinius, kultūrinius bei bendruosius įgūdžius, taikant aktyvias bei lanksčias formas;
- Reikėtų dar platesnio veiklos spektro. Respondentai norėtų daugiau žaislų ir žaidimų, daugiau kompiuterių, spartesnio interneto, daugiau ir įvairesnės sportinės veiklos, patiktų dažnesnės ekskursijos arba išvykos, vaikai pageidautų daugiau bendrauti ir kalbėtis su mokytojais;
- Reikėtų, kad ne tik Vaikų dienos centrai, vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos, bet ir eiliniai piliečiai vadovautųsi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, kitais įstatymais ar nutarimais, padedančiais ugdyti visuomenišką asmenybę;
- Svarbu diegti vienodus ir detalius reikalavimus Vaikų dienos centrams, sukurti tinkamus dienos centrų vertinimo kriterijus. Tai leistų aiškiau ir apibrėžčiau įvertinti dienos centrų veiklą, nustatyti dienos centrų prioritetus, plėtoti dienos centrų veikloje humanistines idėjas, kurios padeda ugdyti socialiai atsakingą, savarankišką ir kūrybingą žmogų.

Tik veiksmingai ir efektyviai organizuojant vaikų dienos centrų veiklą, atsižvelgiant į pačių vaikų norus ir poreikius, vykdant vaikams ne tik reikiamas, bet ir jų pageidaujamas programas,

užsiėmimus, skatinant didesnę finansavimą bus matomi teigiami vaikų elgesio bei charakterio pokyčiai.

LITERATŪRA

1. Ambrukaitis, J. Ališauskas, A. ir kt., (2003). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai.
2. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda.
3. Budvytienė G. (2003). Stiprins socialinį darbą su šeima. *Kauno diena*. Nr. 48, p. 16.
4. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
5. Burton J. (ed.). (1990). *Conflict: Human Needs Theory* (vol. 2 of the Conflict Series). Macmillan.
6. Bradshaw J. (2007). *Tackling child poverty and promoting the social inclusion of children a study of National Policies*. United Kingdom. [žiūrėta 2013-05-22]. Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/experts_reports/uk_1_2007_en.pdf
7. Brazienė R., Guščinskienė J. (2004). Socialinės atskirties modeliai Lietuvoje. *Filosofija/Sociologija*. Nr. 4, p. 50-56.
8. Česnuitytė V. (2007). *Kas padės socialinės rizikos vaikams?* Straipsnis parengtas pagal projektą „Lietuva be atskirties ir skurdo“ („LabAS“), kurį finansiškai remia Europos Komisijos programa kovai su socialine atskirtimi [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vcesnuityte-kas-pades-socialines-rizikos-vaikams.d?id=14992226>
9. Corliss B. A., Lawrence E. C., Nelson M. A. (2008). *Families of children with serious emotional disturbances: parent perceptions of family resources and stressors*. In: child and adolescent social work journal, Vol. 25, N. 4. [žiūrėta 2013-05-06]. Prieiga per internetą: <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10560-008-0126-0>
10. Dahrendorf R. (1996). *Modernusis socialinis konfliktas*. Vilnius: Pradai.
11. Dirsienė N., Reikertienė V. (2008). *Smurtinio elgesio keitimo metodika. Praktinis vadovas socialiniams darbuotojams*. Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras.
12. Dromantienė L., Šalaševičiūtė R. (2006). Vaiko teisių apsauga lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. *Socialinis darbas, Mokslo darbai*. Nr. 5(1), p. 79-88.
13. Duffy K. (1995). *Social exclusion and human dignity in europe: background report for the proposed initiative by the council of Europe*. Strasbourg: De Mantfort University United Kingdom.

14. Gribačiauskas, E. (2003). *Pedagogų autoritarinių nuostatų turinys ir raiškos ypatumai: daktaro disertacija*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
15. Gasparavičiūtė D. D. (2001). Metodinė medžiaga socialiniams darbuotojams su seksualinę prievartą patyrusiu vaiku. Iš: *Bendroji bazinio mokymo bei specializuotos tobulinimosi programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą*. ISBN 9955-9352-5-1. Vilnius: UAB Efrata, p. 76–102.
16. Gelbėkit vaikus/Save the Children Lithuania. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: <http://gelbvaik.lt/ka-mes-darome/socialine-atskirtis-ir-institualizacija/>
17. Gelbėkit vaikus/Save the Children Lithuania. Metinė veiklos ataskaita 2011. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: <http://gelbvaik.lt/wp-content/uploads/2012/07/Metinė-ataskaita-2011.pdf>
18. Girdzijauskienė S. (2006). *Kokybinis interviu*. Metodiniai nurodymai. VU specialiosios psichologijos laboratorija.
19. Grigaitienė R. (2004). *Kritinio mąstymo ugdymas: kodėl ir kaip?*. Kaunas: Technologija.
20. Griškutė V., Masiliauskienė E. (2010). Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas. *Mokytojų ugdymas*. ISSN 1822–119X. Nr. 14 (1), p. 138-155
21. Griškutė V., Masiliauskienė E. (2010). Vaikų dienos centrų pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiška ir jos plėtrą sąlygojantys veiksniai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, ISSN 1648-8776. 4(29), p. 95-102.
22. Gudžinskienė V. (2008). Mokymo ir mokymosi sampratų analizė. ISSN 1392-0340. *Pedagogika*. Nr. 90, p. 49-56.
23. Guščinskienė J., Kondrotaitė G. (2006). Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*. Nr. 5(2), p. 15-23.
24. Gvaldaitė L., Švedaitė B. (2005). *Socialinio darbo metodai*. Vilnius: SDRC.
25. Ignatavičienė S., Žukauskienė R. (1999). *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius: Leidybos centras, ISBN 9986-03-411-6.
26. Indrašienė, V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos: mokomoji knyga*. ISBN 9955-516-48-8. Vilnius: Baltijos kopija.
27. Indrašienė, V., Šlapelienė, E. (2007). Vaikų požiūris į jų lankomus vaikų dienos centrus. Socialinė pedagoginė pagalba. *Socialinis ugdymas*. Nr. 3 (14). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
28. Jakavičius V. (1998). *Žmogaus ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

29. Janulaitienė, N. (2003). *Karinės pedagogikos įvadas. Pedagogikos teorijos ir istorijos pagrindai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija.
30. *Jungtinių tautų vaiko teisių deklaracija*, (1959). Paskelbta Generalinės Asamblėjos. [Žiūrėta 2013-12-11]. Prieiga per internetą: http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/vaiko%20teisiu%20deklarac.htm
31. Johnson L.C. (2001). *Socialinio darbo praktika*. Bendrasis požiūris. Vilnius: Vilniaus universitetas. Specialiosios psichologijos laboratorija.
32. Johnson L. C. (2003). *Socialinio darbo praktika*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Specialiosios psichologijos laboratorija.
33. Kabašinskaitė, D. (1999). *Daugiaprobleminės šeimos ar šeimos, kurioms reikia paslaugų. Tradicijos ir pokyčiai: filosofinė ir sociologinė perspektyva*. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas: Aidai.
34. Kardelis. K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas.
35. Kasnauskienė J., Račkauskienė S. (2008). Smurto priežastys prieš moteris socialinės rizikos šeimose, smurto teorijų kontekste. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*. ISSN 1822–3648, Nr. 4.
36. Kavaliauskienė, V. (2008). *Socialinio darbuotojo asmenybės savybės – santykio su profesija išraiška*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas. ISSN 1392-7450, Nr. 26 (54).
37. Kondrotaitė G. (2006). Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. *Filosofija/Sociologija. Lietuvos mokslų akademija*. Nr. 4, p. 55-60.
38. Kondrotaitė, G., Butvilas, T. (2007). Socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų socializacija: patirtos netekties poveikio jų elgesiui analizė. *Socialinis darbas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Nr. (6)1, p. 96-103.
39. Kubilienė N. (2004). Vaiko socialinės adaptacijos problemos augant nuo alkoholio priklausomoje šeimoje. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*. ISSN 16-48-47-89. Nr. 3 (2), p. 51-62.
40. Kvedaravičiūtė I. (2007). Nevyriausybinų organizacijų vaidmuo sprendžiant socialines „gatvės vaikų“ problemas. ISSN 1393-0340. *Pedagogika*. Nr. 88. p. 131-137.
41. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“. ISBN 9955-568-04-6.
42. Laikraštis „Kelmiškiams“. Nr. 8(91), 2010 m. vasario 26 d. [Žiūrėta 2013-11-09]. Prieiga per internetą: http://www.kelmessamarietciai.lt/articles.php?article_id=5.

43. Laisvoji enciklopedija. Vikipedija. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. [Žiūrėta 2013-11-19]. Prieiga per internetą: http://lt.wikipedia.org/wiki/Vaiko_teisi%C5%B3_konvencija
44. Lazutka R. (2004). *Vaikų globos kaštai Lietuvoje*. Vilnius: Socialinių ir ekonominių tyrimų institutas.
45. Leliūgienė M. *Programa „Šeima“*. *Prevencinis darbas su šeima, kompleksinė pagalba šeimai, esančiai krizinėje situacijoje ir šeimos motyvacija rezoliucijai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-04-39]. Prieiga per internetą: <http://www.rafaelis.lt/download.php?file=docs/document34.doc>
46. Leliūgienė M. (2002). *Dailės terapijos taikymo galimybės*. VŠĮ Rafaelis.
47. Leliūgienė M. (2005). *Kompleksinis darbas su šeima*. Socialinis ugdymas IX. Socialinė pedagogika: teorija ir praktika. ISBN 1392-9569. Vilnius: Baltijos kopija.
48. Leliūgienė I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
49. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
50. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
51. Lepeškieienė V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, Margi raštai
52. *Lietuvos Respublikos Konstitucija* (1992). Valstybės žinios, Nr. 33-1014 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-05-09]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.html>
53. Lietuvos Respublikos Seimas. (1989). *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*. Nr. 60-1501, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-09]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19848&p_query=&p_tr2=
54. Lietuvos Respublikos Seimas. (1996). *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*. Nr. I-1234, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-09]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26397
55. Lietuvos Respublikos Seimas. (2007). *Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas*, Nr. X-1238, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-09]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301806&p_query=&p_tr2=
56. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2003). *Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos* Nr. A1-207 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-05-09]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=225359&p_query=&p_tr2=

57. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoja* (2009) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-11-18]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/index.php?228561804>
58. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006). Valstybės žinios, Nr. X-493 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-05-15]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270342&p_query=&tr2=
59. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrės įsakymas (2000). Dėl socialinių paslaugų katalogo 2000 m. patvirtinimo. Nr. 70, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-09]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=106275&Condition2=>
60. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. (2002). *Nacionalinės nevyriausybinų organizacijų vaikų dienos centrų 2002 – 2004 metų programa* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-05-09]. Prieiga per internetą: http://www.socmin.lt/get_file.php?file=RTpcXEluZXRwdWJcXFNtYXJ0d2ViL3NvYy9tL2l1fZmlsZXMvd2ZpbGVzL2ZpbGU0OTAuaHRtO3ZhaWsgZGllbiBjZW50ci5odG07Ow==
61. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. (2004). *Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa* (2004), [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-05-09]. Prieiga per internetą: http://www.nplc.lt/sena/pr13/program_dok/17.doc
62. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. (2006). *Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2007-2009 metų programa*, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-09]. Prieiga per internetą: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=4AEFF781-C78D-48AC-86B6-23F3DDC139EA>
63. Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. (2007). Nr. X-1238, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301806&p_query=minimalios%20ir%20vidutin%EBs&p_tr2=2
64. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pažyma, (2012). *Dėl socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo socialinės rizikos šeimoms problemų bei įtakos vaiko teisių apsaugos užtikrinimui* Nr. (6.3.-2011-25)-PR-192. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/QMNVGEHW.PDF>
65. Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Socialinės rizikos šeimos metų pabaigoje*. Požymiai: administracinė teritorija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/rodikliai21>

66. Liobikienė T. N., Šinkūnienė J. R. (2010). *Socialinio darbo su neįgaliaisiais žmonėmis ypatumai*. Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
67. Mayes D. G., Berghman J. and Salais R. (2001). *Social Exclusion and European Policy*. Cheltenham: Edward Elgar.
68. Mccubbin H., Mccubbin M., Thompson A., Han Sae-Young. (1999). *Contextualizing Family Risk Factors for Alcoholism and Alcohol Abuse*. Journal of Studies on Alcohol and Drugs. Iss. 13: Suppl.13.
69. Micklewright J. (2002). *Social exclusion and children: a European view for a US debate*. [Žiūrėta 2013-05-22]. Prieiga per internetą: http://www.socstats.soton.ac.uk/staff/micklewright/Micklewright_iwp90.pdf
70. Misiūnas A. (2009). Skurdo ir socialinės atskirties problema. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*. ISSN 1392–351X. Nr. 2 [žiūrėta 2013-05-22]. Prieiga per internetą: <http://algmisiunas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2009/03/socialine-at skirtis.doc>
71. Navaitis G. (2002). *Psichologinis šeimos konsultavimas. Teorijos ir metodai*. Vilnius: Tyto alba.
72. Petronienė O. (2009). Kultūrinės edukacijos raiška sprendžiant socialines problemas. *Socialinis ugdymas*. Nr. 10(21). p. 31–43.
73. Petruškevičienė, A., (2012). Kauno pedagogų kvalifikacijos centras. (2012). *Konferencija „Mokytojų ir tėvų bendradarbiavimo kultūra: vieningai vardan vaiko“*. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: <http://www.kpkc.lt/veikla/konferencijos/183-konferencija-mokytoj-ir-tv-bendradarbiavimo-kultra-vieningai-var dan-vaiko.html>
74. Pėžaitė R., Brazienė R. (2002). *Deviacinių reiškinių Lietuvos kaime teoriniai aspektai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-05-09]. Prieiga per internetą: http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2004/Pletra/Pezaite_Raimonda.htm
75. Privonienė, Abeciūnaitė (2010). Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimas dirbant su vaikais iš rizikos šeimų vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas*. 2010 m. Nr. 9(2), p. 40-47
76. Račkauskienė S., Kasnauskienė J. (2007). Socialinio darbuotojo veikla tobulinant tėvystės įgūdžius socialinės rizikos šeimose. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 4(15).
77. Rajackas, V. (1999). *Pedagogika – ugdymo mokslas ir menas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. ISBN 9986-869-50-1.
78. Rajackas, V. (2002). *Mokymas – ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje pagrindas*. Vilnius: Pedagogika. ISSN 1392-0340.

79. Rekertienė E. (2001). *Sukurkime Europą vaikams: lai vaiko teisės tampa realybe*. Vilnius: Vaiko teisių informacijoscentras.
80. Repetti R. L., Taylor S. E., Seeman T. E. (2002). *Risky families: family social environments and the mental and physical health of offspring*. In: Psychological Bulletin. Vol. 128, No. 2, [žiūrėta 2013-05-22]. Prieiga per internetą: <http://repettilab.psych.ucla.edu/repetti%20taylor%20seeman%202002.pdf>
81. Ruika D. (2003). *Dienos užimtumo ir prevencijos centras: metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Spindulys.
82. Saveikaitė J. (2009). Vaikų dienos centrų ir tėvų bendradarbiavimo ypatumų apžvalga, teikiant socioedukacines paslaugas vaikams. Socialinės komunikacijos institutas. [Žiūrėta 2013-06-01]. Prieiga per internetą: <http://projects.5ci.lt/SocPedagogika/NAUJIENOS/Vaiku-dienos-centu-ir-tevu-bendradarbiavimo-ypatumu-apzvalga-teikiant-socioedukacines-paslaugas-vaik.im?id=5428&f=c>
83. Schoen R., Landale N. S., Daniels K. (2007). *Family transitions in young adulthood*. Demography, Vol. 44, N. 4.
84. Sipovič I. (2007). Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas. ISSN 1648-2603. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 22. p, 85-95.
85. Socialinio darbo pradžiamokslis (2004). *Utenos kolegijos projektas*. Neįgaliųjų tęstinis mokymas ir integravimas į darbo rinką.
86. *Socialinės apsaugos terminų žodynas* (1999). Vilnius: Sveikatos ekonomikos centras.
87. Statkevičiūtė S. E. (2003). *Vaikų dienos centras bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Kriziniai ugdymo etapai ir vaiko ekologija.
88. Stančienė, D.M., Žilionis, J. (2006) B.Bitinas ir L.Jovaiša: filosofinės ugdymo paradigmos. *Pedagogika* Nr.83. ISSN 1392-0340.
89. Sutton C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Specialiosios psichologijos laboratorija, ISBN 9986-9357-0-9.
90. Taljūnaitė M. (2004). Pilietybė ir socialinė atskirtis šiuolaikinėje Europoje. *Filosofija/Sociologija*. Nr. 4, p. 46-49.
91. Targamadžė V., Vaitkevičius V. (2009). Panevėžio, Šiaulių ir Klaipėdos vaikų dienos centrų kaip vaikų socialinės atskirties mažinimo agentų veiklos problemų ir galimybių tyrimas. *Socialinis ugdymas*. Nr. 10(21), p. 18-30
92. Tarasova M. (2010). Kultūrinių renginių organizavimo rizikos grupės vaikams ir jaunimui ypatumai. *Kultūros aktualijos*. Nr. 8(78).
93. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Aušra.

94. Ulčinskaitė D. (2000). *Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990/1998: kolektyvinė monografija*. Vilnius: Garnelis.
95. Vaitkevičienė A., Jozėnaitė V. (2008). Rizikos grupės vaikų socialinės raidos ypatybės ugdymosi kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 2(18), p. 234 -239.
96. Valantinas, A., Čiuladienė, G. (2012). *Tėvų į(si)traukimas į mokinių ugdymą*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Švietimo aprūpinimo centras. Vilnius: Grafija. ISSN 1822-4156. [Žiūrėta 2013-12-11]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/466_35bbfb1a99fc61d1ef4241b58eef31fa.pdf
97. Valickas G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos: monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
98. Virvilaitė, R., Jefimov V., (2007). *Konkurencinio pranašumo įgijimas vidaus ir globalioje rinkoje*. [Žiūrėta 2013-11-09]. Prieiga per internetą: http://distance.ktu.lt/kursai/verslumai/rinkos_aplinkos_tyrimai_I/fcontent.html
99. VšĮ „Gelbėkit vaikus“ Mažeikių vaikų dienos centras. [Žiūrėta 2013-12-09]. Prieiga per internetą: <http://gelbvaik.lt/apie-mus/vaiku-dienos-centrai/>
100. Žalimienė L. (2004). „*Skurdo subkultūros ypatumai (Socialinio darbo aspektas)*“. Vosiųliūtė A. (sud.). *Socialinės grupės: nepritekliaus žymės*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
101. Žydzūnaitė, V., Jonušaitė, S. (2004). *Socialinio pedagogo profesinė adaptacija mokyklos bendruomenėje: kokybinės diagnostikos rezultatai*. Specialusis ugdymas. 1 (10).

PRIEDAI

1 PRIEDAS

INFORMANTŲ APKLAUSOS KLAUSIMYNAS

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?
2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?
3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?
4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?
5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?
6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?
7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?
8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?
9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?
10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?
11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?
12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?
13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?
14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?
15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?
16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.
17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?
18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?
19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Jūsų: lytis
išsilavinimas ir profesija
darbo patirtis vaikų dienos centre metai.

ANKETA DIENOS CENTRO LANKYTOJAMS

Gerb. Dienos centro lankytojai, Šiaulių universiteto studentė J. Karpinskienė atlieka socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo dienos centro veikloje tyrimą. Šia apklausa siekiama išsiaiškinti dienos centro veiklos poreikį, kliūtis ir galimybes ugdant jo lankytojus. Anketa yra anoniminė, vardo ir pavardės nurodyti nereikia. Jūsų nuomonė labai svarbi, todėl norime, kad būtumėte atviri ir nuoširdūs. Apklausos duomenys nebus skelbiami atskirai, jie pateks į bendrą duomenų bazę ir bus panaudoti rašant magistro darbą.

Anketos pildymo instrukcija: Jums tinkantį atsakymo variantą pažymėkite „X“, jei tinkamo atsakymo nėra, įrašykite savo variantą.

Dėkoju už pagalbą ir nuoširdžius atsakymus.

1. Apie šį dienos centrą sužinojote iš:

☐ mokytojos (auklėtojos);	☐ socialinės darbuotojos (socialinės pedagogės);
☐ tėvų;	☐ laikraščio;
☐ draugų;	☐ vaikų teisių atstovės;
☐ kita (įrašykite)	

2. Ar patinka leisti laiką vaikų dienos centro įstaigoje?

- taip, patinka (parašykite, kodėl?)
-
- ne, nepatinka (parašykite, kodėl?).....
-

3. Šiame dienos centre aš:

Veikla		Visada	Dažniausiai	Kartais
ruošiu pamokas;				
sportuoju;				
pavalgau;				
žaidžiu;				
draugauju su kitais vaikais;				
skaitau knygas;				
žaidžiu kompiuteriu;				
išdykauju;				
žiūriu televizorių;				
užsiimu veikla pagal pomėgius	piešiu			
	dainuoju			
	šoku			
	lipdau			
konstruoju				
kita (jei veikiate dar ka nors, tai įrašykite)				

.....

4. Kaip, Jūsų manymu, Jūsų dienos centre išplėtotos šios veiklos:

Užimtumo veiklos	Gerai	Viduti- niškai	Silpnai	Tokių veiklų iš viso nėra
kompiuterinio raštingumo lavinimas;				
meniniai, kūrybiniai užsiėmimai;				
raiškiojo skaitymo įgūdžių lavinimo ir tobulinimo užsiėmimai;				
nuolatinė pagalba ruošiant namų darbus;				
mokymas ieškoti informacijos dienos centro bibliotekėlėje;				
dalyvavimas prižiūrint dienos centro aplinką, patalpas;				
savipriežiūros, asmens higienos mokymas;				
poilsis vasaros stovyklose;				
bendravimo įgūdžių su bendraamžiais lavinimas;				
bendravimo įgūdžių su suaugusiais lavinimas;				
išvykos ir ekskursijos į gamtą;				
išvykos ir ekskursijos į muziejus;				
išvykos ir ekskursijos parodas;				
dalyvavimas mokyklų, miesto renginiuose;				
dalyvavimas mokyklų, miesto piliietinėse akcijose;				
komandinio darbo įgūdžių lavinimas;				
supratingumo, pakantumo ir tolerancijos mažesniai, silpnesniai už save vaikui skatinimas;				
atsakomybės jausmo ugdymas;				
organizacinių gebėjimų plėtojimas.				

5. Ar Jūsų tėvai/globėjai domisi, ką veikiate vaikų dienos centre?

- taip kartais ne

Jei į 5 klausimą atsakėte „Ne“, pereikite prie 7 klausimo.

6. Kuo Jūsų tėvai ar globėjai dažniausiai domisi/klausinėja (galite pažymėti kelis Jums tinkančius atsakymus ar parašyti savo variantą):

- ką valgiau dienos centre ar patinka lankytis vaikų dienos centre
- kaip sekėsi ar sutariu su kitais centrą lankančiais vaikais
- ar vaikų dienos centre paruošiau pamokas
- klausia visai kitų dalykų (įrašykite, kokių).....

7. Ką norėtumėte pakeisti arba patobulinti dienos centro veikloje, kad čia lankytis Jums būtų įdomiau (galite pažymėti kelis Jums tinkančius atsakymo variantus ar parašyti savo pasiūlymą):

- reikėtų daugiau kompiuterių, spartesnio interneto ar daugiau kompiuterinių žaidimų;
- norėtume daugiau ir įvairesnės sportinės veiklos;
- patiktų dažnesnės ekskursijos arba išvykos;
- norėtume daugiau žaislų ir žaidimų;
- pageidautume daugiau laiko praleisti žiūrint televizijos laidas, filmus;
- pakeistume valgiaraštį;
- kita (įrašykite)

8. Kokias savybes turi vaikų dienos centre dirbanti(-s) auklėtoja(-s) (galite pažymėti kelis Jums tinkančius atsakymus ar parašyti savo variantą):

- patarianti(-s);
- linksmi(-s);
- jautri(-us);
- pikta(-s);
- giežta(-as);
- kita
- paguodžianti(-s);
- išklausanči(-s);
- linkusi(-ęs) padėti;
- grubi(-us);
- šaukianti(-s);
- švelni(-us)
- supratinga(-s);
- mėgstanti(-s) drausmę;
- nuobodį(-us);
- nesidomianti(-s) manimi;

9. Ar kiti vaikai, lankantys dienos centrą, yra draugiški?

- taip
- ne visada
- ne

10. Ar jaučiatės saugi(-us) vaikų dienos centre (pažymėkite Jums tinkantį atsakymą ir trumpai paaiškinkite savo pasirinkimą):

- taip, nes.....
- ne, nes.....

11. Ar vaikų dienos centro lankymas Jus patį/pačią kaip nors pakeitė:

Taip:

- tapau draugiškesnis;
- tapo lengviau susirasti draugų;
- turiu galimybę tobulinti savo mėgstamą veiklą;
- kita (parašykite)
- Ne**, nepastebėjau jokių pokyčių.

12. Ar planuojate ir toliau lankyti vaikų dienos centrą:

- taip, būtinai lankysiu;
- nežinau;
- tikriausiai ne, nes.....

Šiek tiek informacijos apie Jus:

Kas Jūs esate: berniukas; mergaitė.

Jūs gyvenate: mieste; kaime.

Kiek Jums metų?

Šiuo metu lankau (įrašykite skaičių) klasę.

Šį vaikų dienos centrą lankau (įrašykite skaičių) metus (-ų)?

Kiek kartų per savaitę (įrašykite skaičių) ateinate į dienos centrą?

Kelias valandas (įrašykite skaičių) per dieną čia praleidžiate?

Ačiū už sugaištą laiką

INFORMANTŲ APKLAUSOS KLAUSIMYNO PROTOKOLAI

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (M01)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?
Dienos centras aš vaikams galiu padėti visomis prasmėmis ir fiziškai geriau jaustis ir dvasiškai ir socialiai, per ką ir aš save realizuoju ir tobulėju.
2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?
Nuo 6 m. iki 16 metų.
3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?
Kad vakai turetų kur praleisti laiką po pamokų ir nesislaistytų gatvėje.
4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?
Mano manymų turėtų būti sąžiningas pirmiausiai pats su savimi, mylėti vaikus, atsakingas, išmanyti vaiku psichologijos pagrindus.
5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?
Dirbam su vaikais nuo 13 val iki 17 val., manau pakankama.
6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?
Socialinai darbuotojai su socialinės rizikos šeimomis informuoja tėvus apie šį centrą.
7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?
Manau vaikai gali paruošti pamokas, jie mokomi higienos, socialinių įgūdžių, žaidžia su kitais vaikais, yra maloni aplinka, vyksta visokios kas vaikus labai džiugina. Vaikai visada buna išklaudyti, suprasti ko pasekoje jie jaučiasi reikalingi, svarbus.
8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?
Sveikatingumo programa, viena pagrindinių programų, nes centras ne taip seniai įsikūrė, ateityje bus ir kitokių.
9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?
Būna įvairių užsiėmimų ir su šeima ir su vaiku, į vaikų dienos centro veiklą stengiamės kuo daugiau įtraukti ir tėvus.
10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?
Didžiausias ir pagrindinis poreikis yra maistas, po to eina informacinės technologijos.
11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?
Vaikai neturi socialinių įgūdžių, nemoka bendradarbiauti su kitais vaikais, visi nori būti dėmesio centre ir tai daro tik per vulgarų elgesį, labai trūksta higienos įgūdžių, atsakomybės.
12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?
Tai padaryti labai sunku, bet reikia stengti kuo daugiau rodyti (daryti) pavyzdžių dienos centre, kad įmanoma ir kitaip gyvent nei jų tėvai. Tai dėl to centre organizuojamos visokios tradicinės šventės, kurias švenčiame pagal tradicijas, kviečiamės visokius lektorius, tiesiog rodome vaikams normalų gyvenimą.
13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Manau, kad būtina tokius įgūžius ugdyti, net tie vaikai nieko neturi, ko pasekoje jiems sunku komunikuoti su kitais vaikais, suaugusiais. Nes tokie vaikai, kaip gyvuliukai viską sprendžia jėga ir vadovaujasi posakiu „Kova už būvį“.

14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?

Labai retai ir tai ne visi.

15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?

Kai kurie vaikai pradėjo mokykloje pažangiau mokytis, geriau sutaria su broliais (seserimis), labiau rūpinasi savo higiena.

16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.

Gal vaiko psichologinė būseną labai pažeista ir dėl to viskam priešinasi.

17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?

Kaip minėjau dirbame nelabai senai tai ir partneriu neturime labai daug, dabar bendradarbiaujam su „Pedagogine ir psichologine tarnyba“ ir su „Raudonuoju kryžiumi“.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Kaip pradedantiesiems manau labai gerai mes verčiamės.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Ateityje reiktų susidraugauti su kitais dienos centrais, ieškoti partnerių užsienio šalyse ir pasidalinti gerą patirtimi.

Jūsų: lytis moteris
išsilavinimas ir profesija aukštasis, socialinė pedagogė.
darbo patirtis vaikų dienos centre 2 metai.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (M02)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?
Darbo, savirealizacijos, idėjų įgyvendinimo vieta.
2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?
Mokyklinio.
3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?
Ugdyti vaikų higieninius, darbinius, socialinius įgūdžius. Organizuoti turiningą laisvalaikio praleidimą.
4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?
Pirmiausia turi mylėti vaikus ir tai ką daro.
5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?
Vaikų dienos centro darbo laikas – nuo 8 iki 17 val. Darbas ir laikas su kiekvienu vaiku yra individualus.
6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?
Publikuojami straipsniai spaudoje, internetinėje erdvėje. Filmuota medžiaga publikuojama per regioninę televiziją.
7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?
Vaikai pamato, jog laisvalaikį galima praleisti ir kitaip – turiningai.
8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?
Gyvenimo įgūdžių ugdymo, sveikatos ugdymo veiklos organizavimo.
9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?
Pamokų ruošą, ruošia programėles įvairiems renginiams. Į vaikų ugdymą, auklėjimą įtraukiami tėvai.
10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?
Jausmų valdymo, konfliktų sprendimo, streso įveikimo.
11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?
Priklausomybės nuo alkoholio, socialinių įgūdžių stoka, vaikų nepriežiūra.
12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?
Taikyti prevencines priemones, daugiau dėmesio, meilės, supratimo ir atjautos rodyti šiems vaikams (kalbama apie visuomenę), padėti į gyvenimą pažvelgti „kitomis akimis“.
13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?
Taip. Su šiomis problemomis dažniausiai ir susiduria šie vaikai, dėl atskirties ugdymo įstaigose, nepriteklius, negaudami tėvų meilės ir dėmesio nesugeba valdyti savo jausmų, įveikti streso ir pan.
14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?
Retai, dažniausiai informuojami socialinių darbuotojų.
15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?
Tėvai pradėjo jausti atsakomybę už savo vaikus, išitraukė į jų ugdymą, popamokines veiklos organizavimą. Pradėjo dalyvauti vaikų šventėse, renginiuose. Pagerėjo tarpusavio santykiai.
16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.
Vaikų elgesys visada kinta.
17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?
Verslininkai, pavieniai asmenys, ugdymo įstaigos.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Tobulėti yra visada kur.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Kuo daugiau tokių vaikų pagalbos centrų ir gero finansavimo.

Jūsų: lytis - moteris

išsilavinimas ir profesija: socialinė pedagogė; aukštasis universitetinis
darbo patirtis vaikų dienos centre 2 metai.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (M03)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?

Popamokinė vaikų laisvalaikio praleidimo vieta.

2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?

Mokyklinio amžiaus

3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Užimtumas, socialinių įgūdžių ugdymas.

4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?

Mylėti vaikus ir savo darbą.

5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?

Yra 8 val.

6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?

Laikraščiai, vietinė TV, internetinė svetainė, vaikų dalyvavimas socialinėse akcijose.

7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?

Saugi aplinka.

8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?

1. Socialinių įgūdžių ugdymo programa. 2. Sveikatinimo programa.

9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?

Pokalbiai, bendravimas, sociakultūrinimas, informavimas, asmens higiena.

10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?

Pamokų ruošą, psichologo konsultaciją, mitybą, asmens higiena.

11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?

Agresija, nepasitikėjimas.

12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?

Dirbti su tėvais.

13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Yra.

14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?

Įvairiai: vieni domisi, kiti ne.

15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?

Šeimų kontrolė didesnė.

16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.

Tėvų ir jo artimos aplinkos įtaka.

17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?

NVO, Caritas, pavieniai asmenys.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Labai gerai.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Veiklos finansavimas būtinas.

Jūsų: lytis – moteris.

išsilavinimas ir profesija: socialinis darbuotojas; aukštasis.

darbo patirtis vaikų dienos centre 3 metai.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (M04)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?

Darbo vieta, savęs realizavimas.

2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?

Mokyklinio amžiaus.

3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Vaikų užimtumas, teigiamų socialinių įgūdžių ugdymas.

4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?

Profesinių žinių, nuoširdumo, empatiškumo.

5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?

Darbo trukmė labai individuali ir priklauso nuo vaiko.

6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?

Populiariausiu būdu „iš lūpų į lūpas“; taip pat apie centrą sužino bendruomenė įvairių renginių metu.

7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?

Vaikai dienos centre gali jaustis saugiai, čia jie visi lygūs. Centre stengiamasi vaikams sukurti tokią atmosferą, kuri atstotų namus.

8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?

Centre vaikai dalyvauja sveikatos programoje.

9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?

Daugiausia dėmesio skiriama darbui su gyvenimo vaiku, nes su šeimomis lygiagrečiai dirba kiti socialiniai darbuotojai. Tai galima teigti, kad dirbama ir su vaiku ir su šeima.

10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?

Namų ruoša, meninė veikla, sportiniai užsiėmimai.

11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?

Vaikams trūksta elementariausių socialinių įgūdžių.

12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?

Vaikai įvairių užsiėmimų metu ugdomi teigiamų įpročių, skatinamas vertybių puoselėjimas, vaikams stengiamasi suteikti galimybę žinoti visuomenėje vyraujančias teigiamas nuostatas.

13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Taip, didžiulis poreikis, nes šių poreikių prizmė ir sudaro galimybę integruotis visuomenėje.

14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?

Yra ir labai besidominčių, yra ir nesidominčių.

15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?

Vaikai lankantys dienos centrą tapo atviresni, nuoširdesni, labiau savimi pasitikintys.

16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.

Elgesys kinta, jei vaikas reguliariai lanko dienos centrą.

17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?

Tai kitos miesto vaikų ugdymo įstaigos, verslininkai ir pavieniai asmenys.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Manau, kad teikiame kokybiškas paslaugas vaikams.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Būtinai vaikams tokie specializuoti, poreikius atitinkantys dienos centrai.

Jūsų: lytis - moteris

išsilavinimas ir profesija: socialinė darbuotoja; aukštasis

darbo patirtis vaikų dienos centre 2 metai.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (M05)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?

Mažeikių rajono SPT vaikų dienos centras – tai vieta vaikų užimtumui organizuoti. Čia vaikai įgyja pasitikėjimo savimi, įgauna drąsos atsispirti neigiamai bendraamžių įtakai. Vaikai susiranda tikrų draugų, kurie vienas kitą gerbia ir myli.

2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?

Vaikų dienos centrą lanko mokyklinio amžiaus vaikai.

3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais – gyvenimo įgūdžių ugdymas bei sveikatos ugdymo veiklos organizavimas.

4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?

Žmogus dirbantis su vaikais turėtų turėti šias savybes: humaniškumas, geraširdiškumas, pareigingumas, sujungiantis į visumą, patariantis, įtaigus, atsakingas, siekiantis tikslo, vengiantis konflikto, naudingas, duodantis, formuluojantis, koordinuojantis.

5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?

Darbo trukmė nuo 8-17 val., darbas su vaikais nuo 13 iki 17 val.

6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?

Informacija skleidžiama: iš lūpų į lūpas, per renginius vykstančius bendruomenėje, internetinėje SPT svetainėje apie vykdomas programas ir projektus, spaudą, televiziją (vietinę).

7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?

Naudingas: vaikai gali bendrauti su tikrais draugais, ruošti pamokas, sportuoti, pavalgyti, daryti įvairius darbelius, organizuoti scenarijus įvairioms šventėms. Vaikai įgyja pasitikėjimo savimi, ugdomi kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai jų palaikymas.

8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?

Pagrindinės programos: gyvenimo įgūdžių ugdymas ir sveikatos ugdymo veiklos organizavimas.

9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?

Užsiėmimai: vykdomas darbas su vaiku (individualūs pokalbiai, grupiniai užsiėmimai), individualus darbas su tėvais (pokalbiai, grupiniai užsiėmimai – žaidimų tematika).

10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?

Užimtumo poreikiai: savęs pažinimas, streso įveikimo, konfliktų sprendimo. Atsižvelgiama į vaiką individualiai.

11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?

Didžiausia problema dirbant su socialinės rizikos šeimomis – girtavimas, psichotropinių medžiagų vartojimas, bedarbystė.

12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?

Visais galimais variantais yra bandoma daryti tik teigiamą įtaką prieš blogus šeimos įpročius: filmai, informaciniai bukletai, internetiniai puslapiai, šviečiamoji medžiaga, kasdienė medžiaga.

13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Taip, yra labai didelis poreikis ugdyti šiuos socialinius įgūdžius.

14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?

Ne visi tėvai domisi vaikų veikla dienos centre. Palaikome bendradarbiavimą su socialiniais darbuotojais, kurie dirba su socialinės rizikos šeimomis. Jų iniciatyva tėvai raginami labiau domėtis vaikais, jų veikla centre, sėkmėmis.

15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?

Tėvai yra patenkinti, nes vaikai po pamokų turiningai praleidžia laiką, pavalgo, nesišlaisto gatvėmis.

16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.

Jei vaikų elgesys nekinta, didžiausia priežastis – šeimos narių nepalaikymas ir vaiko neskatinimas. Grįžę į namų aplinką, kartais būna ir toliau emociškai žlugdomi. Bet dažniausiai vaikų elgesys kinta į gerąją pusę, tai pastebi mokyklos pedagogai, klasės auklėtojai, nes bendradarbiaujant šie klausimai būna aptarti.

17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?

Socialiniai partneriai: įvairūs pavieniai asmenys, verslininkai, tarptautinis bendradarbiavimas.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Teikiamų paslaugų kokybę vertiname teigiamai, nes darbas su vaikais ypač reikiama linkme veda reikiamo ir iškelto tikslo link. Vaikai atėję į centrą atrado ramybę, užuojautą, pasitikėjimą.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Reikia kuo daugiau tokių dienos centrų vaikų užimtumui organizuoti, nes po pamokų tokie centrai labai reikalingi. Vaikai būna sotūs ir laimingi.

Jūsų: lytis - moteris
išsilavinimas ir profesija: socialinis pedagogas; aukštasis.
darbo patirtis vaikų dienos centre 1 metai.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (K01)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?

Vieta, kur vaikai gali jaustis savimi

2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?

8 -18 metų

3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Socialinių įgūdžių ugdymas, žalingų įpročių prevencija

4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?
Svarbiausia, mano nuomone, yra tolerancija, nesmerkiantis vaikų priėmimas, tokių, kokie jie yra. Empatija, kūrybiškumas.
5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?
Trukmė yra neapibrėžta. Nėra konkrečiai nustatyta, kiek ir kada reikia pabendrauti su konkrečiu vaiku, viskas priklauso nuo situacijos.
6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?
Vykstama į mokyklas, kalbama su socialiniais pedagogais, jiems paduodami lankstinukai apie dienos centrą ir prašoma pasidalinti su mokyklą lankančiais vaikais. Bendradarbiaujama su vaiko teisių apsaugos skyriumi, socialiniais darbuotojais.
7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?
Tai namai, kuriuose vaikai gali visada paklausti ir išgirsti atsakymą. Kiek įmanoma, stengiamasi vaikams skiepyti moralines vertybes. Mokoma konstruktyviai, be smurto spręsti konfliktus. Čia vaikai mokosi gaminti, bendrauti, dainuoti ir kitaip turiningai praleisti laiką po pamokų.
8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?
Vykdomas projektas „Kompleksinė socialinė parama visai šeimai Kelmės rajone“.
9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?
Socialinių įgūdžių ugdymas, jaunųjų šeiminių virtuvė, „tarp mūsų mergaičių“, sporto ir turizmo būrelis, rankdarbių būrelis, pop dainavimo būrelis, pamokų ruošia, meno terapija, psichologinės konsultacijos.
10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?
Svarbiausias šių vaikų poreikis – bendravimas.
11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?
Tėvų nenoras bendrauti
12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?
Reikalinga daugiau psichologų etatų ir labai svarbu atrasti būdą kaip rasti kontaktą su tėvais, kad ir jie dalyvautų veiklose.
13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?
Manau, kad yra, nes vaikai kasdien susiduria su stresu, konfliktinėm situacijomis ir dažnai nemoka jų išspręsti taikiai.
14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?
Labai retai
15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?
Negaliu pasakyti
16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.
Vaikai tik dienos dalį praleidžia dienos centre, kitas laikas – mokykla, šeima, draugai. Neįmanoma padaryti stebuklų tik vienoj „terpėj“, reikia kompleksiško, bet tai padaryti vargai ar įmanoma.
17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?
Turime savanorių, kurie retkarčiais ateina, užima vaikus įdomia veikla.
18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?
Vertinu gerai, bet visada manau ir tikiu, kad yra kur pasitempti ir dirbti dar geriau.
19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.
Kuo daugiau rėmėjų ir valstybės finansavimo.

Jūsų: lytis moteris
išsilavinimas ir profesija aukštasis unioversitetinis, socialinė pedagogė
darbo patirtis vaikų dienos centre 1 metai.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (K02)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?

Manau, jog dienos centras tai vieta, kurioje vaikai turi galimybę turiningai praleisti laiką, lavinti socialinius įgūdžius bei įgyti savarankiškumo. Lankant dienos centrą sumažėja vaikavimo atvejų.

2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?

7-18 metų vaikai ir jaunuoliai.

3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Pagrindinis tikslas – teikti kokybiškas paslaugas socialinės rizikos vaikams, bei jų tėvams.

4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?

Svarbiausia būti empatišku ir tolerantišku. Taip pat itin svarbu turėti daug kantrybės.

5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?

Vaikai į dienos centrą lankosi nuo 13 iki 17 val. Manau, jog būtų galima dirbti iki 18 ar 19 val., bet tam reikėtų darbuotojų.

6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?

Dalinami lankstinukai ir skrajutės apie dienos centro veiklą, informacija talpinama socialiniame tinklalapyje „Facebook“, pristatoma mokyklose ir kitose įstaigose.

7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas ji lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?

Vaikai ir jaunuoliai turi galimybę turiningai praleisti laisvalaikį, užsiimti įvairia veikla. Jų dėka ugdomi vaikų socialiniai įgūdžiai.

8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?

Programos su vaiku, programos su tėvais.

9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?

Socialinio įgūdžių lavinimo grupė, dailės ir darbų būreliai, muzika bei etiketo būreliai, sporto ir turizmo būrelis, pamokų ruošą. Tėvams vykdavo pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo grupė.

10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?

Tai priklauso nuo kiekvieno vaiko individualiai.

11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?

Motivacijos trūkumas.

12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?

Manau, jog dauguma bet kokių atvejų perims šiuos įpročius, tačiau mūsų darbas yra suteikti kuo daugiau informacijos ir pagalbos, tam, kad šie įpročiai nesugadintų jų gyvenimo.

13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Žinoma, nes jiems trūksta šių įgūdžių.

14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?

Labai mažai.

15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?

Manau, jog jie tapo savarankiškesni bei labiau užimti.

16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.

Netinkama tėvų įtaka.

17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?

Socialinių paslaugų tarnyba, vaiko teisių apsaugos skyrius.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Vidutiniškai.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Manau, reikėtų didesnio supratimo ir palaikymo iš visuomenės.

Jūsų: lytis - moteris

išsilavinimas ir profesija: socialinė pedagogė; aukštasis

darbo patirtis vaikų dienos centre apie 7 mėnesius.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (K03)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?

Mano nuomone, dienos centras yra skirtas vaikams, kuriems reikia intensyvios, nuolatinės pagalbos, pagalba pamokų ruošoje, maitinimas, laisvalaikio užimtumas, elgesio korekcija ir individualus darbas.

2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?

Vaikų dienos centrą lanko mokyklinio amžiaus vaikai.

3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Skatinti juos fiziškai, socialiai tobulėti, kurti ir tobulinti savo asmenybę.

4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?

Pirmiausia turi mylėti vaikus, mokėti juos išklaudyti, mokėti priimti visus vaikus, nesvarbu ar mažiau, ar daugiau pasiturinčius.

5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?

Individualiai, priklausomai nuo vaiko.

6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?

Internetinėje erdvėje, laikraščiuose, renginiuose skleidžiama informacija, vaikai perduoda informaciją kitiems vaikams.

7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?

Vaikams naudingas vaikų dienos centras nes vaikai po pamokų gali ateiti paruošti namų darbus, užsiimti po pamokine veikla su kitais lankančiais vaikais, vystyti meninius gebėjimus, užsiimti kurybą.

8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?

Sveikatos ugdymo veiklos organizavimas socialinės rizikos šeimų vaikams vaikų dienos centre.

9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?

Pamokų ruošą, sveikatos ugdymo veiklos organizavimo programėles, įvairūs renginiai į kuriuos įtraukiami ir tėvai.

10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?

Jausmų valdymo, konfliktų sprendimo, streso įveikimo.

11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?

Didžiausios problemos su socialinės rizikos šeimomis tai – smurtas ir piknaudžiavimas alkoholiu bei psichotropinėmis medžiagomis, socialinių įgūdžių stoka, sunki materialinė padėtis.

12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?

Tai turėtų stengtis tėvai, kad nerodytų vaikams savo neigiamų įpročių jiems matant, taip vaikai mažiau matys blogus įpročius ir nenorės jų atkartoti.

13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Mano nuomone, kad reikia ugdyti visus šiuos socialinius įgūdžius. Manau, todėl, kad vaikai bet kokioje situacijoje mokėtų svarbius veiksmus, sprendimus priimti, mokėtų įveikti bet kokius išūkius.

14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre?

Šiaip domisi.

15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?

Pagerėjo vaikų mokymosi rezultatai, sugeba patys spręsti iškilusias problemas, moka valdyti jausmus. Geba savarankiškai priimti sprendimus, mažiau patyčių.

16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.

Galima neigiama reakcija iš tėvų, kad lanko vaikų dienos centrą. Kitų vaikų neigiamas pavyzdys.

17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?

Verslininkai, pavienys asmenys kurie remia, kitos ugdymo įstaigos.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Vertinu gerai.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Įkurti tokių daugiau specializuotų įstaigų.

Jūsų: lytis - moteris
išsilavinimas ir profesija: socialinė pedagogė; bakalauro laipsnis.
darbo patirtis vaikų dienos centre pusę metų.

INFORMANTO APKLAUSOS PROTOKOLAS (K04)

1. Kas Jūsų nuomone, Jums yra dienos centras?

Vieta, kur gali pasirūpinti nuskriaustais vaikais.

2. Kokio amžiaus vaikai lanko Jūsų dienos centrą?

7-16 m.

3. Koks Jūsų dienos centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Vaikų užimtumas po pamokų, higienos įgūdžių lavinimas

4. Kokių savybių privalo turėti žmogus, dirbantis su vaikais dienos centre?

Suprantantis, išklausančias, padedantis, rūpestingas.

5. Kokia yra ir kokia turėtų būti Jūsų darbo trukmė su vaiku vaikų dienos centre?

5 val. manau, kad pakanka.

6. Kaip skleidžiama informacija apie vaikų dienos centro veiklą?

Interneto puslapis, vietinė spauda, taip pat vietinė televizija

7. Kaip manote, kuo dienos centras naudingas jį lankantiems socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams?

Papildomas vaikų užimtumas, konfliktų streso valdymas, pamokų ruošos padėjimas

8. Kokios pagrindinės dienos centruose vykdomos programos vaikams?

Pamokų ruošą, kalendorinių švenčių minėjimas, socialinių įgūdžių mokymas.

9. Kokie užsiėmimai yra organizuojami vaikams dienos centre (darbas su šeima, darbas su vaiku)?

Pamokų ruošą, sveikatos ir higienos ugdymo organizavimas.

10. Įvardinkite pagrindinius socialinės rizikos šeimose augančių vaikų užimtumo poreikius?

Pagalba ruošiant namų darbus, konfliktų sprendimas, streso valdymas.

11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?

Vaikų nepaklusnumas, nesugebėjimas orientuotis į tam tikrus dalykus, smurtas.

12. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų blogų įpročių iš tėvų?

Manau, kad čia nieko nebepadarysi, nes vaikai mokosi iš tėvų, nebent mokinti tėvus savo agresijos nedemonstruoti bent prieš vaikus.

13. Kaip manote, ar yra poreikis vaikų dienos centro lankytojams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Taip, būtina, nes jiems tėvai nesugeba to įskiepyti šeimoje.

14. Ar tėvai domisi vaikų veikla dienos centre? Kartais.

15. Kaip manote, kas pasikeitė dienos centrą lankančių vaikų šeimose, po to kai jie pradėjo lankyti šią įstaigą?

Nebėra tokie agresyvūs, tiek daug nebesikeikia, tapo labiau susikaupę ruošiant namų darbus.

16. Jei vaikų elgesys, Jūsų nuomone, nekinta, parašykite galimas to priežastis.

Klasiokų šaipymaisi, menkinimas to vaiko socialinis statusas, tėvų nesikeitimas.

17. Kokių turite socialinių partnerių, kurie padeda darbe su vaikais?

Kiti dienos centrai, nevyriausybinės organizacijos, pavieniai asmenys, verslininkai. Spauda bei vietinė televizija kai norime nemokamai kokią informaciją paskelbti.

18. Kaip vertinate savo teikiamų paslaugų kokybę?

Stengiamės viską daryti, kad vaikai liktų patenkinti.

19. Pateikite savo pastebėjimus, pasiūlymus.

Mažiau pavydžių žmonių, daugiau rėmėjų bei tokių vaikų dienos centrų

Jūsų: lytis: moteris
išsilavinimas ir profesija: aukštasis, socialinis darbuotojas
darbo patirtis vaikų dienos centre 2 metai.